

**Стратегија
за
имплементација
на
алтернативните
мерки**

**С к о п ј е
ноември 2004 година**

С О Д Р Ж И Н А :

И	дел - Претставување на проектот	3
ИИ	дел - Тематски дел од проектот	
	Проф. д-р Љупчо Арнаудовски	
	Доц. д-р Гордана Бужаровска	
	Драги Целевски	
	М-р Лазар Нанев	
	Кон стратегијата за имплементација на алтернативните мерки во македонското казнено право	7
	АНЕКС - Статистички податоци што го оправдуваат воведувањето на алтернативните мерки	66
ИИИ	дел - Резултати од проектот	68
	Резултати од Прашалникот упатен до учесниците	69
	Заклучоци од работа во групи	75
	Работен текст на одредби за ЗИС	81
	Правилник за извршување на стручниот надзор	85
	Правилник за услови и извршување на оптокорисната работа	87
	Работен текст на договор за општокорисна работа	88
ИВ	дел - Меѓународни документи	90
	- Препорака бр. Р (92) 16 од Министерскиот комитет на државите членки за Европските правила за алтернативни санкции и мерки применувани во заедницата	91
	- Препорака Рец(2000)22 на Комитетот на министрите на државите членки за подобрување на имплементацијата на Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата	105
В	дел - Заклучоци во вид на препораки	111

I дел

Претставување на проектот

Наслов на проектот:

, ,Кон стратегија за имплементација на алтернативните мерки, ,

Носител на проектот:

Совет за превентива против малолетничка деликвенција - СППМД

К а в а д а р ц и

Финансиска поддршка:

**Фондација Институт Отворено Општество Македонија
С к о п ј е**

ЦЕЛИ НА ПРОЕКТОТ:

1. Анимирање на стручната и општа јавност како предуслов за практична имплементација на алтернативните мерки.
2. Знаоѓање на сектори и области за реализација на конкретно ангажираните лица.
3. Метододологија на остварување на алтернативните мерки.
4. Изработка на ЕЛАБОРАТ за имплементација на алтернативните мерки.
5. Зајакнување на цивилното општество како партиципиент во процесот на казнувањето, преку поединици, јавни или невладини организации.

ПРЕДВИДЕНИ АКТИВНОСТИ:

1. Идентификација на потребите за имплементација на националните стандарди и прописи и на меѓународните стандарди.
2. Анимирање на стручната јавност судии, обвинители, адвокати , ЦСР, претставници од локалната самоуправа , министерствата и др./
3. Организирање на три работилници со целните групи.
4. Мултидисциплинарен завршен семинар.
5. Изработка на завршен Елаборат со согледувањата, заклучоците и резултатите од проектот.

Временска рамка за имплементација на проектот:

Почеток на активностите: година.	01.12.2002
Завршување на активностите: година.	30.09.2003

Локација на проектот:

Национален

Партнер на проектот:

**Министерство за правда на РМ
Дирекција за извршување на кривичните санкции**

ЦЕЛНА ГРУПА:

- судии,
- јавни обвинители,
- вработени во Центрите за социјална работа,
- вработени во КПУ и КПД,
- Невладини организации,
- Полиција,
- Министерството за правда на РМ,
- Дирекција за извршување на кривичните санкции,
- Локална самоуправа.

РЕАЛИЗАЦИЈА НА АКТИВНОСТИТЕ :

Во рамките на реализација на проектните активности беа одржани вкупно три работилници :

1. Работилница со целна група од судии, ЈО, Центри за социјална работа, НВОи, Министерство за правда на РМ и Дирекција за извршување на кривичните санкции и локална самоуправа од Апелационо подрачје Штип во хотел Дрим, Струга од 04 - 06.Април.2003 година.

2. Работилница со целна група од судии, ЈО, Центри за социјална работа, НВОи, Министерство за правда на РМ и Дирекција за извршување на кривичните санкции и локална самоуправа од Апелационо подрачје Битола во хотел Дрим, Струга од 09 -11.Мај.2003 година.

3. Работилница со учесници од претходните работилници и целна група од судии, ЈО, Центри за социјална работа, НВОи, Министерство за правда на РМ и Дирекција за извршување на кривичните санкции и локална самоуправа од Апелационо подрачје Скопје во хотел Дрим, Струга од 26 - 28- Септември 2003 година.

Предавачи на работилниците беа :

- Проф. д-р Љупчо Арнаудовски, Правен факултет - Скопје,
- Доц. д-р Гордана Бужаровска, Правен факултет - Скопје,
- Драги Целевски, Државен советник во Министерството за правда на РМ.

Како учесници на работилницата активно учество земаа :

- судии од Основни и Апелациони судови од:
  - ❖ Скопје, Тетово, Битола, Куманово, Кочани, Штип, Гевгелија, Струмица, Струга, Охрид, Прилеп, Гостивар.
- претставници од Министерството за правда на РМ.
- претставици од Дирекција за извршување на кривичните санкции.
- претставници од Центри за социјална работа од :
  - ❖ Скопје, Тетово, Битола, Куманово, Кочани, Штип, Гевгелија, Струмица, Струга, Охрид, Прилеп.
- претставници од КПУ од:
  - ❖ Скопје, Тетово, Битола, Куманово, Кочани, Штип, Гевгелија,
- претставници од НВО од:
  - ❖ Скопје, Неготино, Битола, Штип, Кавадарци,
    - претставници од медиумите :
  - ❖ МТВ-Скопје, Утрински весник и Дневник.

II
дел

Тематски дел

Проф. д-р Љупчо Арнаудовски
Доц. д-р Гордана Бужаровска
Драги Целевски
М-р Лазар Нанев

**КОН СТРАТЕГИЈАТА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ
МЕРКИ ВО МАКЕДОНСКОТО КАЗНЕНО ПРАВО**

1. Вовед во проблемот

1.1. Во својот развој општеството како целина и одделните општествени заедници, ни во една област од животот, постоењето и нивното битисување не се занимавале, не преземале активности со таква упорност и континуитет како што е тоа случај со борбата за спречување на криминалитетот. Таа состојба дава за право да се заклучи дека историјата на развојот на општеството ја чини борбата против криминалитетот како најголемо општествено зло, за општеството, за заедниците и за поединецот.

Оваа состојба е детерминирана не само од ноторниот факт дека нема општество во кое не постоел криминалитет, туку и од фактот што упорноста во борбата против криминалитетот, со различни средства и методи во различни периоди од неговиот развој не давале трајни резултати во совладувањето на криминалитетот. Можеби и оттука општоприфатената теза во криминологијата дека криминалитетот, неговиот обем, структурата и феноменолошките карактеристики се најдобар индикатор за тоа какво е едно општество, како живеат луѓето во него: колку полоши и потешки услови за живот толку поголем, помасовен и потешок криминалитет.

На криминалитетот општеството секогаш реагирало со примена на казни, преку специјализирани органи со кои на сторителот на кривичното дело му се враќало со зло, страдање, ограничување на слободата, физички и психички страдања, па сè до одземањето на животот. Ако криминалното однесување значело деструкција во однос на општеството, тогаш и примената на казната за некое зло со елементи на репресивност, ретрибутивност, пунитивност во сите нејзини елементи, значело исто така деструкција на општеството спрема поединецот, но и спрема самото себе. Во настојувањето да се надмине деструкцијата, меѓусебно условена и ориентирана, низ целата историја се бараат нови средства и методи, нови системи на казни санкции кои со помал или поголем успех влијаат врз спречувањето на криминалитетот но никогаш не успеваат потполно да го отстранат.

Низ тие настојувања настанува криминалната политика како научно сознание но и како практична активност која треба да помогне, да понуди концепт, средства и методи за спречување на криминалитетот. Оттука и често поставуваното прашање: каква е таа политика, што е тоа "криминална политика" и каков приод да се одбере за спречување на криминалитетот? Се разбира дека проблемот и не во името на оваа

наука и практика, туку во природата на криминалитетот како општествена појава и способноста на криминалната политика да пронајде и предложи средства и методи што влијаат врз отстранување на причините и условите што доведуваат до криминалитет или се повод за криминалното однесување на поединците.

Досега науката и практиката именувана како криминална политика не успеала во ваквото настојување и точно ваквата состојба ја детерминира упорноста на општеството за борба против криминалитетот како нужност.

Кога е во прашање криминалитетот, во историскиот развој на општеството што се остварува низ постојано нови цивилизациски достигнувања за подобар, посреќен, похуман, побогат, подемократски живот на човекот, тој се јавува низ нови форми и облици кои значат на нов начин, со нова острина и бруталност, да се напаѓаат новосоздадените вредности и добра. Втората компонента на борбата против криминалитетот е следењето на цивилизацискиот развој на таквата борба, со наоѓање нови средства и методи, нова криминална политика која ќе соодветствува на достигнатиот степен на цивилизациски и хуманистички развој. Но, и при таа состојба, кога е во прашање криминалитетот, овие две тенденции никогаш не се остварувале на начин кој успешно ќе влијае во правец на спречувањето, сузбивањето и превенцијата на криминалитетот.

Сегашните состојби во современото општество со криминалитетот се најдобар доказ за оваа тврдење: невиден научен техничко - технолошки, хуманистички развој и напредок на човештвото, на науката во него, што резултира со постојана афирмација на гаранциите, заштитата и создавањето услови за остварување на слободите и правата на човекот, а од друга страна најтешки облици на суров, бескрупулозен, насилнички криминалитет, организиран криминалитет во сите области од животот.

И уште една констатација: примитивното општество на криминалитетот реагирало со најостри, најсурови, примитивни средства и методи, со тешки и свирепи методи за казнување на криминалецот, но и современото цивилизациско општество, хуманистичко и демократско, не се ослободи од репресивниот карактер на казнувањето.

И најстрогата и најсуровата, најбруталната репресија и ретрибуција не го спречија човекот да врши кривични дела, туку обратно. Тоа од причина што е веќе понапред наведена - овие казни не влијаат врз отстранувањето на причините што доведуваат до криминалитетот.

1.2. Во овој Елаборат зборуваме за алтернативните мерки. Нивното воведување во казнените законодавства значи воведување на нов систем на казнена политика, на криминална политика. Затоа што тие значат нова криминална политика во едно општество, во еден казнен систем, која нема да почива врз репресија, ретрибуција и пунитивност на казната, чувствуваме потреба на ова место, накратко да се осврнеме на самиот проблем на криминалната политика од причина што начинот на нејзиното сфаќање и разбирање, нејзиното

определување, го определува и нејзиниот успех во спречувањето на криминалитетот, неговото сузбивање и превенција. Ова од причина што воведувањето на алтернативните мерки внесува новини, нови елементи и содржини, нова методологија во остварувањето на криминалната политика во сите нејзини елементи.

Дефинирајќи ја криминалната политика во најширока смисла, ќе речеме дека таа како наука значи конципирање на филозофија, на општи начела и принципи, детерминанти низ кои и врз кои ќе се остварува политиката за спречување на криминалитетот. Низ историјата криминалната политика и имала и немала своја филозофија, растела низ практиката, а теоретските и филозофските компоненти служеле да ги објаснат и оправдаат средствата и методите низ кои таа се остварувала.

Најчесто оваа филозофија ја оправдувале одмаздата, репресијата што со себе ја носела казната. Подоцна, пак, ја објаснувала смислата и содржината на најчесто применуваната казна затвор и идејата за ресоцијализација и социјална адаптација.

Денес може да се каже дека концептот за примената на алтернативните мерки како замена за најчесто применуваната казна затвор и нема своја филозофска основа. Тој се потпира врз тежнението за замена на казната затвор со похумани, поцивилизирани методи и средства - означени како казнени мерки што се во согласност со достиганиот хуманистички и демократски развој на современото општество и концептот за гаранција и остварување на слободите и правата на човекот.

Филозофијата за алтернативните мерки ќе се гради и изведува во практиката на нивната примена, ќе почива врз концептот за останување на сторителот на казненото дело во средината каде што го сторил казненото дело, во средината која го формирала како личност што се впуштила во криминално однесување. Основната цел е преку непосредно нејзино влијание врз навиките на лицето да се оствари негово поправање во рамките на истата таа заедница, за во иднина да не чини нови казнени дела туку да стане член на заедницата, интегриран во неа.

Втората компонента на криминалната политика ја чини создавањето и постојаното унапредување на казненото законодавство по пат на криминализација на определени човекови поведенија, декриминализација, јуридикација и дејуридикација, пенализација и депенализација, деинституционализација. Значи, казненото законодавство со инкриминација на казнени поведенија и дефинирање на елементите на казнената одговорност го дефинира и системи на казни, како најмоќно, најсигурно средство во борбата против криминалитетот. Тоа се случува и денес прво на меѓународен план, создавајќи документи во кои се дефинираат облиците на криминалитет и се врши криминализација на одделни поведенија, преку предвидување на нови системи на санкции во кои спаѓа и тежнението за воведување на алтернативните мерки во сите казнени законодавства. Во овие елементи е содржан новиот концепт на современата криминална политика.

Третата компонента на криминалната политика подразбира создавање и развивање институционална база за остварување на криминалната политика.

Институционализацијата како основа за спроведување на криминалната политика во целост одговарала на концептот врз кој таа почивала – репресијата и репресивните санкции како основа за борбата против криминалитетот. Во таа смисла се создаваат органите на полицијата, јавните обвинителства и судовите. Ова подразбира изградување на правен систем, казнена процедура која ќе овозможи ефикасност во делувањето на овие органи во борбата против криминалитетот.

Новиот концепт за борба против криминалитетот произведен од примената на алтернативните мерки во основа ја менува позицијата, организацијата и начинот на делување на органите на казниениот прогон во сите фази во постапката од откривањето и обвинувањето, преку пресудувањето до извршувањето на санкциите и мерките. Новиот концепт на криминалната политика во основа ја менува положбата и начинот на работење и делување на овие органи.

Санкциите (казните во потесна смисла) во минатото и денес се основа на борбата против криминалитетот како во неговото спречување, така и во неговото сузбивање и превенирање. Следењето, мерењето и валоризацијата на ефектите што конкретно се применуваат и постигнуваат од секоја санкција е составен дел на криминалната политика. Алтернативните мерки во сите овие елементи се предмет на интерес на криминалната политика со истакнување на тврдењето дека тие доведуваат до збогатување на системот на санкции по мерка и потреба за секој сторител на казнено дело.

Во согласност со концептот на ресоцијализација и социјална адаптација на сторителите на казнените дела, криминалната политика ја опфати и социјалната димензија на состојбите и односите во казнено-поправните установи и надвор од нив, постпеналната помош на осудените лица и прифаќањето на осудените лица на слобода по издржаната казна, но и социјалната контрола од страна на социјалните органи и служби тогаш кога санкциите се извршуваат во општеството (во природната средина).

Оваа димензија добива особено значење како на планот на превенцијата така и во извршувањето на алтернативните мерки со непосредно учество на општеството и професионалните социјални органи. Во овие рамки особено значење добива развивањето на општествената институционална рамка.

Криминалната политика, во сите нејзини елементи и димензии го подразбира и местото и улогата на јавноста во поширока и потесна смисла, посебно средствата за јавни комуникации во сузбивањето, спречувањето и превенцијата на криминалитетот. Кога се во прашање алтернативните мерки, битна компонента на нивната успешна примена ја чини јавноста, посебно во воздигнувањето на свеста и изградувањето на антикриминални ставови.

Конечно, криминалната политика подразбира систематски пристап кон постојано изградување на научни методи за следење и проучување

на начините за откривање и спречување на криминалитетот и остварување во сите елементи што ја чинат суштината на криминалната политика. Научниот пристап кон криминалната политика подразбира изградување филозофија и теоретска основа на концептот на криминалната политика, постојано следење и верификација на остварените ефекти и стекнување нови сознанија за унапредување на криминалната политика во целина и во нејзините одделни сегменти.

2. Предмет и цели на елаборатот

Алтернативните мерки настанаа како резултат од критиките на казните воопшто и особено на казната затвор, како најчесто применувана казна. На ова се надоврзува уверувањето, кое и емпириски е проверено, дека ресоцијализацијата на осудените во вештачки создаден затворски амбиент не дава резултати. Концептот за ресоцијализација и социјална реадаптација не ги покажа очекуваните резултати, не се потврди. Со потврди тезата според која: "колку ограничувањата за човекот се поголеми, толку можностите за ресоцијализација се помали". Ова произлегува и од фактот што пенолошкиот повтор е во постојан пораст насекаде во светот. Во САД во затворите се наоѓаат и до 75% повторници, а во македонските затвори повторот се движи помеѓу 40 - 45%.

Оттука, концептот за барање нови решенија за спречување на криминалитетот се наметна како нужност. Алтернативните мерки се наметнаа и се изборија за свое место во казнениот систем на санкции поради два елемента:

прво, современиот концепт за хуманизација на односите меѓу луѓето што го овозможува економскиот, социјалниот, политичкиот и цивилизациски развој на современото општество и

второ, тежненијата за изградување на правни системи засновани врз начелото за владеењето на правото и законот кои овозможуваат остварување на слободите и правата на човекот врз принципите на еднаквост, рамноправност и недискриминација по било која основа.

Системот на алтернативни мерки не може успешно да се оствари без постоење соодветен казнено - правен систем. Тие емпириски и експериментално постојат и се проверени во некои современи казнени системи. Се поттикнува примената на санкции кои содржат елементи на замена и одбегнување на казната затвор. Санкциите извршувани на слобода покажаа позитивни резултати и ефекти во сузбивањето на криминалитетот.

Критиките спрема казната затвор стануваат сè посилни и поиздржани, со постојано истакнување на нејзините слабости и со истакнување на слабостите, негативните последици што зад себе ги оставаат како долгите, така и краткотрајните казни затвор, особено во затворите со мерки на максимално обезбедување од бегство и мерки што се надоврзуваат на таквиот режим.

Оваа ориентација за потиснување на казната затвор создаде едно парцијално решение кое не значеше создавање нови системи на санкции, туку создавање на алтернативи за казната затвор, кои во еден дел

можат да значат и нови санкции, но најчесто значат санкции со кои се отстрануваат слабостите и недоследностите на казната затвор. Се разбира дека таквиот пристап кон создавање на санкции создава и големи тешкотии, особено во казнено-правното обликување на системот.

Невоединачениот приод придонесе за непостоење општоприфатена, јасна, потполна дефиниција за тоа што се подразбира кога се користи терминот алтернативни санкции или алтернативни мерки. Во настојување за надминување на овој проблем во рамките на Советот на Европа беа прифатени документи кои се обидуваат да разрешат два проблеми: да ја дефинираат алтернативната санкција односно алтернативна мерка, да создадат систем на алтернативни мерки и да го понудат за вградување во казнените системи на државите-членки.

Овој проблем и не е докрај разрешен и затоа со меѓународните документи на државите им се нудат начелни решенија, а државите треба самостојно да одлучат каков приод ќе одберат, кои санкции ќе ги оценат како реални за состојбите со криминалитетот што е актуелен кај нив, и истите да ги вградат и успешно имплементираат во своите законодавства.

Република Македонија се најде пред повеќе сложени проблеми во областа на казненото право, коишто мораше да ги разреши:

прво, трансформацијата на целокупниот правен, политички, економски и социјален систем и потреба за обликување на новиот систем и односи во ново право, правен, па во таа смисла и казнен систем;

второ, нови облици на криминалитет што не беа опфатени со казнено-правните норми, нови системи на казни како средства и можности за спречување на новите облици на криминалитет.

Република Македонија се најде пред задачата да ги прифати и имплементира документите, пред сè, на Советот на Европа, кои настојуваат да ги разрешат проблемите со спречување на криминалитетот и постапување со претстапниците, а кои донесуваат многу новини со елементи на нова криминална и казна политика. Значи, исправени сме пред проблемот за создавање ново казнено законодавство, во кое ќе биде прифатен нов систем на санкции, во кој ќе влезат и алтернативните мерки.

Во вакви моментни услови, овој Елаборат треба да ги афирмира алтернативните мерки, како ефикасно средство во борбата против полесните облици на криминалитет, да придонесе да се измени односот на надлежните органи кон определена категорија сторители. Имајќи ги предвид искуствата во другите држави се добива впечаток за можностите што ги нудат овие санкции, критериумите што треба да се имаат предвид при нивно нормативно вообликување и вградување во Казнениот законик.

Како што можеше да се види од напред изложеното, алтернативните мерки ја поставуваат врз нови основи целокупната криминална политика и на нов начин ја определуваат улогата, местото и методите за работа и дејствување на органите на казнениот прогон. Тој нов начин на делување треба теоретски и практично да се обработи и обликува во

соодветни правни норми, на законско и подзаконско ниво кои ќе чинат врзана целина.

Кога се има предвид природата на алтернативните мерки посебно внимание заслужува прашањето за предусловите за нивна успешна практична примена.

Компаративните искуства покажуваат дека прифаќањето на овој систем од санкции придонесува кон појавување на нови органи надлежни за нивна имплементација.

Ваквите органи имаат многу важно место и улога во процесот на заживување на нормативните решенија. Станува збор за облик на социјални органи со нешто изменети и зголемени овластувања и надлежности како во однос на органите на казниот прогон, така и во однос на примената и извршувањето на санкциите. Овие нови односи и методи на делување, нови односи меѓу социјалните органи, ЈО, полицијата и судовите, треба да добијат своја правна форма низ соодветни правни норми, кои вклучуваат измени и во законите кои ја регулираат казнената постапка, организацијата на судовите, обвинителствата и слично.

Извршувањето на алтернативните мерки е еден од најзначајните проблеми.

Изборот и примената на алтернативната мерка губи секаква смисла и значење доколку не се создадат услови, можности, организација, ако не се изгради методологија за нивно ефикасно извршување. Значи, се наметнува потребата од измени, пред сè, во Законот за извршување на санкции и создавање соодветна нова дополнителна организација за извршување на алтернативните мерки.

Цел и предмет на Елаборатов е да даде одговори и насоки за разрешување на некои од горенаведените проблеми, изнаоѓање одговори на големиот број прашања што ќе произлезат од реализацијата на овој концепт.

За изградување на стратегија за примена на алтернативните мерки, во Елаборатов, се поаѓа од две битни сознанија:

прво, искуствата од претходните измени на македонското казнено законодавство, со кој се внесуваат нови системи на санкции (измените на санкциите за малолетници) покажуваат дека доколку не се извршат солидни претходни подготовки за нивна примена, воопшто нема да заживеат во практиката или и доколку се применуваат тие не се извршуваат во планираниот контекст, смисла и содржина. Значи, претходните подготовки се јавуваат како битна претпоставка за успех на целата реформа на казненото право и криминалната политика во целина.

второ, алтернативните мерки, чијашто суштина е задржување на осуденото лице во природната средина, бара посебна организација за примена и извршување во општеството, бидејќи опфаќаат еден поширок круг на општествени чинители во нивното извршување. Сето ова нужно бара создавање поповолен амбиент кај сите чинители и соодветна организација, стручни кадри и финансиски можности за нивна примена и извршување.

Елаборатот подразбира изработка на нужните методолошки и правни документи – акти кои ќе овозможат примена на алтернативните мерки.

3. фактори што придонесоа за прифаќањето на алтернативните мерки

Објаснувајќи ја криминалната политика и местото на алтернативните мерки според нејзиното обликување и остварување, нагласивме дека воведувањето на алтернативните мерки не почива врз некој посебно изграден филозофски концепт. Тие се вградуваат врз доминантните компоненти за ослободување на казниот систем од репресивноста, ретрибутивноста и пунитивноста. Меѓутоа, оние земји кои ги воведоа алтернативните мерки во своите законодавства чувствуваа потреба да ги идентификуваат оние фактори или предности на овие санкции кои ја оправдуваат нивната примена, кои го условија донесувањето на меѓународни документи преку кои се врши нивна афирмација и се препорачува нивно прифаќање во законодавствата на европските држави.

Така, во воведниот дел од Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, Препорака Р (92)16 на Советот на Министрите на Советот на Европа¹, се вели: “цел и значење на воспоставување заеднички начела што се однесуваат и на криминалната политика меѓу државите-членки на Советот на Европа и настојување да се зајакне меѓународната соработка на ова поле”. Понатаму, дека со нивната примена се одбегнуваат негативните ефекти од затворањето и сфаќањето дека “колку ограничувањата со казната затвор се поголеми, толку можностите за ресоцијализација на осуденото лице се помали”.

Цената на чинење – посебно се истакнува како уште една важна предност на алтернативните мерки. Во западноевропските држави, во општите проучувања за тоа колку чини државата, нејзиниот апарат и функционирање на виталните државни институции, спаѓаат и систематските истражувања за чинењето на казната затвор.

Предмет на процена се трошоците потребни за изградба и одржување на казнено-поправните установи, утврдување на трошоците за затворскиот персонал, како и утврдување на трошоците потребни за секое осудено лице. Процените најчесто се прават за време од една година. Ова е димензија од делот на примената и извршувањето на санкциите на која ние досега воопшто не ѝ обраќавме внимание.

Американските криминолози и пенолози², врз подолготрајни и повеќедимензионални истражувања, дошле до констатација дека во САД,

---

¹"European Rules on Community Sanctions and Measures", Recommendation No. R (92)16, Legal Issues, Council of Europe Press, Strasbourg, 1994.

²So ~ineweto na zatvorot se zanimavale Enos et al., „Alternative Sentencing: Electronically Monitored Correctional Supervision“, Wyndham Hall Press, 1992; Knapp et al., „The comparative costs of community service and custody in Scotland“, The howard journal, vol.31, no.1, 1992; Adler et al., „Criminology“, third ed., McGraw Hill, 1998; Buddress A.N. Loren, „Federal probation and pretrial service – a cost-effective and successful community corrections system“, Federal probation, vol.61, no.1, 1997.

секоје осудено лице на казна затвор ја чини државата од 10.000 до 12.000 долари годишно. Се разбира, истражувањата продолжуваат и овие вредности се доведуваат во врска со структурата на криминалитетот и штетите и последиците предизвикани со него, за да се констатира дека постои голема несразмерност меѓу трошоците од затворањето и ефектите од него, односно средствата што е потребно да се одвојат за секое лице осудено на затворска казна. Оттука, се констатира дека казната затвор за државата е прескапа, во однос на осуденото лице крајно штетна и контрапродуктивна, а во однос на општиот криминалитет придонесува кон ширење на криминална зараза, повторно сторување кривични дела на поранешни затвореници. Значи, во потполност отсутствуваат позитивните ефекти што на почетокот од ресоцијализацискиот идеал се очекуваше дека ќе бидат остварени.

Цената на чинење на казната затвор за едно осудено лице во текот на една година се зголемува со тежнението за обезбедување на стандарди на живот и работа, што ги предвидуваат меѓународните документи за престапниците. Скоро сите држави се исправени пред потребата старите казнено-поправни установи постојано да ги адаптираат и создаваат подобри услови за живот додека трае престојот на лицето во установата, а со тоа да се афирмираат како напредни, цивилизирани, хумани и демократски држави. Но, градењето нови казнено-поправни установи е скапо, па најчесто државата штеди кога се во прашање овие установи. Во овој контекст треба да се има на ум тезата според која: "ако сакаш да видиш и разбереш каква е една држава, посети ги нејзините затвори". Осудените лица на казна затвор, пак, речиси без исклучок, живеат во мизерни, нехигиенски услови, како составен дел од репресивната и пунитивната природа на казната затвор.

Но, приврзаниците на алтернативните мерки кога зборуваат за нивните предности од стојалиштето на финансиските позитивни ефекти, не остануваат само на самото извршување на санкцијата туку зборуваат и за оние финансиски средства што се потребни за ангажманот на органите за откривање, обвинување и пресудување на случаите во кои може да дојде во примена на алтернативна мерка. Во оваа смисла се истакнува можноста што ја нудат алтернативните мерки - да се избегне долготрајна судска постапка, поактивно учество на сите субјекти веднаш по сторувањето на кривичното дело.

Проблеми со пренатрупаност на затворите - на наведените состојби поврзани со цената на чинење на казната затвор за секое осудено лице, кај некои држави се надолнува и проблемот на пренатрупаност на затворите, како последица од постојаниот пораст на затворската популација. Тоа е состојба и во развиените западноевропски држави, но и во источно-европските држави. Објавените податоци³ за пренатрупаноста на затворите во источно-европските држави во периодот 1991-1997 година покажуваат дека Литванија со 356 осудени лица на 100.000 граѓани стои високо во

---

³ во Draft Report on Prison Overcrowding and Prison Population Inflation", European Committee on Crime Problems (CDPC), Council for Penological Co-operation, Strasbourg, 10 May 1999 - tabelata e sodr`ana e vo II del od ovoj Elaborat: ANEKS - Statisti~ki podatoci {to go opravduvaat voveduvaweto na alternativnite merki.

однос на пренатрупаноста на затворите. Слични на неа се Латвија со 410, Естонија со 331, Романија со 200, чешка со 202, Бугарија со 139, Унгарија со 132, Словенија со 38 осудени лица во 1997 година. Во претходните години оваа бројка била поголема. Македонија со 67 осудени лица во 1991 и 57 во 1997 година спаѓа во редот на држави кои немаат проблем со пренатрупаноста во затворите. Но, овие податоци истовремено покажуваат и дека во државите во кои во меѓувреме се прифатени и се применуваат алтернативните мерки, претрпаноста на затворите значително се намалува и се изнаоѓа решение за овој проблем.

Оттука, наспроти ова што е понапред речено, овие состојби со пренатрупаноста на затворите ги присилуваат државите да бараат решение со градење нови казнено-поправни установи, што доведува до нагласување на констатациите изречени за цената на затворот по осудено лице – цената е сè повисока. Ова се аргументи што не смеат да се потценуваат, а македонската пенолошка и криминолошка наука, треба посериозно да се позанимава со проблемот на чинењето на казната затвор по единица осудено лице за една година.

Краткотрајни казни затвор – наведените две димензии на казната затвор, што на негативен начин ја определуваат нејзината целесообразност и опстојување во казниот систем, сепак не се производ на на настојувањето “криминалците” по секоја цена да се пуштат на слобода, туку да се пристапи кон проблемот што е познат како “краткотрајни казни затвор”. Се покажува дека учеството на краткотрајните казни затвор (со максимално траење до една година), во сите држави учествуваат со процент што се движи помеѓу 30-70% во вкупно изречените затворски казни. Краткотрајните казни затвор негативно се оценуваат од два аспекти:

прво, тие се применуваат за лесен криминалитет, спрема случајни делинквенти, небрежни сторители на казнени дела кои со затворањето, иако за кратко време, имаат негативни последици и влијание од затворскиот амбиент и другите затвореници, и

второ, траењето на казната не овозможува да се програмира и остварува процесот на ресоцијализација. Анализите покажуваат дека краткотрајните казни затвор не даваат можност за примена на третман кој би бил со цел за ресоцијализација. Оттука, се смета дека алтернативните мерки претставуваат најдобро, најпогодно, најцелесообразно средство за борба против овој вид криминалитет и ваков карактер сторители. Со нивната примена се смета дека би се решиле и двата проблеми: пренатрупаноста на затворите со сторители кои нужно не мора да бидат изолирани, што секако дека би имало поволно влијание врз прашањето на цената на чинење на казната затвор за едно осудено лице во траење од една година.

Успех во извршување на изречените казни – кога се анализира казнената политика во Република Македонија се поставуваат два други проблема: прво, прашањето за извршувањето на казните воопшто, казните затвор и паричните казни посебно. Државите што зборуваат за пренатрупаноста на затворите едновременно како негативен го изнесуваат фактот што казната затвор се извршува до 75% од изречените казни. Овој процент се доведува во врска со

пренатрупаноста кога тие би се извршувале 100%. Кај нас не се следи континуирано состојбата со ова прашање.

Но на еден од работните семинари за имплементација на овој проект, од страна на судиите беше изнесен податокот дека само во подрачјето на основните судови во Скопје во тој момент има 2.000 казни затвор што чекаат повеќе месеци на извршување. Причините зошто е така треба да се проучат, но загрижува фактот дека во Република Македонија во просек, во текот на една година се изрекуваат околу 2.000 казни затвор. Тоа значи дека една цела година изречени казни нам ни стојат надвор од затворите. И така се поставува прашањето: какви се ефектите од казната затвор што се извршуваат со големо задоцнување, а еден број и застаруваат и воопшто не се извршуваат.

Во криминологијата и пенологијата верификувана е тезата според која: изрекувањето на казната затвор односно нејзиното извршување колку повеќе временски се оддалечува од моментот на случувањето на криминалниот настан, толку ефектите од нејзината примена се помали. Овој факт заслужува внимание особено тогаш кога се расправа за алтернативните мерки, ако се има предвид нивната природа и специфичната методологија за нивно извршување.

Но, ние се сретнуваме со проблеми и кај втората казна - паричната казна. Во светот изречените парични казни се извршуваат помеѓу 80% и 100%; кај нас во подолг временски период нивното извршување достигнува највеќе 30% до вкупно изречените. Големо е учеството на паричните казни што застаруваат, а уште поголем е бројот на паричните казни што се заменуваат со казната затвор (суплеторен затвор).

На овој начин повторно се актуелизира проблемот на пренатрупаност на затворите, но сега во еден друг контекст, а осудените лица редовно престојуваат во затворот на извонредно краткотрајно време што само предизвикува дополнителни трошоци за затворите и доведува до растројство на редот и дисциплината кај лицата осудени на подолготрајни затворски казни. Од друга страна, ваквиот начин на извршување на казната затвор остварува обратни ефекти од оние што се определени како цел: пополнувањето на државниот буџет. Со неизвршувањето на паричните казни, државниот буџет не само што не се полни, туку со замената на паричната казна со казна затвор, тој само дополнително се празни и оптоварува.

4. Битни карактеристики на алтернативните мерки

Хумана димензија на санкциите - Во оправдувањата и објаснувањата за потребата од прифаќањето на алтернативните мерки, во преден план се поставува "хуманитарната страна, односно димензија", како карактеристика што во себе ја носат овие санкции и мерки. Оваа хумана димензија се изведува пред сè од критичките забелешки што се упатуваат на казната затвор во делот на негативните последици што затворањето ги остава врз личноста на осуденото лице и паралелно со тоа, неостварувањето на основната цел на казната затвор-ресоцијализацијата на осуденото лице. При

согледувањето на негативните последици што ги предизвикува казната затвор особено се укажува на деправациите што со себе ги носи затворањето, изолацијата и престојот во казнено-поправната установа, призонизацијата со последици врз менталниот склоп, личноста и поведението на осуденото лице и по излегувањето од казнено-поправната установа. Тие го чинат неприлагодив, неадаптивен на условите за животот на слобода и по излегувањето од казнено-поправната установа, по условното отпуштање или целосното издржување на казната затвор, лицето не е подготвено за успешен живот на слобода.

Хуманистичката димензија што со себе ја носат алтернативните санкции и мерки се доведува во непосредна врска со доминантниот концепт но политичките односи во современото општество за гарантирање, заштита и создавање објективни претпоставки и услови за остварување на загарантираните слободи и права.

Доколку е воопшто можно филозофијата на овој систем на санкции и мерки да се изведува и објаснува, тоа сосема сигурно треба да се заснова врз концептот за правната држава, демократијата, еднаквоста на луѓето, рамноправноста и недискриминацијата, кои за секоја држава создаваат сериозни обврски за нејзино поставување и функционирање, но и изменет приод во борбата против криминалитетот кој доаѓа до израз пред сè преку можноста за примена и извршувањето на овие санкции надвор од казнено-поправните установи, без контакт со осудени лица, туку казнувањето да се одвива на слобода, во својата општествена, социјална и социокултурна локална средина и амбиент.

Меѓутоа мора да се сфати дека новиот пристап што го внесуваат алтернативните мерки, меѓу другото, во голема мера придонесува за хуманизирање на казнувањето. Тоа во согласност со сфаќањето дека на деструкцијата на поединецот, неразумно, нецелесообразно, нерационално е општеството да реагира со деструкција, со казна која во својата основа е репресивна, ретрибутивна, пунитивна. Похуманиот пристап е, како што и претходно беше споменато, важна карактеристика и предност на алтернативните мерки во целина. На тој начин особено специјалната превенција добива конкретна смисла и содржина.

Во суштина, превентивното делување почнува од оној момент кога органите на кривичниот прогон почнуваат да размислуваат за примена на алтернативна мерка во еден конкретен случај, бидејќи во тој случај сите чекори на органите кои учествуваат во случајот добиваат смисла, содржина и значење на превентивно делување во сите нивни постапки. Тоа особено се однесува на делувањето на јавниот обвинител и судот. Изборот и примената на алтернативната мерка, учеството на социјалните служби и органи, на локалната заедница, на хуманитарните и невладините организации, во целина имаат превентивно значење и содржина и непосредно се насочени кон сузбивање на криминалитетот, по пат на отстранување на причините што довеле до криминално постапување на поединецот.

Вградени во казнениот систем на определена држава, алтернативните мерки придонесуваат за хуманизација на казненото право во целина бидејќи придонесуваат да се намали неговата репресивна природа и самото тоа да се ориентира кон превенција. На

овој начин алтернативните мерки ги зголемуваат позитивните ефекти од постоењето и примената на казненото право.

Селекција на сторители - Алтернативните мерки подразбираат селекција на сторителите на казнени дела врз кои тие ќе се применат. Во настојувањето за селекција на одделните категории сторители на казнени дела што треба да се казнуваат со затворска казна, во современата криминологија и пенологија се развива тезата според која сторителите на насилнички кривични дела (насилниците, хулиганите сличните категории) не треба да се затворат, бидејќи затворањето ги чини поагресивни и фрустрирани. Постои и спротивна теза на оваа, според која спрема насилниците треба да се реагираат со насилство за да им се покаже дека има и посилен од нив. Но ова е прашање што и понатаму треба да се следи и истражува, особено заради фактот што насилството, воопшто, е во пораст и се јавува како феноменолошка карактеристика на повеќе видови криминалитет, но и како начин за вршење криминална активност. На тој начин неговото учество во вкупниот криминалитет постојано се зголемува и поради тој факт предизвикува интерес и внимание и кога е во прашање затворањето и примената на алтернативните мерки.

Тежнењето за афирмација на алтернативните мерки и изнаоѓањето на нивните предности се заснова врз критиката и изнаоѓањето и истакнувањето на слабостите на казната затвор во поглед на остварувањето на нејзината основна цел: ресоцијализацијата и социјалната реадаптација. Постојано се истакнуваат некои емпириски проверени факта, како потврда дека со начинот на извршувањето на казната затвор како што е сега, таа цел не се остварува.

прво, сигурен доказ за горенаведеното е високиот пенолошки повтор во сите казнено-поправни установи во сите држави,

второ, казнено-поправните установи се јавуваат како установи во кои се учи криминалот и методите за неговото извршување, бидејќи во нив по правило подолго остануваат тешките, опасни, професионални криминалци кои во "затворското општество" имаат доминантно влијание и управуваат со него.

трето, адаптацијата во казнената установа и на слобода по издржаната казна затвор, се остварува со многу тешкотии, бидејќи осуденото лице се враќа како изменета личност. Сето тоа е во прилог на тежнењето да се одбегнува затворањето преку примената на алтернативните мерки. Затворот почива врз изолација на осуденото лице и репресивен режим, а алтернативните мерки врз социјална контрола и постојана работа со осуденото лице по пат на грижа, помош, контрола, влијание врз поведението и неговиот систем на вредности.

Кога е во прашање ресоцијализацијата на осудените лица на казна затвор, често се истакнува дека судот кога ја изрекува казната затвор во суштина нема сознанија за најважното. Најбитното кога е во прашање оваа казна е колкав и каков е потенцијалот на осуденото лице за ресоцијализација и колку ја чини заедницата за да се оствари таа ресоцијализација. Тоа има два аспекта: колкава е користа за државата и колкава е користа за поединецот и колку овие два чинителя учествуваат во квалитетот и квантитетот на користа воопшто и

поединечно, односно во остварувањето на ресоцијализацијата како општа и поединечна цел на применетата казна.

Грижа за жртвата од криминалниот настан - концептот на алтернативните мерки како средство за спречување на криминалитетот, ги опфаќа трите страни на криминалниот настан: самиот криминален настан (чин), неговиот вид, структурата, феноменолошките карактеристики, потоа личноста на сторителот на криминалниот настан и својствата на жртвата на криминалниот настан. Претходниот концепт на криминалната политика и општествената реакција спрема криминалниот чин, беше насочена само кон сторителот на криминалниот чин, а жртвата (виктимолошкиот аспект) на настанот беше сосема запоставен или оставен во заднината на вниманието свртено кон сторителот на криминалниот чин. На тој начин една димензија од спречувањето на криминалитетот - жртвата и отстранувањето или надоместувањето на последиците од криминалниот чин како составен дел на реакцијата на општеството кон криминалниот чин, беше на маргините од интересот и вниманието на органите на казниот прогон.

Негрижата за состојбата на жртвата, ја чини криминалната политика некомплетна. При примената на алтернативните мерки не само што мора да се води сметка за жртвата, нејзината заштита и можното обештетување, туку на активен начин, се настојува жртвата да биде вклучена во процесот на одлучување и казнување, да биде заштитена од заплашување, да го доведе сторителот на казненото дело во непосредна врска со жртвата, да го разреши спорот (судирот на интересите) што се појавил преку казненото дело и да го доведе сторителот на делото во ситуација непосредно да учествува во отстранувањето на последиците од казненото дело што самиот ги предизвикал со своето криминално однесување. На тој начин, алтернативните мерки овозможуваат процесот на општествената реакција кон криминалното поведение да се заокружува во еден единствен процес.

Со вклучувањето на сите чинители во криминалниот чин на едно место, во еден процес на примена и извршување на алтернативната мерка, во суштина се зајакнува концептот за правда и правичност, за еднаквост на сите пред законот и за нов пристап кон принципот на непристрасност кој во себе сега ја вклучува и жртвата и нејзините интереси и односот на државните органи и сторителот кон неа.

Алтернативните мерки добиваат посебно значење бидејќи во суштина го менуваат односот на казненото материјално и казненото процесно право, на казнено-правната теорија и практика кон жртвата. Некои автори оваа карактеристика на алтернативните мерки ја определуваат како ренесанса во односот на положбата на жртвата во казненото право. Жртвата беше препуштена сама на себе во остварувањето некакви права за надомест на штета од стореното казнено дело од сторителот или некој друг и беше незаштитена. Алтернативните мерки инсистираат на остварување нужна комуникација меѓу сторителот на казненото дело и неговата жртва бидејќи оваа комуникација треба да разреши многубројни проблеми од меѓусебниот однос на сторителот и жртвата, со напор за изградување на однос кој ќе почива врз човечка почит, одоворност во меѓусебните односи но и однос кој ќе значи ангажман на сторителот на делото за надомест

на сторената штета. Не треба посебно да се докажува значењето што за сторителот на казненото дело ги имаат постапките кои значат отстранување на последиците од криминално однесување. На овој начин всушност се влијае врз корекција на системот на вредности кај сторителот.

Алтернативните мерки кога е во прашање жртвата имаат двојно значење и содржина: прво, тие претставуваат изнаоѓање на средства и методи во самата казнена постапка за обештетување на жртвата на казненото дело и второ, низ реализација на содржината на алтернативните мерки всушност се влијае врз непосредно отстранување на оние причини, услови, односи што придонеле за појавата на криминалниот чин.

Специјална превенција - сите овие карактеристики на алтернативните мерки посебно го свртуваат вниманието кон специјалната превенција и оставаат на располагање средства, методи и содржини што овозможуваат таа да се оствари. Во прилог на ова настојување е и ноторниот факт дека алтернативните мерки го збогатуваат системот на санкции од различен вид и на тој начин овозможуваат доследно остварување на начелото на индивидуализација на санкцијата и индивидуализација на средствата и методите за нејзиното извршување. Ова е особено поради тоа што алтернативните мерки кои не се ништо друго туку кривични санкции, се развиваат во корист на заедницата но и на поединецот за да се оствари нешто што води кон нивна ресоцијализација. Со воспоставување санкции во корист на заедницата, се создаваат можности судиите да имаат на располагање различни опции при определување која санкција да ја применат кон еден конкретен сторител имајќи ги предвид околностите на делото но и личноста на сторителот и особено причините кои довеле до криминално однесување.

Во факторите што посредно и непосредно влијаат врз ставот на државите кон алтернативните мерки, нивното прифаќање и начинот на кој се чини тоа, со или без имплементација во сопствените казнени законодавства, без сомнение големо влијание вршат меѓународните документи од коишто произлегуваат општи поставки, упатства, насоки кои се користат како детерминанти при определување на местото на алтернативните мерки во националното казнено законодавство. Притоа некои од нив не пропуштаат да ја оценат и криминалната политика од стојалиштето на примената на алтернативните мерки. Во тежнението на алтернативните мерки да влијаат врз конципирањето на криминалната политика, се истакнува дека нема единствена казнена политика спрема криминалитетот и во земјите што веќе тежнеат или изградуваат единствено, синхронизирано, воедначено казнено законодавство.

Прашањето на избор и воведување на алтернативните мерки во крајна линија е прашање на избор на вредности. Ако предност се даде на намалувањето на затворската популација и одбегнување на затворањето како метод за спречување на криминалитетот, намалување на преоптовареноста на судиите и воведувањето похумани одговори на криминалитетот, мора да се сфати дека се потребни специјални мерки кои ќе овозможат потврда на принципот за еднаков третман на сите пред законот. За овој систем на санкции се употребува, односно

прифатен е терминот "алтернативни санкции", "алтернативни мерки" или само санкции. Називот веднаш го поставува прашањето: алтернатива на што? Одговорот е дека тие претставуваат алтернатива на казната затвор како најчесто, најмасовно применувана казна спрема сторителите на казниви дела. Зборот алтернатива би требало да значи давање можност на судот или на органите на кривичниот прогон (вклучително и на јавниот обвинител) да вршат избор меѓу казната затвор и некоја од алтернативните мерки. Тоа значи дека општеството не се откажува од казната затвор, но изнаоѓа други казни, санкции, мерки, средства што треба да помогнат, она што се смета за негативно, неповолно во примената и извршувањето на казната затвор да се отстрани, односно да се намали влијанието на негативните фактори и последици врз личноста на сторителот на казненото дело.

Значи, алтернативните мерки настануваат како резултат од потребата да се отстранат негативните последици од затворањето, да се намалат негативните последици од призонизацијата, да се намали изолацијата, исклучувањето од општественото живеење преку примена на казната затвор, посебно кон сторителите на лесни кривични дела, небрежни дела. Што се однесува пак на самата примена на казната затвор, преовладува тежнението да се намали примената на краткотрајните казни затвор кои се наоѓаат под постојана критика на кривично-правните и криминолошките науки.

Задржувањето на осуденото лице и по сторување на кривичното дело во заедницата, создава позитивни ангажмани и односи на заедницата (поширока и потесна), на микросредината каде лицето живеело, непосредната локална заедница, невладините организации кон сторителот на казнено дело. Ваквиот приод во борбата против криминалитетот овозможува непосредн влијае врз менување на условите и односите кои се утврдиле како криминогени фактори, оние кои во најголема мера придонеле лицето да се впушти во криминално однесување. На овој начин со казнувањето се влијае врз остранување на причините кои довеле до скршнување од законитиот пат на живот.

Улогата на локалната заедница - некои автори како битна карактеристика на алтернативните мерки ја истакнуваат димензијата што значи "учество на локалната заедница" во процесот на казнувањето. Залагајќи се за намалување на изолацијата на осудени лица и нивно издвојување од општеството во посебна, вештачки создадена средина, како што е затворот, алтернативните мерки всушност се обидуваат општествениот чинител да го внесат во сите фази од процесот на криминализацијата и криминалната активност. Овој концепт за вклучување на локалната заедница во казнувањето е верификуван во голем број западноевропски држави, како и САД по пат на поставување и реализација на локални проекти и програми за превенција на криминалитетот. Овие програми (проекти) вклучуваат следење и истражување на криминалитетот во локалните заедници но и мерки, постапки, активности насочени на општ и поединечен план кон отстранување на факторите што влијаат врз појава на криминалитетот во таа локална заедница. Но овие програми подразбираат и опфаќаат активности во областа на надзорот, контролата и извршувањето на определен облик санкции врз лица што потекнуваат од таа локална

заедница, а чиешто извршување се одвива во самата заедница. Впрочем, познато е дека институтот "пробација" настана низ американската пракса и практичен дух на американското општество и така применета таа даваше и дава позитивни резултати особено заради учеството на луѓето од локалната средина во казнувањето.

Тогаш кога се во прашање алтернативните мерки поимот "казнување" и учество на локалната заедница во него треба да се сфати пошироко и подразбира учество на локалната заедница во сите фази од извршувањето на санкцијата. Тоа значи поставување посебни програми за превенција кои подразбираат и контролата врз носителите на криминалната активност во локалната заедница, учество во откривањето и пријавувањето на криминални активности, комуникации со органите на казнениот прогон во однос на можностите за непосредното учество во најзиното извршување. Овде пред сè се мисли на условните казни со и без надзор, пробацијата, куќниот затвор, општокорисната работа, медијацијата.

На овој начин криминалитетот што се случува во определена локална заедница и носителите на криминалитетот во неа, стануваат предмет на непосреден ангажман и грижа. Сместувањето на локалната заедница во оваа проблематика има за непосредна цел, од конкретните ангажмани во одделни активности, да произлезат програми (проекти) што ќе придонесат борбата против криминалитетот во локалната заедница да се остварува плански, програмирано, систематски, постојано и врз научни и стручни познавања со учество на стручни и професионализирани кадри.

Кога е во прашање локалната заедница во системот на алтернативните мерки меѓународните документи, посебно гореспоментата Препораката (92) 16 инсистира на развивање на систем на информации за природата на криминалитетот но и природата на алтернативните санкции, за нивната примена во локалните заедници сè со цел да се обезбеди нужната јавност како основа за прифаќање на овој систем на казнување, заради успешно вклучување на приватните и општествени чинители во извршувањето на санкциите и превенцијата на криминалитетот.

Јавноста како метод на работа треба да обезбеди популаризација на овој систем на санкции, јавноста да биде во тек со настаните и движењата во криминалитетот, но и за самата примена на алтернативните мерки и изградување на позитивен став кон нив како облик на контрола врз оние кои посредно и непосредно учествуваат во реализацијата на програмите и проектите за сузбивање и превенција на криминалитетот.

Професионален персонал - целите што треба да се остварат со вградувањето на алтернативните мерки во казнениот систем на една држава се многубројни и сложени за остварување. Точно од тие причини се бара висока професионалност на сите оние што учествуваат во изградувањето, поставувањето, примената и извршувањето на системот на алтернативни санкции. Професионализацијата кај алтернативните мерки е определена од два елемента: прво, учеството на голем број извршители во различните фази од постапката - професионалци од различни профили и ориентација и второ, потребата од општи

професионални знаења и искуства кои ќе се применат на специфичен начин кога се во прашање алтернативните мерки и посебно селектираните лица, сторители на казни дела врз кои се применуваат овие санкции.

Препораките на Советот на Европа, во прв план го поставуваат барањето за доследна примена на принципот на недискиминација по било кој основ како во однос на лицата врз кои се применуваат алтернативните санкции така и во однос на учесниците во процесот на реализацијата на концептот за примена на и извршување на алтернативните мерки.

Концептот за професионални кадри ангажирани во системот на примената и извршувањето на алтернативните мерки подрзабира доволен број професионален стручен персонал како поради бројноста на алтернативните санкции и бројноста на лицата врз кои тие ќе се применуваат. Притоа, кога се во прашање овие санкции во преден план доаѓа индивидуалниот метод и пристап кон нивното извршување. Се укажува на фактот дека успешна имплементација бара постоење екипирани и стручни служби овластени за имплементација. Ова е едно од круцијалните прашања за успешна имплементација на новите санкции. За изгледот на стручните служби постојат и други релевантни меѓународни документи. Согласно стандардите содржани во **Препораката што се однесува на професионалниот персонал овластен за имплементација на санкциите и мерките**⁴, мора да се обрне внимание сите прашања во врска со професионалниот персонал да бидат уредени со закон, обуката да се прилагоди кон задачите, целите, содржината и методите на работа. Самата обука треба да биде почетна и продолжена (подоцнежна). Почетната обука има за цел да се олесни вклучувањето во новите задачи, нови методи за работа, заради стекнување професионални вештини. Обуката, содржински мора да биде комбинација на теоретски и практични аспекти, треба да се апсолвираат теми во врска со набљудување и интерпретација на однесувањето и комуникациските вештини, треба да биде организирана како активен процес на учење. Продолжената (подоцнежната) обука, пак има за цел перманентно подобрување и зголемување на професионализмот и треба да биде задолжителна пред секоја важна измена во работата, задачите и обврските.

Практичната примена подразбира работење во мултидисциплинарни тимови, при што персоналот мора да биде на задоволително квантитативно и квалитативно ниво, да има доволен број луѓе со адекватна наобразба, искуство и знаење. Факт е дека персоналот се сфаќа како есенцијален инструмент при имплементација на санкциите.

Се инсистира овластените органи да бидат недржавни служби кои ќе може во поголема мера да се приближат до сторителот, тој во нив да не гледа орган на репресија туку орган од локалната заедница подготвен да му помогне во надминување на проблемите кои довеле до криминал и изнаоѓање начини за иден законит живот. Тие мора да се составени од високо образовани и обучени лица, кои поседуваат

---

⁴ "Recommendation No.R (97) 12 on Staff Concerned with the Implementation of Sanctions and Measures", Committee of Ministers, Strasbourg, 10 September 1997.

вештини за комуникација, знаење, искуство, умешност и чувство за флексибилност и мотивираност за работа. Интерактивноста и партиципативноста се методи што активно го вклучуваат осуденото лице во процесот на извршување на санкцијата. Овластените лица мора да минат низ потребните обуки, да бидат подготвени да се прилагодат кон новите принципи во работата со сторителите на полесни кривични дела. Ова е неопходно бидејќи тие треба од една страна на пружат помош, грижа, поддршка, да воспостават однос на доверба, комуникација со сторителот, а од друга страна да се грижат за контрола и надзор врз исполнувањето на наметнатите услови, редовно да го информираат судот и да јавуваат за евентуални повреди или непридржување кон поставените обврски што ја чинат содржината на санкцијата. Посебно мора да се нагласи дека лицата одговорни за извршувањето вршат конструктивен надзор што подразбира подготвеност да му се помогне на осудениот, да се ислушаат неговите стравови, тешкотии, проблеми, да се разговара, осудениот да се поттикне на соработка и постојано да се има на ум начелото на минимална интервенција, (конструктивна и неформална социјална контрола-без вклучување на судот, освен во посериозни ситуации, при што посебно треба да се нагласи дека неуспешното извршување е неуспех и за надлежниот орган и за сторителот.

Професионалноста и постојаната едукација на кадрите што работат на проблемите и примената на извршувањето на алтернативните мерки произлегува не само од потребата тие да се извршуваат ефикасно, туку и способност за оценка и валоризација на постигнатото со нив, за унапредување на нормите со кои се регулира оваа проблематика и унапредување на методите на работа, обемот на работа и професионалните искуства и вештини.

Кога се во прашање органите на казниот прогон, посебно јавните обвинители и судиите, не потценувајќи ја нивната професионалност и искуство во работата, кога се во прашање алтернативните мерки, и за нив е неопходна обука на професионален и стручен план за да го прилагодат својот стил и метод на работа кон она што го бараат алтернативните мерки. Не е ист стилот на работа и постапувањето кога е во прашање примена на казна затвор и алтернативна мерка. Алтернативната мерка бара нови познавања за судијата во однос на природата и суштината на санкцијата и целите што треба да се остварат. Примената на алтернативните мерки бара многу поголем ангажман од страна на јавниот обвинител и судијата во сите фази на постапката од одлуката за примена на алтернативна мерка, преку изборот на конкретна мерка согласно околностите на делото и личноста на сторителот, конкретно определување на содржината на мерката, надзорот врз нејзиното извршување, па сè до одлуката за промена на оваа санкција со друга.

Изрекувањето и извршувањето на алтернативните мерки бара многу поголем ангажман од судијата и јавниот обвинител и сосема нов изменет стил на работа од оној што вообичаено судиите го применуваат. Можеби точно во овие елементи треба да се бара одговорност на присутното несогласување, неприфаќање и отпор на овие органи кон овие санкции.

5. Терминолошко определување и дефинирање

Алтернативните мерки се именуваат како "санкции" или како "мерки". Ние го употребуваме терминот "мерки" имајќи го предвид законски предложениот назив за овој тип санкции во измените на Законот за кривичната постапка.

Но, тие бездруго се кривични санкции што несомнено може да се заклучи од фактот што се применуваат по повод сторено казнено дело, спрема виновен сторител на казнено дело, по спроведена казнена постапка, се изрекуваат од страна на судот со судска одлука, се извршуваат од посебни органи и, конечно, тие како санкции потполно не се ослободени од елементи на репресија.

Тој репресивен елемент доаѓа особено тогаш кога осуденото лице не се придржува кон условите, налозите, методите на извршување на санкцијата. Во таков случај може да се заостри режимот на нејзиното извршување, да се модифицира нејзината содржина и траење, а како крајна можност и нејзина замена со казната затвор. Фактот што осудено лице на алтернативна мерка претходно дало согласност, ја прифатило санкцијата, не ја ослободува оваа санкција од репресивност. Неговата согласност со санкцијата и прифаќањето треба да придонесат полесно да се изврши санкцијата, да се зголеми неговата одговорност кон казненото дело, кон санкцијата и кон жртвата но и самосвеста и самокритичноста. Претходното согласување на осуденото лице со санкцијата има хуманистичка димензиј но и димензија на позитивен однос на осуденото лице кон санкцијата како гаранција дека тоа ќе се ангажира лично во извршувањето на санкцијата, дека не е присилено на било какво однесување (сторување или несторување) и на тој начин однапред ќе се отвори простор за успех во казната.

Зборуваме за криминалната политика и алтернативните мерки. Кога се во прашање судовите и алтернативните мерки, се појавува уште еден проблем кој бара одговор. Тоа е прашањето на "казнената политика". Казнената политика е составен дел на криминалната политика на една држава или заедница во делот на репресијата. Казнената политика инаку се дефинира како практично насочена дејност на судовите во примена на кривичните санкции спрема сторителите на казнени дела со оглед на критериумите што ја определуваат општествената опасност на криминалитетот и неговите носители спрема конкретно казнено дело и во согласност со цртите, карактеристиките и својствата на личноста на деликвентот. Казнената политика подразбира и опфаќа повеќе активности на органите на откривањето, казнувањето и извршувањето на казните. Основна цел на е остварување што поголеми ефекти во спречување на криминалитетот со примена на санкции и нивно извршување.

Овие одредници за казнената политика кога ќе се доведат во врска со она што е однапред речено, постанува сосема јасно колку е голема одговорноста на овие органи во криминалната и казнената политика и нејзиното дефинирање и остварување.

Може да се претпостави дека точно од тие причини Прпораката Р (2000)22⁵ на Комитетот на министрите на државите членки на Советот на Европа почувствувал потреба во точката 6 од оваа препорака да ја дефинира казнената политика што треба да се остварува со алтернативните мерки. Инаку оваа Препорака носи наслов "Мерки за подобра имплементација на Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата".

Во точката 6 од овие правила се вели дека "смислата на казнувањето треба да биде определена, кога тоа го дозволуваат уставните принципи и законската традиција, менувана од време на време од законодавецот или од друг компетентен орган, имајќи го предвид, меѓу другото, редуцираното користење на затворањето, проширување на користењето на алтернативните мерки и обезбедување компензација на жртвите". Во точката 7 се вели: "судските власти треба да бидат вклучени во процесот на создавање и менување на политиките за користење на алтернативните мерки и треба да бидат информирани за резултатите од нив, со цел да се обезбеди пошироко разбирање на нивната природа во судските кругови".

Според точката 8, посебно внимание треба да се посвети на дефинирањето на олеснувачките фактори кои ќе овозможат судските власти да ја одбегнат употребата на затвор и да изрекуваат алтернативни мерки.

Препорака има поширокиот пристап кон казнената политика кога е во прифаќањето и примената на алтернативните мерки и покрај судовите ги вклучува и општата политика на казнување во државата. Но според сфаќање за казнената политика што е веќе изнесено, неспорно останува дека улогата во остварувањето на казнената политика воопшто и тогаш кога се во прашање алтернативните мерки на судот е доминантна. Оттука и нашето уверување дека потребата судиите да се уведат и воведат во целесообразноста од примената на алтернативните мерки во борбата против криминалитетот, е од пресудно значење за нивното прифаќање, афирмирање и опстојување во определено казнено законодавство.

Заради доследната и успешна примена на алтернативните мерки, пред нашата држава и надлежните органи се наметнува потребата од оценување на казнената политика на судовите (државата не е присутна и не покажува голем интерес) заради нејзина оценка, верификација и валоризација на нејзиниот придонес во спречувањето на криминалитетот кај нас и поставувањето на критериуми во врска со примената на алтернативните мерки. Се тоа особено заради фактот што ваква валоризација долги години не е направена и заради потребата таа да се разгледа и оцени во непосредна врска со новите облици на криминалитет што се присутни во државата.

Кога се во прашање криминалните и социопатолошките појави во општеството и нивното успешно спречување, сузбивање и превенирање, од особено значење е тие јасно, прецизно, потполно, сеопфатно да се

---

⁵ Recommendation Rec(2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures, 29 November 2000 - во превод достапна во овој Elaborat, во IV del - Meѓunarodni dokumenti.

дефинираат. Оваа потреба е детерминирана со потребата тие да се обликуваат во определени правни норми како инкриминации, како казниви дела и да се предвидат санкции да се разрешат прашањата сврзани со одговорноста на нивните носители и други значајни прашања од доменот на нивното спречување. Објективните состојби се во обратнопропорционален однос со овие потреби и барања и на науката и на практиката. Оттука и многубројните тешкотии во спречувањето на криминалитетот и тежненијата на меѓународните документи донесени во последните години, а се однесуваат на новите облици на криминалитет, за јасно дефинирање на појавите, за усогласување на законодавствата меѓу државите и сл. Но битни промени за оваа област досега не се постигнати.

Овие констатации во потполност се однесуваат и на алтернативните мерки. Веќе укажавме на две карактеристики на овие состојби: нема општо прифатена дефиниција за алтернативните мерки, постојат многу дефиниции и постои висок степен на несогласност околу нив, при состојба која може да се определи како општо настојување за брзо прифаќање и имплементација на овие санкции во законодавствата на државите потписнички на документите на Советот на Европа. Не навлегувајќи во натамошна анализа на причините кои доведуваат до тоа да не може да се конструира дефиниција што ќе биде општоприфатена и со апликативна вредност, ние ќе наведеме една дефиниција која ние ја употребуваме и која по наше мислење, не е ослободена од критики, но која може да се каже ги опфаќа сите елементи за кои се зборуваше погоре.

Таа гласи:

"алтернативите се казни, мерки или режими што овозможуваат целосно или делумно одбегнување на казната затвор, при што осудениот се подложува под третман и надзор од страна на стручни и овластени лица во заедницата, едновременно целосно почитувајќи ги правата на оштетениот (жртвата)"⁶.

Во настојувањето со поимот алтернативни мерки да се опфатат сите видови, сите варијанти во кои се јавуваат, во дефиницијата се употребуваат три поими: казни, мерки и режими. Оваа состојба е продукт на некои постоечки состојби бидејќи некои од овие санкции веќе постоеја во претходните системи на санкции и сега не можат просто да се преименуваат во нешто друго. Оваа состојба се објаснува и со фактот на бројноста на алтернативните санкции и мерки, со различна суштина и содржина, различни методи на извршување и различен степен на репресивност во нив.

(а) Категоријата на казните, за нив треба да се каже дека тие може да се изречат самостојно и иницијално, како единствена казнена реакција за стореното казнено дело како што се: општокорисната работа, пробацијата, условната осуда, условната осуда со заштитен

---

⁶ За podetalno elaborirawe na elementite od definicijava v: D-r Gordana La`eti} - Bu`aravska, Alternativi za zatvorot (doktorska disertacija), Studentski zbor, Skopje, 2003.

надзор, обештетувањето на жртвата, медијацијата и електронското набљудување.

(б) Алтернативните мерки ги опфаќаат алтернативните решенија кои претставуваат дополнување на главната алтернативна казна, најчесто како посебни услови, налози, обврски за осуденото лице во кои спаѓа и надоместувањето на штетата, отстранување на последиците од казненото дело, медицински третман, и сл. Мерките, по правило, како содржина на алтернативните мерки како општ поим што ги обединува сите видови и облици низ кои тие се јавуваат, имаат посебно значење бидејќи тие се насочени кон отстранување на причините што довеле до криминалниот чин и криминалното поведение на поединецот.;

(в) Режимот на извршување (издржување) на казната затвор се однесува пред сè на модификациите на извршување на казната затвор (условен отпуст, ноќен и викенд затвор, полуслобода, редуцирање на затворската казна со работно ангажирање, куќен затвор и сл. Овде спаѓаат оние облици за алтернативно извршување на казната затвор, посебно на краткотрајните казни затвор, кои претставуваат замена за перманентен престој на осуденото лице на казна затвор во казнено-поправните установи. Режимот кај алтернативните мерки игра пресудна улога во определување на содржината и средствата за извршување, видот и начинот на контролата, содржината на налозите и обврските што им се поставуваат и начинот на нивното исполнување.

г) овозможуваат целосно или делумно одбегнување на казната затвор, односно го редуцираат времето минато во затвор

д) осудениот се подложува под третман и надзор од страна на стручни и овластени лица во заедницата - третманот и надзорот се основните компоненти што ја чинат содржината на казнувањето во заедницата, паралелно се спроведуваат, се дополнуваат, а нивното успешно спроведување води кон остварување на определената алтернативна санкција. Специфичната природа на алтернативните санкции ја нагласува потребата во практичната имплементација да бидат вклучени доволен број посебно обучени, стручни и искусни лица.

ѓ) едновремено целосно почитувајќи ги правата на оштетениот (жртвата) - на линија на ренесансата што положбата на оштетениот ја добива во казненото право воопшто, овде посебно се прават напори за можноста за праведно обештетување, можноста да се консултира мислењето на оштетениот при изрекувањето и извршувањето на санкцијата, а во определени случаи се бара и негова согласност пред донесување определена одлука што може да засега и негови интереси.

Оттука сосема е јасно дека формулирањето на дефиниција за алтернативните мерки е тежнение кое продолжува, на кое му се посветува големо внимание и кое доживува измени и вообликувања врз основа на стекнатите искуства и сознанија од примена на алтернативните мерки во практиката.

6. Појавни облици на алтернативните мерки низ компаративна анализа

Компаративната анализата покажува дека странските законодавства изобилуваат со решенија што водат кон одбегнување на казната затвор, во сите можни стадиуми од постапката, прифатени се мерки со различна содржина и дејство и може да се заклучи дека во голем број држави алтернативните санкции и мерки веќе имаат своја традиција.

Притоа поновите облици подлежат под постојано преиспитување и едновремено се анализираат искуствата во оние држави каде што ваквите решенија нашле своја практична примена со цел да се надминат извесни појавени тешкотии, да се утврдат сите предуслови без чие исполнување не е можно успешно спроведување на една санкција или мерка.

По својата природа алтернативните мерки даваат можности за нивно едновремено комбинирање, примена на повеќе од нив кон еден ист сторител, што се смета за нивна предност во однос на класичните казни. Тој факт исто така го отежнува нивното систематизирање во групи кои ќе придонесат за јасно меѓусебно разликување.

Компаративниот преглед би ги опфатил следниве санкции и мерки:

Општокорисната работа (цоммунитс сервисе)⁷, претставува неплатено вршење определена работа во корист на заедницата со точно утврден број работни часови што треба да се извршат во определен период на време. Работата, за која не се бараат посебни вештини, се врши во организации од медицински, јавен, црковен, хуманитарен или комунален тип, во текот на слободното време на осудениот (што значи се почитуваат неговите останати дневни обврски - работни, семејни). Посебно внимание се обрнува на видот на работата⁸ која не смее да го повредува достоинството на осудениот ниту смее да биде извор на профит за организацијата, туку мора да има казно, терапевтско и репараторно дејство. Најчесто како посебен услов се јавува потребата од добивање согласност од сторителот пред да се пристапи кон изрекување општокорисна работа.

Општокорисната работа може да се оцени како алтернатива за затворот што наоѓа широка и честа практична примена, а успеа да се избори за свое место во низа кривични законодавства и се смета за една од најактуелните алтернативи. Согледувањата произлегуваат од фактот што бројот држави заинтересирани за нејзиното внесување во националните законодавства е голем и се наоѓа во постојан пораст. Се смета како полезна алтернатива за краткотрајните казни затвор, чија оригиналност се гледа во неизбежното активно вклучување на поединци и организации од заедницата во нејзиното практично спроведување, чии обврски се да понудат место каде што ќе се врши работата, да му

---

⁷ Podetalno v: Anton M. van Kalmthout - Peter J.P. Tak, "Sanctions - Systems in the Member - States of Council of Europe", Part I, (Deprivation of Liberty, Community Service and Others Substitutes), Deventer etc., 1988 & Part II, 1992; C.D. Skinns, "Community Service Practice", The British Journal of Criminology, Vol. 30, 1/1990, str. 65-80; d-r Barbara Huber, "Community Service Order als alternative zur Freiheitsstrafe", Juristenzeitung, 19/1980, str. 638-643.

⁸ Rabota vo domovi za stari lica, zdravstveni ustanovi, ~istewe gradinki, parkovi i grobi{ta, pomagawe na stari, bolni i nepodvi`ni lica, tapacirawe, molerisuvawe, renovirawe stanovi, za{tita i neguvawe na ~ovekovata sredina

помогнат на осуденото лице и да го прифатат како свој член. Таа го сфаќа осудениот како активен субјект во казнувањето: неопходна е негова претходна согласност и подготвеност да работи, детално се запознава со содржината на санкцијава пред нејзиното изрекување, се внимава природата на работата да не го наруши неговиот углед и достоинството, а истовремено да им одговара на неговите способности, потреби, на природата на кривичното дело, да има разумно траење и сл. Важни сегменти на нејзината успешност претставуваат правилната селекција на сторителите на кривични дела што ќе бидат осудени на вршење општокорисна работа, како и организационата поставеност, која подразбира да се има на располагање доволен број работни места, правилно да се организира работата, да има реални услови за нејзино извршување, да се утврдат правата, обврските и должностите на сите учесници во практичното спроведување на санкцијава, кој и како ќе го врши надзорот, но и какви ќе бидат последиците од неисполнување на работата.

Таа постои во голем број европски држави каде што има богата и долгогодишна традиција (Велика Британија, Франција, Данска, Норвешка, Ирска, Португалија⁹), како санкција постои и во бившите југословенски држави Хрватска, Словенија, Србија и Црна Гора. Според местото во разните национални законодавства, општокорисната работа постои како самостојна казна, заменска казна, при што првин се одмерува и изрекува казната затвор, а потоа таа се претвора во општокорисна работа со определено времетраење, дополнителен услов кај условната осуда, пробацијата и помилувањето, комбинирање со затвор и пробација, а во некои држави сè уште се експериментира со нејзината примена, односно се планира нејзино прифаќање како алтернатива за затворот. Што се однесува до нејзиното траење најчесто се определени законски рамки во кои тоа може да се определи: 9-180 (Португалија), 20-200 (Финска), 40-240 часа (Англија, Франција, Данска, Ирска, Исланд), 50-400 (Чешка република) и 80-240 часа (Словенија), односно е определен само максимумот работни часови: до 240 (Холандија), до 360 (Норвешка). Времето за кое работата мора да се изврши изнесува најмногу 6 месеци (Словенија, Холандија), една година (Англија, Чешка, Холандија), односно 18 месеци (Франција). Кога се јавува како заменска казна, таа може да замени казна затвор до 6 месеци (Хрватска, Исланд), односно до 8 месеци (Финска). Самата нејзина природа и содржина овозможуваат развивање работни навики, самодисциплина и чувство на одговорност, што имаат многукратно значење за сторителот. Оттука, нејзината актуелност и настојувањето за прифаќање во сè поголем број законодавства.

Општокорисната работа предизвикуваше контроверзии и во однос на фактот дали работата може да се оцени како присилна, бидејќи е тоа забрането според ЕКЧП. По расчистување на дилемата и правилното толкување на чл. 4 ст. 2 вв ст. 3, стана јасно дека штом работата во затворот нема карактер на присилна дотолку помалку (аргументум а маиоре

---

⁹ Тоа е посебно воопшто од дадените одговори на "QUESTIONNAIRE", European Committee on Crime Problems (CDPC), Committee of Experts on the Implementation of the European Rules on Community Sanctions and Measures (PC-ER), Strasbourg, 1998.

ад минус) така може да се оцени работата во рамките на општокорисната работа¹⁰.

Пробацијата¹¹ може да се дефинира како условно неизвршување казна затвор со ставање под надзор и наметнување дополнителни услови во текот на определен пробациски период. Таа е застапена во речиси сите европски држави а легислативно постои уште од 1878 година и наоѓа огромна практична примена па дури се оценува и како најшироко применувана алтернативна санкција која што е економски поисплатлива во однос на затворот. За нејзиното практично спроведување и вршење надзор е задолжена пробациската служба. Таа е легислативно предвидена во голем број законодавства и наоѓа честа примена во практиката. Во основата на нејзиното успешно спроведување лежи односот помеѓу пробацискиот службеник и осуденото лице, кој мора да се заснове врз доверба, помош, поддршка, совети, надминување на проблемите и тешкотиите и вршење надзор врз севкупното однесување. Нејзината содржина ја сочинуваат посебните услови што се наметнуваат при нејзиното изрекување, се прилагодуваат кон особеностите на осуденото лице и овозможуваат остварување висок степен на индивидуализација во казнувањето. Како и општокорисната работа, и пробацијата постои како самостојна казна, замена за изречена затворска казна, а постои и можност за комбинирање со третман за лекување зависници од дроги и алкохол, во коишто рамки е можно сместување на лицето во посебни установи (**das центерс**).

Нејзината примена доведе до појава на посебни облици пробација како што се интензивниот пробациски надзор и шок пробацијата – комбинирано изрекување со казна затвор. Имено, тенденцијата за изрекување пробација спрема сторители на тешки кривични дела како и сторители со претходно криминално досие, придонесе за измени во првично замислениот концепт на пробацијата. Се пристапи кон воведување **интензивен пробациски надзор (ИСП)**, што, всушност, претставува зајакнат облик на пробација кој своето потекло го носи од англосаксонските држави. Интензивниот пробациски надзор предвидува построг, непосреден и попунитивен надзор комбиниран со електронско набљудување, чести и ненајавени телефонски јавувања и домашни посети, тестови за проверка на крв и урина поради користење дроги, плаќање хонорари, вршење општокорисна работа и обештетување како дополнителни услови и сл. Иако овие програми во основата се спроведуваат во англосаксонските држави, интересно е нивното проширување и на европската почва (Шведска).

---

¹⁰ Podetalno v.: D.J.Harris - M O'Boyle - C.Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, Butterworths, London, 1995 i d-r Gordana La`eti} - Bu`aravska, Op{tokorisnata rabota kako moderna evropska sankcija, Evrointegracija na pravniot, politi~kiot i op{testveniот систем на Republika Makedonija, Materijali od trkaleznata masa po povod Pedeset godini od osnovaweto na Pravniot fakultet, Skopje, 2002, str. 324.

¹¹ James M. Byrne, "The Future of Intensive Probation Supervision and the New Intermediate Sanctions", C&D, Vol. 36, 1/1990, str. 6-41; Antony A. Vass - Alan Weston, "Probation Day Centres as an Alternative to Custody", The British Journal of Criminology, Vol. 30, 2/1990, str. 189-205; Douwe Woelinga, "Probation Service and Public Opinion in The Netherlands", The Howard Journal, Vol. 29, 4/1990, str. 246-260; Alison Jones et al., "The Probation Handbook", Longman, United Kingdom, 1992.

Обештетувањето и медијацијата се израз на тенденцијата за апострофирање на сè позначајната улога и местото што жртвата (оштетениот) ја добива во модерното казнено право¹². Обештетувањето во смисла на парична наплата на определен износ заради претрпена штета со самото кривично дело или обврска сторителот да изврши определена работа или услуга во корист на жртвата односно со цел за нејзино обештетување ако нема доволен извор на приходи, се актуелизира во последните декади од дваесеттиот век и, според логиката на нештата, се врзува за имотните кривични дела.

Поголемата заштита на оштетениот доведе до збогатување на кривичните системи со нови облици санкции кај кои жртвата се јавува како активен учесник и субјект, а од нејзиното однесување и подготвеност да преземе определени активности зависи конечниот казнен исход.

Обештетувањето во основата е граѓанско-правен институт, но тој добива големо значење и во кривичното право, а посебно се цени подготвеноста на сторителот да оствари обештетување. Кривичниот суд има обврска да досуди обештетување на жртвата секогаш кога тоа го дозволуваат условите во постапката. Обештетувањето како самостојна казна постои во англосаксонските држави, како компензација во Англија и Велс, односно реституција во САД, а многу често наоѓа примена како дополнителен услов кај определени санкции (пробација, условен отпуст). Практиката за нејзино остварување покажа дека успешната практична реализација зависи од постоењето разработен, добро испланиран и организиран систем за нејзина примена.

Обештетувањето се внесува како посебна дополнителна обврска кај општокорисната работа, пробацијата, медијацијата.

Медијацијата, пак, се состои во посредување и помирување на жртвата и сторителот, со цел да се надмине конфликтот, психичката оптовареност и да се дојде до заедничко решение, со кое ќе се согласат двете страни. Ова е дотолку покомпликувано ако се има предвид дека жртвата чувствува недостиг од храброст да се сретне и соочи со сторителот, стравува од самиот тек на средбата и од нејзиниот резултат. Сторителот, пак, мора да ги надмине психичките бариери и да ја погледне во очи реалноста и последиците што настанале од противправниот чин што го сторил. Медијацијата ја води посебно обучено лице-медијатор, што инаку е лаик во правото и доаѓа од непосредната заедница, со цел странките да го прифатат како рамен на себе и да се согласат на соработка. Медијаторите се задолжени да ги искористат сите можности и да договорот средба на оштетениот односно жртвата и сторителот на кривичното дело, со цел да се воспостави комуникација - дијалог и да се постигне решение кое што двете страни ќе го почитуваат. Особено е тешко да се организира

---

¹² Тоа посебно се нагласува во трудовите на: Andrew Ashworth, "Crime, Community and Creeping Consequentialism", *Criminal Law Review*, April 1996, str. 220-230; Michael von Voß, "Anzeigemotive, Verfahrenserwartungen und die Bereitschaft von Geschädigten zur informellen Konfliktregelung. Erste Ergebnisse einer Opferbefragung", *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform*, 1/1989, str. 34-51 Helen Fenwick, "Rights of Victims in the Criminal Justice System: Rhetoric or Reality?", *Criminal Law Review*, november 1995, str. 843-853 Jean -Pierre Bonafé - Schmitt, "La Médiation Pénale en France et aux États-Unis", *Maison des Sciences de l'Homme, Réseau Européen Droit et Société*, 1998.

средбата на која странките треба да се сретнат лице-в-лице, на која што ќе се оствари дискусија меѓу странките, ќе се поставуваат прашања и даваат одговори, ќе се настојува постигнување заедничко решение. Медијацијата се остварува преку посебни програми и наоѓа многу поголем степен легислативно регулирање одошто обештетувањето, па така, освен англосаксонските држави, во своите законодавства ја познаваат и низа европски држави (Германија, Франција, Белгија, Италија, Норвешка, Чешка). Ефектите од медијацијата, на страна на жртвата, се најчесто извинување од сторителот, како и остварување обештетување, а поволностите за сторителот се гледаат во фактот што позитивниот ефект од средбата има влијание врз процесот на казнување. Медијацијата се применува како обид за одбегнување на краткотрајни казни затвор, значи за полесен облик кривични дела.

Меѓутоа, и покрај низата предности што им се припишуваат на овие алтернативни санкции, се среќаваат и извесни стравувања за ефектите што нивната примена може да ги има врз кривично-правната заштита. Во однос на обештетувањето се забележува дека неговата примена може да значи поимотните сторители на кривични дела да ја одбегнат кривичната правда и казнувањето со плаќање сума пари што особено не го погодува нивниот имот, да не се замагли линијата на разграничување помеѓу кривичното и граѓанското право. На медијацијата и се приговара дека води кон приватизирање на кривичната правда, дека можностите за злоупотреби се големи бидејќи е повеќе од очигледно дека сторителот извлекува многу поголеми погодности од позитивниот ефект на медијацијата. Меѓутоа, самата поставеност на обештетувањето и медијацијата во практиката во разните законодавства укажува дека се преземаат сите мерки за што подетално регулирање на овие санкции, правилен избор на странки што ќе земат учество, посебна заштита на жртвата во обата случаи и сл. Треба да се поддржи нивното прифаќање во законодавствата и практиката, бидејќи го активираат учеството на обете страни, водат кон разрешување на конфликтите и задоволување на интересот за обештетување на жртвата.

Ваквиот приод во решавањето на настанатите спорни ситуации, вонсудско помирување на странките бил познат во нашата држава и функционира преку институцијата "мировни совети" која што имала успешна традиција и функционираше во отстранување на меѓусебните недоразбирања, расправи, водела кон помирување на спротивставените страни, се постигнувале решенија прифатливи за обете страни и воопшто случајот не добивал судски статус и разврска.

Кукниот затвор¹³ овозможува изречената казна затвор да се издржува во домот на осуденото лице, според однапред подготвен распоред на дневните обврски и активности, со што точно се знае кога

---

¹³ Annette Jolin - Brian Stipak, "Drug Treatment and Electronically Monitored Home Confinement: An Evaluation of a Community-Based Sentencing Option", C&D, Vol. 38, 2/1992, str. 158-170; Robert J. Lilly et al., "Electronic Monitoring of the Drunk Driver: A Seven -Year Study of the Home Confinement Alternative", C&D, Vol. 39, 4/1993, str. 462-484; M.G. Maxfield - T.L. Baumer, "Home Detention with Electronic Monitoring: Comparing Pretrial and Postconviction Programs", C&D, Vol. 36, 4/1990, str. 521-536; Annette Jolin - Brian Stipak, "Drug Treatment and Electronically Monitored Home Confinement: An Evaluation of a Community-Based Sentencing Option", C&D, Vol. 38, 2/1992, str. 158-170.

и колку долго лицето има право да го напушти домот. Тој е привилегија само за сторители што поседуваат извесни субјективни особености коишто наведуваат на фактот дека овие лица не би можеле да го поднесат престојот во затворот, односно тој би го загрозил животот на трето невино лице. Тука би спаѓале: самохран родител (мајка или татко) на деца до три годишна возраст, трудници, доилки, лица постари од 65 години, лица со тешка здравствена состојба. Постојат повеќе видови куќен затвор: според начинот на вршење контрола има обичен и електронски набљудуван куќен затвор, а според содржината на ограничувањата, односно можностите за напуштање на домот има три вида¹⁴: полициски час (**цурфењ ордер**) – ограничување на движењето само во ноќните часови, куќно задржување – од осудениот се бара да биде во својот дом постојано освен во текот на извршување однапред испланирани и утврдени дневни активности (вработување, образование, медицински третман) и строг куќен затвор – најстрог облик при што осудениот мора постојано да биде дома, а излегувањата од домот се исклучителни и може да се состојат во следење религиозни служби, подложување под медицински третмани и сл.

Тешкотиите околу спроведувањето на куќниот затвор се интензивирани откако беше создадена можност за негово електронско контролирање со цел да се види дали осуденикот се придржува кон утврдениот распоред што бара високо развиена компјутерска техника, обучени лица што ќе работат со опремата, постоење телефонска линија во домот на осудениот, негова подготвеност да одговара на непланираните јавувања и домашни посети и сл. Меѓутоа, ваквото електронско контролирање, освен трошоците, ги зголеми и стравувањата дека домот се претвора во затвор за сите членови од семејството на осудениот, им се нарушува приватноста, домашниот мир и комодитетот. Сепак, бидејќи најчесто се користи како алтернатива за краткотрајните казни затвор, се забележуваат позитивни ефекти што оваа мерка ги остварува во однос на затворската популација (Шведска).

Електронското набљудување¹⁵ (електронич мониторинг) е посебна мерка што подразбира подложување на лицето осудено на казна затвор под посебна електронска контрола и надзор. Нејзината примена резултира од развојот на електрониката, а се реализира на тој начин што осудениот носи посебна алка или уред што емитува сигнал до централниот компјутер. Со право се изразува претпазливост за неговото прифаќање, бидејќи не се исклучени опасности од неправилна примена и злоупотреба. Неговата успешност зависи од правилната селекција на осудените лица спрема кои ќе биде применет. Во Европа, само во Холандија се спроведува експеримент со електронско набљудување, а во Шкотска, каде што има легислативен статус од 1997 година, сè уште не нашло примена во практиката. Може слободно да се

¹⁴ Podetalno vidi kaj A. K. Schmidt, navedeno spored Enos et al, *Alternative Sentencing. Electronically Monitored Correctional Supervision*, Wyndham Hall Press, 1992, str. 47.

¹⁵ Podetalno v.: Rod Morgan, "Remands in Custody: Problems and Prospects", *Criminal Law Review*, july, 1989, str. 481-492; Robert J. Lilly, "Tagging Reviewed", *The Howard Journal*, Vol. 29, 4/1990, str. 229-245; Sally M. Frost - Geoffrey M. Stephenson, "A Simulation Study of Electronic Tagging as a Sentencing Option", *The Howard Journal*, Vol. 28, 2/1989, str. 91-104.

констатира дека се работи за мерка што овозможува строга контрола и непосреден надзор, но истовремено се оценува како чувствителна и скапа.

Режимите за **ноќно и викенд затворање**¹⁶ се применуваат со цел да се контролира големината на затворската популација и, во основата, овозможуваат одбегнување на класичниот начин за извршување на краткотрајните казни затвор. Овие режими се применуваат од самиот почеток на извршување на краткотрајната казна затвор спрема осудени лица што се во работен однос, но нивната примена ја отежнува потребата од постоење низа други предуслови: установите каде што тие се извршуваат мора да располагаат со доволно простор за сместување, тие треба да се близу до населените места со цел да се намалат транспортните трошоци и потребното време за пристигнување и заминување од установата, потребен е стручен персонал и изработка на посебна програма за третман, увид во заработката на осудениот, при што еден дел оди во касата на установата, а другиот дел за осудениот да може да го издржува своето семејство и сл. Натаму, постои ограничување во примената на режимите според времетраењето на изречената казна затвор, па така викенд затворањето е дозволено за казни затвор до еден месец во Белгија и Холандија, до три месеци е дозволено ноќно затворање во Белгија, односно обата режима се дозволени за казна затвор до една година во Швајцарија. Извршувањето на казната се одвива во ноќните часови, односно во текот на двата дена од викендот, при што осуденото лице мора да се јави во установата во петок навечер, односно сабота наутро и останува во неа до недела навечер, односно понеделник наутро, во зависност од условите за работа. Иако, имаат низа предности пред класичното извршување на казната затвор, нивното практично применување се соочува со низа тешкотии што придонесува тие да бидат легислативно регулирани во многу мал број национални законодавства. Оттука, различните услови во кои се извршуваат, необедначената практика и малиот број вработени осудени лица, ги оневозможуваат обидите за подетална анализа на конкретните ефекти од овие режими.

Полуслободата¹⁷ (семи-либерте) претставува модификација во извршување на казната затвор што овозможува прекинување на континуираниот престој на осуденото лице во установата, при што му се овозможува да ја напушти установата определен број часови во текот на денот, поради точно утврдени активности корисни за неговата социјална интеграција (работење, лекување, третмански програми, образование). Може да се примени **аб иницио** во случај на изречена казна

---

¹⁶ Podetalno v.: d-r Katja Vodopivec, "Kazne zatvora i uvo|enje mogu}ih alternativa", JRKK, Beograd, 2-3/1985, str. 201-202; d-r Nata{a Mrvi} - m-r |or|e |or|evi}, "Primena parapenalnih sankcija umesto kazne", Utvr|ivanje ^injeni~nog Stanja Izricanje i Izvr{enje Krivi~nih Sankcija, Institut za Kriminolo{ka i Sociolo{ka istra`ivanja, Beograd, 1998, str. 199-209; Norman Bishop, "Non - Custodial Alternatives in Europe", Helsinki Institute for Crime Prevention and Control, Publication Series No.14, Helsinki, 1988; "Solutions de rechange à l'incarcération", Préparé par le Secretariat de l'ONU, Revue Internationale de Politique Criminelle, Nations Unies, New York, 1983, No.36/1980, str. 3-19.

¹⁷ Podetalno v.: Renato Breda - Franco Ferracuti, "Alternatives to Incarceration in Italy", C&D, Vol. 26, 1/1980, str. 63-69; "Die Freiheitsstrafe und ihre Surogate im Deutschen und ausländischen Recht", (Hrsg. von H.-H. Jescheck), Folge 3, Band 16.1-16.3., Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1983.

затвор до шест месеци (Франција и Италија), односно по издржан дел од изречената затворска казна (1/2, во Италија) или пак да се применува само во последниот дел од казната, неколку месеци пред условното отпуштање (Белгија). Нејзиното извршување се одвива и преку престој во определени домови (**присон хостел сцхеме**), куќи на половина пат (**халф-њас хоусес**) или во установи од отворен тип. Овој облик како легислативно решение е присутен во многу мал број законодавства, што зборува за отсуство на поширока практична примена. Овој режим значи настојување затвореникот да се подготви за враќање кон редовниот живот во заедницата, каде што ќе треба сам да го организира својот живот, да одолее на низа искушенија, да постои самоконтрола и одговорност во неговото однесување.

Редуцирање на казната затвор со работно ангажирање во затворот (гоод тиме аллоњанце), потекнува од САД од 1817 година. Станува збор за посебен облик на модификација во извршувањето на затворската казна, при што на затвореникот, кој покажал активно и конструктивно однесување во затворот, совесно исполнување на обврските и почитување на редот и дисциплината, како награда, му се овозможува да заработи редуцирање на казната затвор за определен број денови секој месец. Ова е можност затвореникот побргу да ја напушти установата, бидејќи заработеното редуцирање се собира и се смета за издржан дел од казната, па осудениот побргу ги исполнува објективните услови потребни за предвремено, условно отпуштање. Во САД можност за вакво редуцирање имаат сите затвореници, без оглед на должината на казната, а редуцирањето изнесува од 5 дена во случај на казна затвор од шест месеци до една година, па до 10 дена во случај на казна затвор од 10 години или повеќе. Во европските држави што го познаваат овој режим, тој служи како алтернатива за краткотрајните казни затвор до еден месец (Шпанија), односно до шест месеци (Грција), а редуцирањето се одвива на тој начин што еден ден работа е еднаков на два дена казна затвор (Грција), односно за секои два дена работа казната затвор се редуцира за еден ден (Шпанија). Се чини дека не е оправдано давањето можност за наградување на сите категории затвореници, туку само за осудените на краткотрајни казни затвор. Мора да постојат критериуми за селекција на затворениците што заслужиле да ја користат оваа можност за наградување.

Анализата на **условното отпуштање**¹⁸ покажа дека станува збор за посебен институт кој може да се оцени како најстара модификација во извршувањето на казната затвор (во Франција постои од 1885, во Германија од 1871, во Финска од 1889, во Португалија од 1893, во Шпанија од 1914, во Австрија од 1920). Тој има големо значење бидејќи бележи честа примена, има економски предности пред затворањето, а најголем дел од враќањата во затвор се поради повреда

---

¹⁸ Terminov e izveden od francuskiot zbor "parole d'honneur" (to vo prevod zna~i "~esen zbor", spored Harold J. Vetter - Ira J. Silverman, "Criminology and Crime - An Introduction", Harper & Row, Publishers, New York, 1986, str. 537, koi naveduvaat deka ovoj koncept svoite koreni gi vle~e od voenata istorija kade (to zarobeniот voјnik se osloboduval po davaweto ~esen zbor deka nema povtorno da koristi ору`je protiv onie (to go zarobile. Za zna~eweto na gorespomenatiов termin v.: Calvin J. Larson, "Crime - Justice and Society", General Hall Inc., New York, 1984, str. 296.

или непридржување кон условите изречени при условното отпуштање, т.н. технички повреди. Во најголем број држави постои дискреционо условното отпуштање, што може да настапи по издржана 1/2 од изречената казна затвор (Австрија, Англија и Велс, Португалија, Исланд, Франција, Германија, Луксембург), при што минималното време кое мора да се mine во затворот изнесува 2 месеци (Данска, Норвешка, Шведска), 3 месеци (Австрија и Луксембург), 6 месеци (Германија), односно една година (Грција). Дискреционото условно отпуштање по издржани 2/3 од казната е можно во Грција, Норвешка, Шведска, Естонија и САД, во редовен случај, односно како резултат од заострен режим, во Франција и Луксембург (ако се работи за повратници) и во Исланд (ако е сторено потешко кривично дело). Меѓу државите што предвидуваат условно отпуштање по сила на закон се среќава шареноликост во однос на делот од казната што мора да се издржи. Така, 1/3 е доволна во Белгија (2/3 за рецидивисти), 1/2 од казната се бара во Италија (3/4 за рецидивисти) и Англија, 2/3 во Австрија и Германија, а во Португалија, за изречена казна затвор над 6 години, мора да се издржани 5/6 од казната. Кога условното отпуштање е редовна завршна фаза тоа настапува по издржани 2/3 (Швајцарија), односно по 3/4 (Шпанија).

Траењето на периодот за проверка во најголем број случаи се движи меѓу 1 и 3 години (Австрија, Исланд, Данска, Шведска), 6 месеци и 3 години (Норвешка), 1 и 5 години (Швајцарија), до 5 години во случај кога остатокот од казната е подолг од три години (Австрија, Данска, Норвешка), односно времетраењето на периодов е еднакво на остатокот од казната во Грција (но, не подолго од три години) и Франција. Осудените на доживотен затвор мора да минат во затвор минимум 10 години (САД), 15 години (Франција, Луксембург, Швајцарија), 20 години (Грција), 26 години (Италија).

Во однос на надлежноста, доминантна е судската надлежност (Австрија, Италија, Грција, Португалија, Шпанија, Германија и Естонија), по која следи административната (Шведска, САД, Белгија, Исланд и Данска) и комбинираната (Швајцарија и Франција).

Условното отпуштање во основата е факултативно ако кај лицето се забележало несоодветно однесување, а облигаторно кога ќе се стори ново кривично дело, ако сторителот биде казнет на затворска казна над 3 месеци (Грција, Швајцарија), односно над една година (Португалија).

На крајот од излагањата за алтернативните мерки, мора да се нагласи јасниот став содржан во сите меѓународни документи кои се однесуваат на оваа проблематика кој гласи: алтернативните мерки, постапката за нивното изрекување и извршување, органите што ги применуваат и сите други прашања врзани со нив треба да се регулираат со закон. На овој начин се настојува да се обезбеди правна сигурност, нивното утврдување, изрекување и извршување да почива врз начелото на легалитет на казненото право, да се обезбеди сигурна казнено - правна положба на сторителите на казнени дела спрема кои се постапува, да им се овозможи низ жалбена постапка секогаш и во секоја фаза од казнената постапка да можат да ги заштитат своите права и позиција.

Тие да се изрекуваат во пропишана казнена постапка, од страна на, со закон определени, надлежни органи. Со ова се нагласува нивниот карактер на санкции, јасно се дефинираат целите што треба да се остварат во спречувањето на криминалитетот, се дефинира одговорноста на оние што ги применуваат и одговорноста и дисциплината на оние спрема кои се применуваат.

7. Можноста за примена на алтернативните мерки во Република Македонија со осврт на општите карактеристики на македонскиот криминалитетот

Можностите за примена на алтернативните мерки во нивните основни видови настојуваме да ги согледаме низ анализата на основните феноменолошки карактеристики на криминалитетот во Република Македонија во еден подолг временски период и последните години. Притоа посебно внимание се посветува на согледувањето на општите карактеристики на криминалитетот, на карактеристиките на оној криминалитет кај кој често доаѓаат до израз можностите за примена на алтернативните мерки и казнената политика на судовите изразена преку применетите казни кај овој криминалитет. Притоа се користат податоците од официјалната државна статистика криминалитетот како и статистиките на органите на кривичниот прогон.

Систематските следења и истражувања на криминалитетот во Република Македонија како и спроведените истражувања за одделни видови криминалитет покажуваат дека криминалитетот во Република Македонија во претходниот период некаде до 1990 година, покажуваше висок степен на константност, без големи отстапувања на неговите феноменолошки карактеристики изразени преку обемот на криминалитетот и стапките на криминалитетот, внатрешната структура на криминалитетот според глави од КЗ и одделни кривични дела, карактеристиките на носителите на криминалитетот и распространетоста и распоредот на криминалитетот по вид и структура, во време и простор. Овие карактеристики на македонскиот криминалитет, отвораат широки можности за примена на алтернативните мерки.

При состојбата во која криминалитетот во подолги временски периоди не покажува битни отстапувања и притоа во основа носи карактеристики на релативно лесен криминалитет, можностите за примена на алтернативните се присутни и реални.

Со оглед на основната проблематика со која се занимаваме, алтернативните мерки, постоеа и во претходното македонско казнено законодавство и тоа: судска опомена и условна осуда со заштитен надзор, кои за жал не доживеаа примена која ќе значеше нивна афирмација. Обратно, нивната примена беше ретка до незначителна. На тој начин тешко е да се оцени и валоризира местото на овие санкции во казнената политика на судовите и нивниот придонес во спречувањето на криминалитетот.

Во прилог на тврдењето дека македонскиот криминалитет носи карактеристики на релативно лесен криминалитет, ги користиме резултатите и истражувањата спроведени во Македонија под наслов "Масовен криминалитет"¹⁹. Во периодот 1977- 1986 година, според спроведеното истражување, 16 кривични дела определени спрема квантитативни и квалитативни критериуми, во вкупниот криминалитет на Република Македонија учествувале со 78, 49%. Тоа се кривични дела кои имаат највисоко учество во вкупниот криминалитет (повеќе од 2,2 % секое кривично дело посебно и за кои следува казна затвор до една година или парична казна).

Структурата на овие кривични дела во тој временски период се формира на следниов начин:

- лесна телесна повреда - 15, 39%
- загрозување на сигурноста (чл. 57 од КЗ) 11, 79%
- клевета и навреда 8,5%
- шумска кражба 4, 11%
- кражба 6.62%
- ситно дело, кражба и измама и затајување 4,35%
- загрозување на безбедноста на сообраќајот 13,40%
- злоупотреба на службена положба 2.02%
- фалсификување исправи 6,6% итн.

За овие кривични дела судовите ги изрекле следниве казни затвор

-до 1 месец	1,5%
-1- 3 месеца	21,6%
-4-6 месеци	37,2%
-7-9 месеци	5,7%
-10-12 месеци	10,7%
-1-2 години	12,5%
-2-3 години	4,6%
-3-4 години	2,1%
-4-5 години	1,5%
преку 5 години	2,1%

¹⁹¹⁹ Prof. d-r Qup~o Arnaudovski - D-r Zoran Sulejmanov, "Masovniot kriminalitet vo Makedonija", Institut za sociolo{ki i politi~ko-pravni istra`uvawa, Skopje, 1990.

Следејќи ја структурата на изречените казни затвор се потврдува дека казните-затвор до една година учествуваат со 76, 8% , а казните над една година затвор со 22, 8%.

Структурата на кратките казни-затвор применети во овој период спрема ова истражување се формира на следниов начин:

-15 дена до 1 месец	10,0%
-1-3 месеца	28,2%
-4-6 месеци	48,4%
-7-10 месеци	7,6%
-11-12 месеци	13,9%

Сосема е очигледно дека структурата на криминалитетот и неизречените казни затвор спрема псновниот критериум: тежина на кривичното дело укажуваат на обејктивно постоечки можности за примена на алтернативните мерки.

Ако се направи пресек на бројот на осудени лица по кривични дела во периодот 1997 - 2002 се добива следнава слика:

КРИВИЧНИ ДЕЛА	1997	1998	1999	2000	2001	2002	ВКУПНО
лесна телесна повреда член 130 (стар член 44)	39	41	59	36	48	50	273
Загрозување со опасно орудие во тепачка член 133 (стар член 46)	4	41	8	3	6	6	38
клевета член 172, (стар член 84)	-	1	4	-	2	-	7
навреда член 173 (стар член 85)	3	3	15	4	14	14	53
Недозволена трговија член 277, (стар член 137)	8	8	7	1	-	-	24
Кражба член 235 (стар член 155)	108	141	121	145	114	122	748
Тешка кражба член 236 (стар член 156)	119	135	233	261	186	220	1.154
	+ 192	+ 195	+ 249	+ 298	+ 304	+ 277	+ 1.515
	311	330	482	559	490	497	2.669
Затајување член 239 (стар член 160)	-	10	14	12	6	11	53
Загрозување на	42	44	54	43	51	31	265

безбедноста во сообраќајот член 297 (стар член 239)							
Загрозување на безбедноста во сообраќајот со опасно дејствие или средство член 298 , (стар член 241)	-	-	-	-	-	-	-
Злоупотреба на службената положба и овластување член 353 (стар член 177)	8	4	6	6	4	4	32
ВКУПНО:	331	398	521	511	431	458	2.650
	+ 192	+ 195	+ 249	+ 298	+ 304	+ 277	+ 1.515
	523	593	770	809	745	515	4.165
							8.327

Состојбата со двете најзастапени групи кривични дела во вкупниот криминалитет е претставена на следнава табела:

година	вкупно осудени	почести кривични дела	
		против имот	против безбедноста во сообраќајот
1990	7704- 100%	772 - 10%	1415- 18,36%
1991	7095- 92,95%	889- 12,52%	1543- 27,49%
1992	6660- 86,44%	1097- 16,47%	1432- 27,50%
1993	6538- 89,86%	1495- 22,86%	1206- 18,44%
1994	6724- 80%	1512- 12,42%	1050- 15,67%
1995	7711- 100%	1865- 24,78%	1202- 15,58%
1996	6341- 82,30%	1562- 24,63%	1176- 15,25%
1997	4732- 61,42%	1155- 24,40%	888- 18,76%
1998	6128- 95,43%	1606- 26%	1080- 22,82%
1999	6783-88%	2524- 37,47%	1180- 17,39%
2000	6496- 84%	2495- 38%	1077- 16,57%

Ако овој период можеме да го определиме како подалечен во кој алтернативните мерки не беа актуелни, статистичките податоци за применетите казни затвор во Република Македонија од страна на судовите во периодот 1988 - 2000 година ни покажуваат дека ситуацијата не е битно изменета:

година	вкупно	осудени на казна затвор
--------	--------	-------------------------

	осудени	вкупно	краткотрајни казни затвор					
			до 30 д.	1-2 м.	2-3 м.	3-6 м.	вкупно до 6 м.	6-12 м.
1988	10.255	5456	135	408	1497	2203	4243	771
	100	53.2	2.47	7.48	27.44	40.38	77.77	14.13
1989	10.878	5665	156	359	1578	2337	4430	825
	100	52.1	2.75	6.97	27.85	41.25	78.19	14.56
1990	7704	1419	63	134	300	437	934	259
	100	18.4	4.44	9.44	21.14	30.79	65.82	18.25
1991	7095	1346	52	96	290	426	864	217
	100	18.97	3.86	7.13	21.54	31.65	64.19	16.12
1992	6660	1667	52	100	350	529	1031	335
	100	25.03	3.12	5.99	20.99	31.73	61.85	20.09
1993	6538	1773	67	132	393	492	1084	360
	100	27.12	3.78	7.44	22.17	27.75	61.14	20.30
1994	6724	2066	81	107	528	624	1340	383
	100	30.72	3.92	5.18	25.56	30.20	64.86	18.54
1995	7711	2272	72	139	565	655	1431	466
	100	29.46	3.17	6.12	24.87	28.83	62.98	20.51
1996	6341	1790	52	76	388	550	1066	385
	100	28.23	2.9	4.25	21.68	30.72	59.55	21.51
1997	4732	3190	102	279	996	1052	2429	500
	100	67.41	3.2	8.75	31.22	32.98	76.14	15.67
1998	6128	4280	81	297	1214	1337	2929	868
	100	70	1.9	7	28.4	31	68	20
1999	6783	5024	94	246	1181	1604	3125	1015
	100	74.1	1.9	5	23.5	32	62	20
2000	6496	4935	100	225	1106	1514	2945	1100
	100	76	2	4.5	22.4	31	60	22
вкупно							27851	7484
%							68	18.3

Од табелата може да се види дека затворот до 30 дена кај вкупниот криминалитет учествувал со 2,47% со тенденција да се зголемува до 4,44% во 1990 година и потоа да се намалува до 1,9% во 2000 година.

Казната затвор од 1 до 2 месеци во 1998 година учествувала со 7,48% со тенденција, со мали отстапувања од година во година, да го задржи тоа ниво. Казната затвор сепак до крајот на овој период, односно до 2000 година, се намалува на 4,5%.

Модалитетот на траење на казната затвор од 2 до 3 месеци во 1988 година учествува со 27,44%, со тенденција да се зголеми до 31,22% во 1997 година, па се намалува до 22,4% во 2000 година.

Модалитетот на траење на казната затвор од 3 до 6 месеци во 1988 година учествува со 40,38%, со намалување до 31,22% во 2000 година.

Модалитетот на траење на казната затвор вкупно до 6 месеци се движи во 1988 година до 77,77%, со тенденција така високото учество да го задржи во целиот рагледуван период.

Учеството на казната затвор во модалитетот од 6 до 12 месеци се движи од 14,13% во 1988 до 15,67% во 1998, односно 2000 година.

Овие податоци од последниот период, кога имаме веќе и промени во структурата на криминалитетот во насока на јавување потешки облици и форми криминалитет, како транснационален и организиран, очигледно е дека во казнената политика на судовите следена преку примената на казната затвор нема никакви промени. Целокупната структура на применетите казни е во прилог на согледување на реални можности за почеста примена на алтернативните казни, бидејќи изречените краткотрајни казни затвор со себе носат низа познати негативности што се надоврзуваат на затворањето на сторителите на лесни кривични дела. Овој заклучок може да се изведе врз основа на тежината на изречените казни и нагласено присутниот критериум казните да се изрекуваат во согласност само со тежината на кривичното дело.

Уште некои податоци за карактеристиката на сторителите на казнените дела од категоријата на масовниот криминалитет: 65% од сторителите на кривични дела осудени на казната затвор се на возраст до 35 години; според нивото на образованието, 20% се без образование, 41,6 % се со основно образование и 25,3% со средно образование; според квалификациите и занимањето, 23,4 % се без занимање, 23,2% неквалификувани работници и 20,9% квалификувани работници; според вработеноста, 42,9% се невработени или немаат постојано вработување, 1 30,1% биле невработени во моментот кога го сториле казненото дело. Интересен е ставот на овие лица кон вината: 48% се чувствуваат виновни, 36,08% делумно виновни и 14,2% не се сметаат за виновни. Притоа треба да се има во вид и фактот дека се работи за лесен криминалитет. Во однос на казната, 26,4% сметаат дека е превисока; 34,7% ја сметаат за висока, а само 10,3% сметаат дека казната соодветствува на стореното кривично дело.

Овие феноменолошки карактеристики на сторителите на кривични дела намерно ги наведуваме, заради тоа што тие не се наоѓаат во правилно пропорционален однос со казната затвор и остварувањето на ресоцијализацијата на осудените лица. Тоа пак од своја страна зборува во прилог на прифаќањето и примената на алтернативните мерки.

Уште еден пристап кон оценката на криминалитетот во Република Македонија во последните години. Сликата за криминалитетот ќе се пополни, ако се следи односот меѓу поднесените кривични пријави, обвинети, осудени и осудени на условни казни во периодот 1997-2000 година.

Ако 1997 година се определи со индекс 100 (во оваа година се поднесени 19.227 кривични пријави), следната година е постигнат

индекс на поднесени кривични пријави од 106,76, а во 2001 година индекс од 62,35, со поднесени 12.016 кривични пријави. Ова отстапување се објаснува со фактот што во оваа година најголемиот дел од полицијата беше на фронтот и прогонот на криминалитетот опадна. Но, во базичната година од набљудуваниот период, обвинетите лица од вкупниот број поднесени кривични пријави учествуваат со 37,12%, а во следните години учеството на поднесените обвиненија константно расте до 62,49% во 2001 година. Од вкупниот број поднесени кривични пријави, само 24,54 се правосилно осудени. Бројот на квалитетно поднесените пријави и обвиненија расте и во 2001 година осудените лица учествуваат со 49,53%, што е воопшто висок резултат.

Понапред изнесените податоци имаат за цел да овозможат да се создаде една потполна претстава за криминалитетот во Република Македонија, во еден временски период, којшто се карактеризираше со концентрација на низа негативни фактори со влијание врз настанувањето на криминалитетот, но и да се добие претстава за кривичниот прогон на сите фази на траењето на постапката од откривањето до пресудувањето.

Податоците укажуваат на отстапувања од нерамномерната динамика во сите елементи и веројатно присуство на проблеми и во методологијата на евидентирањето и обработката на податоците за криминалитетот кај одделните органи. Тоа особено доаѓа до израз во односот и учеството на правосилно осудените лица за казнени дела во последните години. Ова дотолку повеќе што во претходните години односот на поднесените кривични пријави, поднесените обвиненија и пресудените лица покажува висок степен на константност.

За проблемот што го разгледуваме од особен интерес е учеството на условно изречените казни. Следејќи ги истите односи, од поднесувањето на кривичната пријава до пресудувањето, се покажува дека при релативно високо учество на правосилно пресудените сторители на казнени дела во однос со поднесените кривични пријави, условно осудените исто така имаат доста високо учество од 44,39% во 1997 година. Во следните години условно изречените казни го задржуваат своето учество до 43,29% во 2001 година. Овој однос е од особено значење кога се во прашање алтернативните мерки, бидејќи точно овие казни отвораат простор за примена на алтернативните мерки.

Дотолку повеќе што податоците покажуваат дека примената на условната осуда со заштитен надзор се применува незначително. Дали оваа состојба да ја објасниме со непостоењето на соодветна организација за примена и извршување на санкцијата од овој вид? Ова прашање ќе го одговориме понатаму.

Можностите за примена на алтернативните мерки се кријат и во постоечката практика и казнена политика на примена на казни од страна на судовите. Така, судската опомена спаѓа во редот на санкциите кои може да бидат заменети со алтернативни мерки. Во 1997 година биле изречени 116 судски опомени, во 1998 - 147, во 1999 - 152, во 2000 - 146 и во 2001 - 112. Примената на судската опомена укажува на изграденост на критериуми кај судовите за нејзина

примена. Но, се покажува како нужно да се направи анализа, да се идентификуваат критериумите и да се воспостави нивен однос со алтернативните мерки за да може да се види колку тие можат да бидат на соодветен начин заменети со алтернативни мерки. Дотолку повеќе, што овој вид санкција претставува јавен "прекор", но нема никаква контрола врз поведението на осуденото лице по изречената казна.

Испитувањето на можностите за примена на алтернативните мерки во Република Македонија при оваа структура на криминалитетот и изречени казни, ќе го надолжине со примената на паричната казна. Во периодот што го разгледуваме, паричната казна во вкупно изречените казни во 1997 година учествувала со 26,24%, во 1998 година со 20,53%, во 1999 со 20,83%, во 2000 со 26,67% и во 2001 со 16,20%.

8. Законодавен пристап кон стратегијата за имплементација на алтернативните мерки.

Примената на алтернативните мерки, во казнено-правниот систем на Република Македонија, претставува можност за намалување на сè поприсутниот пораст на осуденичка популација во казнено-поправните установи, либерализацијата на казнената политика за сторителите на кривични дела од полесен вид преку избегнување на нивното социјално исклучување од заедницата, унапредување на начелото на хуманизација на казната и едновремено, усогласување на македонското законодавство со законодавството на развиените европски држави.

Воведувањето на алтернативните мерки во казненото законодавство, претставува создавање на правна рамка со измени во повеќе закони с# со цел за востановување на неопходните предуслови за нивна вистинска имплементација во праксата. Имено, покрај измените во материјланото казнено право со пропишување на алтернативните мерки во редот на санкциите, содржани во Кривичниот законик, неопходни се измени и дополнување и во Законот за кривичната постапка, Законот за прекршоците, Законот за извршување на санкциите, Законот за судовите и Законот за социјална заштита, а секако и донесување на повеќе подзаконски акти.

8.1. Кривичниот законик

Во Кривичниот законик покрај веќе присутните алтернативи на казната затвор - условната осуда, условната осуда со заштитен надзор и судската опомена, се воведуваат условното одлагање на казната затвор, општокорисната работа и куќниот затвор. Целта на алтернативните мерки е спрема кривично одговорниот сторител да не се примени казната затвор за полесни кривични дела кога тоа не е нужно заради кривично-правната заштита и кога може да се очекува дека целта на казнувањето може да се оствари со предупредување со закана на казна, само со предупредување, со одлагање на водењето на кривичната постапка, со извршување на работа во корист на заедницата или со мерки на помош, надзор и контрола на постапувањето на сторителот на слобода.

8.1.1. Условна осуда

Условната осуда како алтернативна мерка, судот ја изрекува и при тоа на сторителот на делото му утврдува казна затвор и истовремено му определува дека затворот нема да се изврши доколку сторителот во времето на проверка, од 1 до 5 години, не стори ново кривично дело. Условната осуда се изрекува кога може да се изрече казна затвор до две години или парична казна. При определувањето на условната осуда, судот се раководи од личноста на сторителот, неговиот поранешен живот, неговото однесување по извршеното кривично дело и други околности. Во текот на времето за проверка, доколку сторителот изврши ново кривично дело, условната осуда се отповикува.

Оваа алтернатива на казната затвор и досега функционираше во казненото законодавство на Република Македонија, но за жал немаме емпириска верификација на остварените ефекти од нејзината примена.

8.1.2. Условна осуда со заштитен надзор

Условната осуда може да се изрече и со заштитен надзор²⁰ кој го спроведува Центарот за социјали работи. Условната осуда со заштитен надзор подразбира кривично одговорниот сторител да изврши определени обврски, како што се лекување, забрана на употреба на опојни дроги и алкохол, извршување на обврски спрема семејството, прифаќање на вработување и сл. Доколку сторителот не се придржува до определените обврски, судот може да го продолжи траењето на условната осуда или да ја отповика.

Оваа алтернативна мерка и досега беше предвидена со Кривичниот законик, но во пракста воопшто не се применуваше. Со редефинирањето на организацијата и надлежноста на центрите за социјални работи, истата може во целост да заживее и едновремено да ги остварува целите на казнувањето.

8.1.3. Судска опомена

Судската опомена се изрекува за кривични дела за кои е пропишана казна затвор до 1 година. При утврдувањето на судската опомена судот ја цени личноста на сторителот, неговиот поранешен живот, неговото однесување по стореното кривично дело и степенот на кривичната одговорност. Во праксата, досега оваа парапенална санкција се изрекувала за кривичните дела клевета, навреда,

---

²⁰ Za stavot na doma{nite teoreti~ari v.: prof. d-r \or|i Marjanovi}, *"Makedonsko krivi-no pravo"*, *Op{t del*, Petto celosno preraboteno izdanie, Prosvetno delo, Skopje, 1998, str. 334; d-r Vlado Kambovski, *"Uslovna osuda so za{titen nadzor: koncepciski i prakti~ni problemi"*, *Pravna Misl*, 4/1983, str. 319-335 i *"Alternativi za kaznata zatvor"*, *Godi{nik na Institutot za Sociolo{ki i Politi~ko-Pravni Istra`uvawa*, 1/1984, str. 291-309; D-r Qup~o Arnaudovski, *"Kriminolo{kite i penolo{kite aspekti na primenata na za{titniot nadzor kaj uslovnata osuda"*, *Pravna Misl*, 4/1983, str. 336-349.

изнесување на лични и семејни прилики, и други дела кои во себе содржат елементи на намалена општествена опасност.

8.1.4. Одлагање на водење на кривичната постапка

Оваа алтернативна мерка може да се изрече спрема сторител на кривично дело за кое е пропишана парична казна или казна затвор до една година, така што судот по распитот на обвинетиот и сослушувањето и согласноста на оштетениот го одлага продолжувањето на постапката под услов во рокот во кој е одложено водењето на постапката (рок на проверување) сторителот да не изврши ново кривично дело.

Водењето на постапката се одлага најмногу до 1 година и за овој период не тече рокот на застареност на кривичното гонење. Доколку во текот на рокот на проверување сторителот не стори ново кривично дело, судот ја запира постапката. При донесувањето на одлуката за примена на алтернативната мерка - одлагање на водење на кривичната постапка, судот ќе го земе предвид особено изразеното каење на сторителот, отстранувањето на последиците на делото, извлекувањето на жртвата и надоместувањето на штетата предизвикана со кривичното дело.

Ова е нова алтернативна мерка за која е неопходно создавање на законски основи во Законот за кривичната постапка.

8.1.5. Општокорисна работа

Општокорисната работа²¹ да се изрекува за кривични дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до една година, при што судот може, со согласност на сторителот, да ја изрече оваа алтернативна мерка ако делото е сторено под олеснителни околности, а се работи за сторител кој порано не бил осудуван. Оваа мерка да се изрекува во траење од 30 - 240 часови, при што се задолжува осудениот определените часови без надоместок да ги одработи во државен орган, јавно претпријатие, јавна установа или хуманитарна организација. Општокорисната работа, според предложеното решение би се организирала за време на државни празници, саботни и неделни денови, не пократко од пет часа неделно во период од најмногу до дванаесет месеци. Надзорната функција над исполнувањето на обврските на осудениот да ја врши судот кој надзорот може да го довери на Центарот за социјални работи, или друга посебна служба (Управата за извршување на санкциите). Ако осудениот не ги исполнува обврските, судот писмено го опоменува и доколку продолжи со таквото однесување постои можност да се зголеми бројот на часовите, односно да се

---

²¹ Za nejzinoto legislativno prifa}awe ve}e podolgo vreme, i so pravo, se zalaga prof. d-r \or|i Marjanovi}, vo taa smisla v.: "Kaznen zakonik - op{t del (privaten nacrt)", MRKK, Skopje, 2/1994, str. 262-297; "Vo potraga po alternativni za zatvorot", Zbornik vo ~est na Qup~o Arnaudovski, Praven fakultet, Skopje, 1995, str. 187-201;"Op{tokorisna rabota (Community Service)", Bezbednost, 3/1997, str. 298-308. "Alternativi na zatvorot i zatvoraweto", Godi{nik na Pravniot fakultet vo Skopje, 1996/98, tom 37, str. 249-263

замени неизвршениот дел на мерката со парична казна или со казната затвор, така што за секои три часа општокорисна работа се засметува една дневна глоба или еден ден затвор (висината на едnodневна глоба се предлага да изнесува во најмал износ од 1 евро).

8.1.6. Куќен затвор

Алтернативната мерка - куќен затвор, се предвидува да се изрече ако сторителот на кривичното дело, за кое е пропишана парична казна или казна затвор до една година е стар и изнемоштен, односно тешко болен или е бремена жена, при што судот одлучува казната да се замени со алтернативна мерка. Во таков случај, со претходна негова согласност, судот може да одлучи осуденото лице казната да ја издржува во куќен затвор.

Надзорот над извршувањето на куќниот затвор го врши судот, кој може овластувањето да го довери и на полицијата или на посебна служба. Доколку осудениот ја повреди забраната за напуштање на домот, судот може да одреди заменетата казна затвор (со куќен затвор) да се изврши во целост во установа за извршување на санкциите.

8.2. Закон за кривичната постапка

Во Законот за кривичната постапка потребно е создавање на услови за евентуална примена на алтернативните мерки уште во текот на постапката. Имено, постапката за импелментација на алтернативните мерки е тесно поврзана уште на почетокот на кривичната постапка, односно со самата кривична пријава која се доставува до јавниот обвинител. По приемот на пријавата, доколку постојат елементи за примена на алтернативните мерки, јавниот обвинител треба да контактира со мултидисциплинарен тим, да разговара со сторителот на кривичното дело и евентуално по комплектирањето на материјалот при поднесувањето на обвинителниот предлог да предложи и примена на алтернативна мерка.

Мутидисциплинираниот тим треба да функционира или во Центарот за социјални работи или во одделението за извршување на санкциите во соодветниот суд.

На овој начин, согласно одредбите на Законот за кривичната постапка судот со обвинителниот предлог ќе ги добие и доказите и социјалната анамнеза и доколку се исполнети законските основи може да предложи на судот примена на конкретна алтернативна мерка спрема сторител за извршено кривично дело од полесен вид.

8.3. Закон за прекршоците

Во Законот за прекршоците при престојните измени би биле упатно да се востанови алтернативната мерка општокорисна работа, како замена на паричната казна.

Имено, во изминатите години во праксата е присутна појавата на неизвршување на паричната казна и нејзина замена со казната затвор, што создава дополнителни тешкотии, како за персоналот во казнено-поправните установи, а така и за буџетските трошоци. На овој начин, ќе се одбегне и изигрувањето на неизвршувањето на паричната казна и секако ќе се унапреди казнената политика спрема сторителите на прекршоци.

8.4. Закон за извршување на санкциите

Имплементацијата на алтернативните мерки во казненото законодавство на Република Македонија најзначајно е со измените во Законот за извршување на санкциите или преку донесување на посебен закон. Меѓутоа, секако дека централно место во системот на извршувањето на алтернативните мерки треба да заземе Управата за извршување на санкциите при Министерството за правда која треба да биде одговорна, како за спроведувањето, така и за надзорот, за склучувањето на договорите за општокорисната работа, контактот со другите субјекти инволвирани во постапката за извршување на алтернативните мерки и слично.

За таа цел, во Управата за извршување на санкциите, потребно е да се создаде нов сектор како внатрешна организациона единица во кој ќе се систематизираат работните места на еден мултидисциплиниран тим составен од психолог, социјален работник, педагог, економист и правник. Овој тим би бил надлежен за редовниот контакт со одделенијата за понолетни лица во центрите за социјални работи, со државните институции во кои би се извршила некоја алтернативна мерка на пример, општокорисната работа, со судовите и обвинителствата, со локаланта заедница и невладиниот сектор кој би можел да се вклучи во спроведувањето на извршувањето, како на условната осуда со заштитен надзор, така и на општокорисната работа. Управата за извршување на санкциите преку стручниот мултидисциплиниран тим би била надлежна и да врши надзор и контрола во остварувањето на договорите за работа, преземените мерки при работата, заштитата на правата на осудените и остранивањето на евентуалните пропусти. Во рамките на Управата би можело да се определи по еден државен службеник од секоја подрачна единица на Министерството за правда во градовите каде што функционираат центрите за социјални работи кој непосредно би ги координирал работите во секој конкретен случај.

8.5. Закон за судовите

Со евентуалните измени во организираната поставеност на основните судови и нивната надлежност во однос на спроведувањето на судскиот надзор, согласно одредбите на Законот за извршување на санкциите би можела да се надополни внатрешната организација со воспоставување на посебни служби кои би биле надлежни за изборот, примената и извршувањето на алтернативните мерки. Овие служби во судовите постојано би контактирале со центрите за социјални работи и

со Управата за извршување на санкциите. Со законот за судовите да се предвиди “судија за извршување на санкции” кој ќе се одреди со годишниот распоред за работа на судовите. Зависно од обемот на работа во судот, може да се формира и посебно одделение за извршување на санкциите и алтернативните мерки.

8.6. Закон за социјална заштита

Централно место во системот на ефектуирање на алтернативните мерки несомнено заземаат центрите за социјални работи, со оглед на нивниот делокруг на работа. Имено, во овие институции доста успешно функционираат одделенија за малолетничка деликвенција, работат искусни кадри од областа на социјалната заштита, психологијата и педагогијата и имаат богато искуство во соработката како со судовите, така и со пенитенцијарните установи.

Имено, во организационата поставеност на центрите за социјална работа за спроведувањето на извршувањето на одделни алтернативни мерки (општокорисната работа и условната осуда со заштитен надзор), би требало да се воспостават посебни одделенија за полнолетни сторители на кривични дела. Во овие одделенија, контролната функција над алтернативните мерки би требало да се довери на кадри од областа на социјалната заштита кои во соработка со другите профили од областа би воделе грижа за остварувањето на изречената пресуда кога на сторителот му е определена алтернативна санкција.

Исто така, во одделенијата за полнолетни сторители на центрите за социјални работи треба да се естаблира и стручниот тим кој за потребите на обвинителството, во текот на подготовката на обвинителниот предлог и за судот, во текот на постпаката ќе ги подготвуваат неопходните анализи од психолошки, социолошки и криминолошки аспект. Покрај тоа, стручниот тим треба да ја изработи и индивидуалната програма за извршувањето на санкцијата во која ќе биде опфатен надзорот, органичувањата, работните или други обврски за сторителот и секако евентуалните последици доколку осуденото лице не се придржува на утврдените обврски со алтернативната мерка.

8.7. Подзаконски акти

За успешно извршување на алтернативните мерки, пред сè за условната осуда со заштитен надзор и општокорисната работа, потребно е покрај измените и дополнувањето на повеќето закони да се донесат и подзаконски акти.

Во тој контекст, создавајќи законски основ во Законот за извршување на санкциите треба да се донесе Правилникот за извршување на непосредниот надзор, Правилникот за видот и условите на извршување на општокорисната работа, Правилникот за правата и обврските од договорот за работа и други.

8.7.1. Со **Правилникот за извршување на стручниот надзор** треба да се утврди постапувањето на надлежниот орган по приемот на одлуката за изречена алтернативна мерка во секој конкретен случај. При тоа, задолжително е потребно да се определи лице за надзор, кое може да е од центарот за социјални работи, од државен орган каде што осудениот е упатен на работа, од локалната заедница или претставник од невладина организација. Со овој подзаконски акт треба соодветно да се уредат и прашањата на контактот помеѓу лицето за надзор и осудениот, реализацијата на индивидуалната програма, подготовката на извештаите за остварувањето на надзорот и секако водењето на стручно досие и евиденција.

8.7.2. Со **Правилникот за видот и условите на извршување на општокорисната работа** треба да се создаде правен основ за работното ангажирање на осудениот во државен орган, јавно претпријатие, јавни установи, единци на локална самоуправа и други субјекти и да се пропише кој го склучува договорот за извршување на општокорисната работа.

8.7.3. **Правилникот за правата и обврските од договорот за работа** треба нормативно да ја определи содржината на договорот и при тоа утврдувајќи го упатувањето на осуденото лице, почетокот, распоредот и времетраењето на општокорисната работа, известувањето за прекинот, примената на општите прописи за работа и осигурување при работа и слично да создаде систем за ефектуирање на општокорисната работа.

8.8. Други претпоставки за имплементација на алтернативните мерки

Покрај создавањето на законските претпоставки за спроведување на алтернативното казнување од особена важност е стратегијата за имплементација да ги реши следните прашања:

- финансиска импликација во врска со извршувањето на алтернативните мерки, што претпоставува во почетокот да се определат буџетски средства за намената, но со текот на времето, имајќи го предвид буџетскиот трошок за извршување на кратките казни затвор и бесплатното извршување на општокорисната работа, истите несразмерно во значителен обем ќе се враќаат во Буџетот;

- зајакнување на активностите за учество на невладиниот сектор во учеството на извршувањето на алтернативните мерки, и

- создавање на предуслови за реализација на пилот проект за извршување на алтернативна санкција со учество на сите неопходни чинители во постапката.

9. Местото и улогата на органите на казниот систем во извршувањето на алтернативните мерки

Како ретко кој вид казни санкции, алтернативните мерки во примената и извршувањето, во извршувањето на превентивната функција отвараат ангажман на сите органи на казниот прогон и органите на социјалното дело кои на селектираните сторители им нудат грижа, заштита, помош, влијание врз нивното живеење во согласност со владачкиот систем на норми и вредности во општеството. Ангажманот на сите овие органи и институции во остварувањето на превенцијата преку алтернативните мерки, нивната примена како санкции и нивното извршување, произлегува и од концептот на криминалната политика врз чие обликување и дефинирање влијаат алтернативните мерки. Тој концепт на нов начин, во нови односи, со нови содржини и нови методи и средства го определуваат делувањето на секој од овие органи. Оттука и потребата во овој елаборат за стратегијата на примената на алтернативните мерки, да се осврнеме и на нивното место и улога. Во овој концепт ги вклучуваме: полицијата, јавното обвинителство, судството и центрите за социјална работа, како и службите за извршување на санкциите.

9.1. Полиција

Полицијата како државен орган, најчесто се дефинира како орган надлежен за спречување на криминалитетот по пат на откривање на казнените дела и нивните сторители, прибирање на докази за сторените казни дела и нивните сторители, покренување иницијатива кај другите органи за водење казни постапки по пат на поднесување кривични пријави. Полицијата е надлежен орган што го обезбедува јавниот ред и мир, сигурен, безбеден и спокоен живот на граѓаните. Полицијата со брзото и ефикасно откривање на казнените дела и нивните сторители, делува ефикасно во спречувањето, сузбивањето и превенирањето на криминалитетот и нарушувањата на јавниот ред и мир. Со своето постојано присуство на јавните места, на теренот, полицијата делува превентивно. Во постојаните комуникации со граѓаните таа собира информации и презема мерки во спречувањето на криминалните појави. На превентивен план огромна е улогата на полицијата во надзорот и контролата на различните ризични групи, контролата врз поединци кои веќе манифестирале криминално поведение и веќе биле осудувани за таквото поведение, увид и контрола врз носители на социопатолошки појави во општеството, врз нарушители на редот и мирот во живеењето на луѓето. Полицаецот е државен службеник и јавно лице кое е секогаш во комуникација со граѓанинот особено во

местото и средината на неговото живеење и работа "за арно и лошо". Успехот во работата му зависи од тоа каква доверба уживаат граѓаните во него и колку се развиени неговите комуникации со граѓаните.

Во новите концепти и сфаќања за полицијата таа не е ослободена од сфаќањето и квалификативот на "репресивен орган", но таа се дефинира и како "сервис на граѓаните". Оваа димензија треба нејзиниот репресивен карактер да го преобрази во нерепресивен, хуман, насочен пред сè кон заштитата на загарантираните слободи и права, обезбедување на остварувањето на нивната целосна суштина. На тој начин полицијата го обезбедува функционирањето на државата на владеењето на правото.

Колку изгледа далечна врската на полицијата и полицаецот со алтернативните мерки, толку таа може да биде блиска со промена на стилот, методот и средствата за работа на полицијата. Таа врска може да се согледа низ сите фази на делување на полицијата во спречувањето, откривањето, сузбивањето и превенирањето на криминалитетот и нарушувањата на јавниот ред и мир и контролата на патниот сообраќај.

За работата на полицијата и полицаецот кога се во прашање алтернативните мерки, од суштествено значење е добро да го познава својот терен. Тоа подразбира да ги познава граѓаните, посебно да ги познава оние кои манифестираат криминални поведенија, се казнувани и осудувани, кои се носители на нарушување на јавниот ред и мир или носители на социопатолошки појави. Овие сознанија и познавање на полицаецот ќе му овозможат брзо и ефикасно да го открие криминалниот или прекршочниот настан и неговиот сторител. Неговото познавање на сторителот на казненото дело, му овозможува во кривичната пријава до јавниот обвинител, да му го претстави сторителот на казненото дело во вистинска светлина и на тој начин да сугерира како на кој начин да се остварува казненото постапување на органите на казнениот прогон. Тоа особено се однесува на случаите кога како сторители се јавуваат примарни делинквенти, случајни, небрежни делинквенти. Ова дотолку повеќе што полицајците спрема новите решенија во ЗКП може да се јавуваат и како сведоци во прилог или против сторителот на казненото дело пред судот.

Полицаецот во својот реон треба да ги знае и познава сите сторители на казнени дела на кои судовите им изрекле казни и да има сознанија за видот на казните.

Полицајците особено треба да ги познаваат случаите во кои судот изрекол условна казна со или без заштитен надзор, осудените на пробација, куќен затвор, медијација, општокорисна работа и во рамките на својата функција да следи и да собира информации за тоа како се однесуваат овие лица во однос на казната и нејзиното успешно извршување. Полицаецот овие информации ќе му ги достави на Цантарот за социјална работа, на Дирекцијата за извршување санкции или на надлежниот суд (судија). На тој начин полицаецот сосема непосредно, во рамките на своите општи безбедносни функции, учествува во извршувањето на алтернативните мерки. Во овие рамки, полицаецот треба да биде запознаен со налозите што судот му ги поставил на лицето осудено на алтернативна мерка, нивната содржина и начин на

извршување. Тој треба да биде запознаен и со податоци за лицата што се пуштени на условен отпуст по дел од издржаната казна затвор, како и за обврските што му се поставени на условно пуштеното лице.

Во овие рамки од особено значење е полицаецот да ги знае и да води сметка за лицата што веќе се осудени на казни и чекаат на нивното извршување, особено казната затвор и паричната казна. Полицаецот треба да има сознанија за лицата што се вратиле од издржување на казната затвор како и оние што треба да ја платат паричната казна или ја заменуваат со казна затвор. Полицаецот особено треба да има информации за повторниците.

Успешното извршување на работите во врска со примената и извршувањето на алтернативните мерки од страна на полицијата, нејзиното успешно вклучување во овие активности во голема мера ќе зависи од квалитетот на комуникациите помеѓу полицијата (полициската станица) и судовите, судиите и центрите за социјална работа кои полицијата треба да ја хранат со информации за овие прашања и на тој начин да ја стават во активен однос со применетите санкции воопшто и алтернативните мерки посебно.

Воведувањето на алтернативните мерки во казненото законодавство на Република Македонија, подразбира стручна обука и едукација на полициските службеници како во поглед на содржината и суштината на овие санкции, така и методите и средствата за нивно извршување. Ова посебно во однос на начинот на примена и извршување на алтернативната мерка куќен затвор каде што извршувањето односно контролата врз придржувањето на осуденото лице кон конкретните ограничувања може да биде доверено на полицијата, а во согласност со овластувањата што полицајците ги имаат и средствата што им стојат на располагање, а притоа да не дојде до прекршување на начелата на законитост и легитимитет.

9.2. Јавно обвинителство

Јавното обвинителство се дефинира како самостоен и независен државен орган, единствено овластен да врши казнен прогон на сторители на казнени дела кои се гонат **ex officio**. Казнениот прогон јавните обвинители го вршат врз иницијатива на полицијата преку поднесена кривична пријава, сопствена иницијатива или иницијатива на граѓани.

Одлучувајќи по кривичната пријава или пријавата, јавниот обвинител во суштина ја определува, дефинира но и креира политиката на казнениот прогон. Кога се во прашање алтернативните мерки неговата поврзаност со нив се јавува како двоен однос.

Ако е основната теза дека алтернативните мерки се применуваат спрема примарните делинквенти, кај лесните кривични дела, кај небрежните делинквенти, тогаш критериумите за нивна примена во наведените случаи ги дефинира и изградува јавниот обвинител. Значи она што го определуваме како "багателен криминалитет" дали ќе има казнен прогон или не, ќе одлучи јавниот обвинител. Но, на тој начин, тој ја определува и природата на овој криминалитет (ако германскиот

закон тоа го определува на вредност од 10 марки, а австрискиот КЗ на 100 шилинга, која е вредноста врз која кај нас се определува богателниот криминалитет). На овој начин, фактички јавниот обвинител ги определува случаите во кои доаѓа или може да дојде до примена на алтернативна мерка од страна на судот. Значи тој може на овој начин, на тоа е овластен, да влијае и на криминалната, односно казнената политика што ја остварува судот. Во ова се состои изменетата улога на јавниот обвинител во спречувањето, сузбивањето и превенирањето на криминалитетот.

Но, на оваа општа констатација, се надоврзуваат и некои други тенденции во современото казнено право кои влијаат врз промена на положбата и начинот на делувањето на јавниот обвинител. При анализата на феноменолошките карактеристики на современиот криминалитет во повеќе земји и на положбата и делувањето на судот, се истакнуваат два проблема: прво, голем заостаток на нерешени предмети и прилив на нови предмети ги чинат судиите преоптоварени и неефикасни во работата и второ, занимавање на судовите со богателни предмети што минуваат низ сите фази на постапката и судењето и работата на судовите ја чинат скапа и неефикасна, спора па и неквалитетна. Кај нас сериозен проблем претставуваат прекршоците кои заради природата на постапката и начинот на работа на судот, најчесто застаруваат (се тврди дека 50% од пријавите-предметите за прекршоци застаруваат). Тие не одат преку јавниот обвинител и тој не влијае врз овој дел од работата на судовите, но со изградувањето на критериумите, може да се влијае врз политиката на казнениот прогон.

Второ, јавниот обвинител со новите тенденции во казненото процесно право, добива нови овластувања во две насоки: јавниот обвинител да одлучи да не води казнена постапка и притоа да му предложи на судот да примени определен вид алтернативна мерка. На тој начин тој придонесува постапката да заврши брзо и ефикасно.

Но, со ова овластување, местото и улогата на јавниот обвинител се менува но се менува и неговиот метод и начинот на работа. За јавниот обвинител да одлучи дали ќе предложи примена на алтернативна мерка неопходно му е да прибере претходни сознанија за самиот деликт и за личноста на делинквентот што ќе го уверат во тоа дека со примена на алтернативна мерка ќе се оствари целта на казнувањето. Од овие причини јавниот обвинител во непосредна комуникација со полицијата и центарот за социјална работа ќе треба да ги разреши двете барања: и факти што одат во прилог на примената на алтернативна мерка врз таа личност (сторител на казнено дело) и можности за нејзино успешно извршување. Сето ова дотолку повеќе што со предлагањето на оваа мерка врз обвинителот преминуваат обврски на грижа за примена на мерката и нејзино успешно извршување. Непостапувањето на осуденото лице во согласност со дадените налози, може да биде причина јавниот обвинител да покрене иницијатива за отповикување на оваа мерка и нејзина замена со друга санкција.

За да може јавниот обвинител да одлучи за евентуална измена или отповикување на алтернативната мерка, што тој ја предложил, неопходно е да ја следи целата постапка на примена и извршување на алтернативната мерка, односно да биде информиран за текоти и

ефектите од изречената алтернативна мерка. Таа постапка јавниот обвинител го поставува во нова положба во однос на неговата надлежност, во однос на методите на неговото постапување и во однос со другите органи што постапуваат во врска со извршувањето на алтернативните мерки. Значи, положбата и начинот на делување (работење) на јавниот обвинител се менува во целина: од “чекач” на кривични пријави од полицијата и исходот од судењето, јавниот обвинител се преобразува во активен учесник и иницијатор на активности во сите фази од постапката за примена на алтернативна мерка: од одлуката за нејзино предлагање, преку поддршка на изрекувањето па сè до најзина примена и успешно практично спроведување.

Овие решенија ја налагаат потребата од регулирање на нов начин на положбата на јавниот обвинител во Законот за кривична постапка кога се во прашање алтернативните мерки.

Доведувањето на јавниот обвинител во постапката за примена на алтернативните мерки подразбира едукација на јавните обвинители во однос на природата и суштината на алтернативните мерки нивното вградување во политиката на казнен прогон на обвинителите и нивно учество во нивното извршување.

9.3. Судство - судија

Воведувањето на алтернативните санкции и казнени мерки во нашето казнено законодавство, судовите и судиите ги доведува во нова ситуација и односи и поставува нови обврски во организацијата и функционирањето и нови методи и начини за работа.

9.3.1 Во основните судови во чија надлежност ќе бидат предметите за казнени дела кај кои може да се примени алтернативна мерка треба да спроведат определена внатрешна организација во поглед на предметите (случаите) во кои се применува алтернативна мерка. Таа посебна организација се однесува на следниве елементи:

- со судскиот деловник да се пропише начинот на водење на евиденција за предметите за кои се води постапка за примена на алтернативни мерки и за нивното извршување, замена со други мерки и слично;
- да се воспостави внатрешна организација која ќе овозможи брзо и ефикасно завршување на постапката: од административните работи во судската писарница до судијата, доставувањето и извршувањето на санкциите. Судиите и целиот суд ќе треба да постапува со сознанието дека: **позитивните ефекти од примената на алтернативните мерки зависат од брзината на постапување на нашите органи, посебно на судот** –оддолжување на постапката ќе значи “бесцелна, некорисна” работа на судот. Значи судовите ќе треба да воспостават соодветна организација која ќе обезбеди брзо и ефикасно решавање на овие предмети;
- во рамките на судовите што ќе имаат поголем број предмети во кои ќе се применуваат алтернативни мерки, ќе биде неопходно да се формираат специјализирани одделенија составени од стручни

соработници, социјални работници, психолози, педагози и други стручни профили, кои ќе му помагаат на судечкиот судија, како тим, за успешен избор на предметот и сторителот на казнено дело врз кој ќе се примени алтернативна мерка, ќе се одбере видот на санкцијата и ќе се обезбеди нејзино успешно извршување;

- во рамките на вака поставените надлежности на судот во извршувањето на казнените санкции и посебно алтернативните мерки, неопходно е во основните судови (особено поголемите) да се формираат одделенија за извршување на алтернативните мерки и санкциите воопшто или да се именува судија за извршување на санкции (со годишен распоред за работа на судиите) со тим составен од стручни лица кои ќе работат на извршување на санкциите воопшто и алтернативните санкции посебно;
- во рамките на одделенијата за извршување на санкции (тимот на судијата за извршување на санкциите) да се определи службеник (офицер за врски) со јавното обвинителство, полицијата, центрите за социјална работа кој ќе ја координира и интензивира комуникацијата меѓу овие органи во однос на секој конкретен случај;
- да се организира и спроведе обука на судскиот стручен и административен персонал во врска со алтернативните мерки, нивната суштина и примена и начин на постапување во овие предмети;
- судовите треба да обезбедат распоред на предметите во согласност со правила кои ќе овозможат да се одбегне пристрасност, влијание, необјективност, злоупотреби до корупција во судството, бидејќи овие предмети по нивната природа ќе ги стимулираат овие појави.

9.3.2. Успешната примена на алтернативните мерки валоризирана преку постигнатите ефекти во спречувањето на криминалитетот во најголема мера зависи од работата на судијата. Од особено значење судиите во целина и оние по распоред определени да ги решаваат овие предмети да го сфатат овој факт кој е веќе проверен и утврден низ практиката на судовите во државите во кои алтернативните мерки се применуваат. Сето ова од причина што примената на алтернативните мерки бара нов, активен судија во сите фази од постапката во која тие се применуваат. Овие санкции го менуваат стилот на работа на судијата со тоа што тие бараат активен, ангажиран однос на судијата во сите фази од постапката од изборот на случајот кај кој ќе се примени ваква мерка до нејзиното конечно извршување и валоризација на постигнатите ефекти. Оваа постапка не трпи индолентен, чиновнички, пасивен однос на судијата, не трпи одлагање и одолговлекување. Таквиот однос однапред ја чини работата на судијата бесцелна и неефикасна. Токму од тие причини се предлага формирање на тим од соработници околу судијата кои ќе му помагаат во успешното, брзото и ефикасното решавање на предметот и континуирано следење на извршување на санкциите. Она што го менува местото, положбата и начинот на работа и делување на судијата кога треба да се примени алтернативна мерка се однесува на следниве елементи:

- судијата ќе поведе постапка за примена на алтернативна мерка по своја иницијатива врз основа на проучување на предметот или по предлог од јавниот обвинител. И во едниот и во другиот случај за да одлучи да примени алтернативна мерка на судијата му се потребни сознанија за видот на кривичното дело, но уште повеќе за сторителот на казненото дело, за неговата личност од стојалиштето на неговата наклонетост кон криминална активност и од стојалиштето на неговиот карактер, особините, системот на вредности, општественото и социјалното однесување кои соодветствуваат на примената на определен вид алтернативна мерка. Значи алтернативната мерка бара однапред позитивна прогноза за сторителот на казненото дело. За да може судијата да ја постави позитивната прогноза и да изврши избор на алтернативната мерка потребни му се сознанија. Тие сознанија судијата ќе ги добие од неговиот стручен тим во судот кој ќе му го подготви предметот, од Центарот за социјална работа со кој ќе треба да биде во постојана комуникација и од јавниот обвинител заедно со неговиот предлог за примена на алтернативна мерка и на тој начин и решавање на предметот. Од ова што е речено не е тешко да се согледа дека судијата кај овие предмети треба да негува и развива сосема нов однос на работа, ангажман и постапување. Судијата со своето постапување треба на алтернативната мерка да ѝ определи две карактеристики: прво, да дојде до израз нејзиниот хуманистички (нерепресивен) карактер и второ, да обезбеди прифаќање на таквиот вид санкција (мерка) од страна на осуденото лице како гаранција за нејзин успех во извршувањето. Конечно судијата треба да обезбеди брзо, ефикасно работење и одлучување по предметот;
- значи во оваа фаза од постапката од суштествено значење е судијата да обезбеди сознанија за личноста на сторителот на казненото дело кои ќе му овозможат правилен избор на алтернативна мерка и нејзина правилна примена. Тоа се нешта кои треба да ги обезбеди судијата со својот стил и метод на работа, со својот совесен и професионален однос кон предметот (случајот);
- по изрекувањето на алтернативната мерка, судијата кој ја изрекол мерката треба да обезбеди нејзино извршување преку: судијата за извршување на санкции во Основниот суд, преку Центарот за социјална работа или преку Дирекцијата за извршување на санкции во Министерството за правда. Судијата треба да обезбеди со соодветна одлука извршување на мерката едновременно со изреката за примена на алтернативната мерка;
- извршувањето на така изречената алтернативна мерка директно или индиректно е во надлежност на судијата. Директно е во негова надлежност во делот на задолжувањето на надлежниот орган за извршување на санкцијата и определувањето на начинот на извршувањето на мерката особено во делот на посебно наметнатите услови врз осуденото лице, во однос на траењето на мерката и начинот на вршењето на надзор на извршување на мерката-санкцијата и тоа во две насоки:
  - **судијата е единствено одговорен за извршувањето на алтернативната мерка** и во таа смисла на органот кој непосредно

ја извршува мерката мора да му даде посебни упатства и инструкции за посебните методи при извршување на мерката;

- **судијата има должност самиот непосредно да врши надзор над извршувањето на мерката** и посредно преку пренесување на задолженија врз органот кој непосредно ја извршува алтернативната мерка. Но и во едниот и во другиот случај тој врши контрола преку задолжување на органот за извршување на санкцијата во определени временски периоди да му доставува писмени извештаи за тоа на кој начин се извршува санкцијата и какви се конкретните ефекти од извршувањето на мерката (дали се постигнува она што судијата го поставил во својата прогноза);

- судијата е овластен да ја отповика алтернативната мерка доколку осуденото лице не се придржува кон посебните услови и барањата што му ги поставил судот или надлежниот орган за нејзино извршување. Овие барања се во функција на овластувањето на судијата да ја измени санкцијата ако таа не се извршува успешно, ако осуденото лице не се придржува кон барањата и ако постои оценка на органот за извршување на мерката дека со неа не се остваруваат очекуваните позитивни ефекти;
- судијата во една нова постапка за одлучување на санкцијата по барање од јавното обвинителство, по предлог на Центарот за социјална работа или Дирекцијата за извршување на санкции повторно ќе одлучува за потврда на изречената санкција или нејзино отповикување и замена со нова санкција - друга алтернативна мерка, парична казна или казна затвор;
- во иста или друга релација се поставува новиот однос на судијата кон примената и извршувањето на санкциите кога е во прашање примената на условната осуда со заштитен надзор или условен отпуст со заштитен надзор (посебно наметнатите услови врз осуденото лице пуштено на условен отпуст, што во ЗИС се означува како "социјален надзор", но неговата природа, всушност, воопшто не се разликува од она што претставува заштитниот надзор). На ист начин и во исти односи се поставуваат обврските и начинот на делување на судијата и кај другите алтернативни мерки содржани во Предлогот за измени и дополнување на КЗ;
- во сите овие случаи и постапки на судијата му се неопходни постојани и активни комуникации со другите органи надлежни за извршување на алтернативните мерки низ двоен однос: давање упатства, инструкции за извршувањето на санкциите и собирање на информации за начинот на извршување на санкциите и постигнатите резултати поради сопствена оценка на санкцијата и верификација и валоризација на сопствената работа од примената на санкцијата. Но судијата има и улога во вршење надзор врз работата на органите што ги извршуваат санкциите од стојалиште на законито постапување при извршување на санкциите и доследната примена на начелото на легимитет;
- и сега, иако индиректно, судијата врши надзор врз извршувањето на казната затвор и другите институционални мерки и казни како потреба и во тој дел да се обезбеди законито извршување на

санкциите и легитимна примена на мерки за ограничување и присила во согласност со начелото на законитост;

- конечно, прифаќањето, примената и извршувањето на алтернативните мерки подразбира едукација на судиите во поглед на суштината на алтернативните мерки и остварувањето на целите преку конкретно имплементирање. Обуката и едукацијата на судиите е од особено значење бидејќи нивното вградување во казненото законодавство ќе ја наложи потребата од изградување нова казнена политика и ослободување на судиите од старите сфаќања и навики при изборот и одмерувањето на санкциите.

Врз вака дефинираното место и улога на судиите во примената и извршувањето на санкциите, свое конечно објаснување добива барањето за создавање организациони, кадровски и други услови за работа на судиите што ќе бидат претпоставка за успешна примена на овој систем на санкции и мерки.

Во една општа атмосфера во која се зборува за преоптовареност на судовите и судиите со работа, посебно административна работа и изнаоѓање средства и методи за нивно растоварување, алтернативните мерки отвораат нови проблеми. Се инсистира да се внесат измени во пресудите што ги донесуваат судиите со настојување тие да бидат пократки, да ја содржат само изреката, со цел судијата да се ослободи од административна работа. Алтернативните мерки, без сомнение со определувањето на методолошкиот пристап кон нивниот избор, примена и извршување, за судијата претставува дополнителен ангажман особено ако околу себе нема стручен тим – служби што ќе работат за него.

Спротивно на изнесените тенденции кон растоварување на судиите во работата од административни работи, кога се во прашање алтернативните мерки, по наше мислење оваа препорака не ќе може да се примени докрај. Ова од причина што пресудата со која судијата определува примена на алтернативната мерка ќе треба да ги содржи причините што ја придонеле за примената на ваков вид санкција. Второ, поради специфичната природа на овие санкции, по наше мислење судот на Центарот за социјална работа или друг надлежен орган за извршување на алтернативната мерка, ќе биде неопходно да ги определи и сугерира начините за извршување на санкцијата особено тогаш кога во содржината на алтернативната мерка ќе бидат определени посебно наметнати услови врз осуденото лице. На судијата ова ќе му биде неопходно за да оцени дали алтернативната мерка се извршува согласно со неговата одлука и да може да ги оцени оние факти што евентуално му биле неопходни за донесување одлука во правец на укинување на алтернативната мерка или нејзина замена со друга санкција.

9.4. Центри за социјална работа – социјални служби

9.4.1. Центрите за социјални работи – како служби од општествен интерес чија основна задача е да даваат социјална помош при криза и заштита на лицата што се наоѓаат во “нежда”, а не можат самостојно да ги разрешуваат своите животни и егзистенцијални

потреби, општеството преку социјалните служби (Центрите за социјални работи) ја пружа нужната помош, заштита, грижа. Во оваа општа смисла, лицата на кои им се изрекуваат алтернативни мерки како и оние што се враќаат на слобода од издржување казна затвор, се лица на кои им е нужна помош, заштита и грижа. Но, кога се во прашање алтернативните мерки центрите за социјална работа, по својата суштина – органи на социјална заштита, и според методот на работа се најпогодни органи за извршување на алтернативните мерки во животната средина, во животното милје во кое се извршува оваа санкција. Тие се најпогодни поради тоа што во прв ред се нерепресивни, организационо и професионално оспособени органи за пружање социјална помош и заштита и организациски така поставени што овозможуваат функцијата на заштита, помош и грижа успешно да се остварува.

Центрите за социјална работа според КЗ и ЗКП имаат надлежности во постапката спрема малолетните сторители на казнени дела во покренувањето на подготвителната постапка, во изборот на воспитната мерка и извршувањето на воспитната мерка. Овие надлежности на центрите за социјална работа сега се прошируваат и врз возрастните лица тогаш кога судот ним ќе им изрече алтернативна мерка.

Проблемот и не е така едноставен. Центрите за социјална работа не се државни туку општествени органи. Но сега ним им се доверува определена државна функција во извршувањето на санкциите што ги изрекува државен орган. Ова значи дека: Центрите за социјална работа се стручни, професионални органи оспособени да го применуваат методот на социјално дело и заштита и како општествени органи му помагаат на судот во извршувањето на овие надлежности. Но социјалните органи кај нас се едновременно и органи за старателство кои постапуваат во управна постапка со определени одлучувања. Од овие овластувања се изведува и овластувањето на овие органи да учествуваат во извршувањето на алтернативните мерки со определени управни овластувања.

Во доменот на примената на алтернативните мерки Центрите за социјална работа, во поглед на овие овластувања, посебно оние со управен карактер, ќе биде неопходно во Законот за социјална заштита да се разреши и соодветно правно регулира кои претставуваат управни овластувања, а кои значат социјално дело. На тој начин ќе се разреши двојната улога, позиција и овластување што овие социјалните органи ги имаат.

9.4.2. Центрите за социјална работа како облик на организација и остварување на политиката на социјална заштита и самата социјална заштита, кога се во прашање, алтернативните мерки учествуваат во тие фази од постапувањето на другите органи со сторителите на казнените дела. По метод на работа Центрите за социјална работа, работејќи врз територијалниот принцип на поставеност, но и принципот на работа во загроени средини (ризични групи) би требало и претходно да имаат некои сознанија за лицата кои во разрешувањето на своите проблеми или задоволувањето на своите потреби се однесуваат на криминален или делинквентен начин до степен што ќе може да определат на кој начин треба да постапи судот со нив, каква казнена санкција да примени, со која санкција ќе се остварат најдобри ефекти за најкратко време.

Второ, Центрите за социјална работа по природата на својата работа и методот на работа, треба да водат евиденции за свои лица и во согласност со нивното поведење да ја остваруваат својата функција на заштита, грижа, помош и сл. Таа потреба произлегува од нивната задача да ги следат појавите во оваа област од општествените односи и да развиваат програми за превенција.

Во ситуација во која судовите и јавните обвинители немаат никакви сознанија за психо-социјалните и социо-културните карактеристики на сторителот на казненото дело и при отсуство на вакви служби, (работници од овој профил кај овие органи) тие нужно се ориентирани кон центрите за социјална работа со цел од нив да добијат првични сознанија за личноста и да формираат одлука по кривичната пријава во оние случаи кога јавниот обвинител ќе одлучи да му предложи на судот решавање на случајот со примена на алтернативна мерка. Но, случаите во кои и ќе дојде до одлука од страна на ЈО да предложи примена на алтернативна мерка на судот, како начин за решавање на процесот, се момент кога започнува соработката и комуникациите помеѓу јавниот обвинител и Центарот за социјална работа. Извршувањето на изречената алтернативна мерка создава обврски за јавниот обвинител и во фазата на извршувањето на алтернативната мерка, особено во делот на валоризацијата на постигнатите ефекти од нејзината примена и овластувањата на ЈО да предложи нејзина замена со друга, особено тогаш кога со нејзината примена не се добиваат очекуваните позитивни ефекти како и предлози за прекинување на нејзиното извршување, до замена со ефективна казна затвор.

Во оваа почетна фаза од решавање на случајот со примена на алтернативна мерка, предлогот на ЈО за нејзина примена едновременно го покренува и судот и него го упатува на комуникации со Центарот за социјална работа од два аспекта: прво, да создаде позитивна прогноза во однос на примената на алтернативната мерка и второ, во поглед на изборот на алтернативната мерка што ќе ја примени. Сознанијата и информациите за казненото дело и за неговиот сторител на судот особено му се потребни за да се одлучи и да изврши избор на посебни услови што ќе му ги постави на осуденото лице од стојалиштето на ефектите што ќе може да се остварат и од стојалиштето на постоењето на реални можности за нивна примена и извршување.

Оваа комуникација на судот му е неопходна и заради потребата да продолжи соработката и во фаза на извршувањето на алтернативната мерка. Соработката со Центарот за социјална работа продолжува и во фазата на извршувањето на алтернативната мерка. Учество на Центарот за социјална работа во извршувањето на алтернативната мерка подразбира надзор и контрола врз осуденото лице и постојана валоризација на сопствените постапки и методи за работа со осуденото лице. Овие постапки имаат за цел Центарот за социјална работа во определени временски периоди (што ќе ги определи законот или судијата со пресудата) на судот да му доставува писмен извештај односно да се воспостави редовна и непосредна комуникација за да може да одлучи во нова постапка за промена на алтернативната мерка или нејзина замена со друга санкција. И уште еднаш да нагласиме: **точно кон овие елементи на алтернативните мерки се бара нов однос и**

метод на работа на судијата од чие постапување непосредно зависи и успехот во примената на овие санкции.

9.4.3. Центрите за социјална работа не може да продолжат на еднаков начин и со исти методи на работа, а може да се каже дека нивниот ангажман е присутен скоро во сите мерки што ги предвидува нашиот Кривичен законик.

Општокорисната работа е алтернативна мерка која не создава директен ангажман во извршувањето на истата, но информираноста, присуството за примената на оваа мерка од стојалиштето на потребата за грижа, заштита и давање соодветна помош на лицата врз кои е применета оваа мерка е неопходно.

Пробацијата - условната осуда со и без заштитен надзор се алтернативни мерки кои спаѓаат во надлежност на Центарот за социјална работа. Заштитниот надзор кај условната осуда подразбира примена на методи на социјална работа кои опфаќаат, односно подразбираат постапување во рамките на методологијата на социјалната работа со цел да се оствари заштита, грижа, помош, надзор и сето тоа како потреба да се спречи осуденото лице да стори ново казнено дело, да се социјализира, превоспита, да се изгради нов систем на вредности, да се подигне неговата лична и општествена дисциплина, да се зголеми одговорноста, неговото поведење да се усогласи со важечкиот правен систем во државата. Во овој дел од активностите посебно значење имаат посебно определените услови што на осуденото лице му ги поставил судот како и доследно и целосно придржување кон нив и нивно исполнување. И сето тоа во согласност со педагошките, андрагошките методи и постапки на социјална работа. Со своите методи на работа и овластувањата, социјалните работници треба да го градат својот углед и авторитет.

Извршувањето на заштитниот надзор во сите елементи што ги спомнавме и оние што ги определил судот во пресудата (одлуката) подразбираат изградување односно поставување програма за работа за секој конкретен случај со динамика за нејзино реализирање и во нејзината реализација учество на тим составен од различни и неопходни стручни профили (педагог, психолог, криминолог, социјален работник и евентуално психијатар и дефектолог)

За секој случај на извршување на алтернативната мерка “условната осуда со засилен надзор” во центарот се води досие со кое се постапува во согласност со правилата на социјалната работа, односно методологијата на социјалното дело.

Кога е во прашање условната осуда со заштитен надзор од суштинско значење за нејзиното остварување е надзорот над осуденото лице и комуникациите со него да се остваруваат во континуитет, систематски, програмирано, со интензитет што е неопходен да сфати дека врз него се извршува определена казна и дека е неопходен негов активен однос и соработка со лицето што е задолжено за надзор врз извршувањето на казната и е во постојана комуникација со него. Кога е во прашање оваа алтернативна санкција, значајни се уште два момента: прво, Центарот за социјална работа во извршувањето на санкцијата постојано да врши валоризација на однесувањето на осуденото лице и постигнатите ефекти во извршувањето на санкцијата и

второ, во врска со овие факти да биде во постојана комуникација со судијата што ја изрекол во врска со можноста и потребата условната осуда да биде отповикана и да биде применета друга санкција.

Центарот за социјална работа имајќи ги во вид и неговите овластувања да делува и како старателски орган, неопходно е и неговото учество во извршувањето на алтернативната мерка **"обештетување со медијација"** неговото учество во извршувањето на оваа алтернативна мерка е определено со неговата функција: "трижа, заштита и помош" особено кога е во прашање заштитата на жртвата на казненото дело.

Помирувањето, надолнувањето на штетата е социјален однос кој се разрешува со примена на социјални методи. Честопати, центрите за социјална работа се оние што делуваат превентивно, се во состојба да ги отстранат причините што довеле до казненото дело или нарушување на односите меѓу сторителот на казненото дело и жртвата.

Алтернативната мерка **"куќен затвор"** може да ја извршува центарот за социјална работа, да врши надзор и проверка врз однесувањето на осуденото лице. Но кога овие овластувања ѝ се доверени на полицијата, центарот за социјална работа треба да има сознанија и навремено да биде информиран за тоа дека на определено лице му е изречена ваква санкција и попатно ќе го следи неговото однесување.

Место на **условното отпуштање од затвор** во казненото право и пенологијата се определува на различен начин, но несомнено е во рамките на сфаќањето дека казнените мерки врз сторителот на делото се остваруваат во континуитет од првите чекори на полицијата во откривањето на казненото дело и сторителот, до извршувањето на санкцијата, еден единствен процес на делување, влијание, превоспитување на осуденото лице, условното отпуштање од затвор, предвреме, пред истекот на казната во нејзиното целосно траење што го изрекол судот, многу логички, се вклопува во овој концепт. Кога е во прашање овој "институт" се сретнуваме со еден проблем – условното отпуштање со едновремено определување на социјален (засилен) надзор треба да се сфати и од судиите што доделуваат условно отпуштање, како императив, како составен дел од примената на овој институт. Тоа од две причини: прво, воспитниот процес и процесот на надзор што се остварувал во Казнено-правната установа, да продолжи како проверка на она што осуденото лице го манифестирало во затворот и второ, како прифаќање и помош на осуденото лице во прилагодувањето кон условите на животот.

Кога е во прашање примената на институтот "условно отпуштање на слобода со засилен надзор" што би го определил судот во предвидена постапка при одлучувањето за примената на овој институт, во извршувањето подразбира учество на Центарот за социјална работа на идентичен начин, со исти средства и методи како и кај условната осуда со заштитен надзор.

Условното отпуштање од затвор има и уште една димензија: примена на институтот "давање постпенална помош". Кај нас според стариот закон постоеја оддели за постпенална помош на лицата отпуштени од затвор како општествени тела. Тој облик на прифаќање на осудените лица на казна затвор по излегувањето од затвор се напушти,

но остана реалната потреба за прифаќање и давање помош на овие лица. По природа на работата овој дел на помош, грижа и заштита без сомнение им припаѓа во надлежноста на Центрите за социјална работа. Таа многу логички треба да се надоврзе на условното отпуштање со заштитен надзор. На осудените лица на казна затвор, што целосно ја издржале казната затвор исто така им е неопходно да бидат прифатени на слобода и да им се даде постпенална помош и заштита. За да може тоа да се оствари, би требало да се развива и доследно спроведува веќе постојната практика Казнено-поправните установи, однапред да ги известуваат центрите за социјална работа во местото на престојувалиште на овие лица за време на отпуштањето на осуденото лице од казнено-поправната установа и потребите од помош што Центарот за социјална работа треба да ја даде.

И во ангажманот на Центарот за социјална работа во двата модалитета на овој институт, станува збор за примена на социјална помош, грижа, заштита и надзор.

9.4.4. Алтернативните мерки ја менуваат положбата и надлежностите на Центрите за социјална работа во повеќе насоки. Кога се во прашање алтернативните мерки, тие учествуваат во сите фази од постапката: во подготвувањето на нивната примена, преку самата постапка за избор и изрекување на санкцијата и во извршувањето на најголемиот број на алтернативни мерки. Но алтернативните мерки со сите карактеристики на санкции на социјалните органи им даваат определени управни овластувања. Тоа не ја менува нивната суштина на општествени органи кои даваат заштита, грижа, помош, контрола на лица најдени во "нужда" но создава можност тие поуспешно да ја извршуваат својата функција кога се во прашање алтернативни мерки што се извршуваат во средината во која живее, работи и во која сторителот го сторил казненото дело. Нивното непосредно учество само го поддржува хуманиот, нерепресивен карактер на алтернативните мерки.

Оваа нова положба, нови надлежности и нови методи на работа во социјалното дело, за да им се овозможи на Центрите за социјална работа и социјалните старателски служби успешно да ја остваруваат својата нова, по вид и содржина, функција неопходно е да се извршат соодветни измени во Законот за социјалните служби и делот за Центрите за социјална работа. Измените на законот треба да го разрешат прашањето на управни овластувања на центрите за социјална работа.

Алтернативните мерки треба да внесат битни измени во казнената и криминалната политика и битни измени во структурата на затворската популација во Република Македонија. Можностите за тоа, многу јасно беа покажани во овој Елаборат.

Значи, ова нужно ќе доведе до зголемување на лицата осудени за казнени дела кои со примената на алтернативните мерки и мерки ќе останат на слобода и мерките ќе се извршуваат на слобода. Тоа значи дека обемот на работа во овој дел на Центрите за социјална работа битно ќе се зголеми. Тоа ја налага потребата од соодветно организациско поставување на Центрите за социјална работа кое ќе овозможи брзо и ефикасно да се прифати овој обем и вид на работа.

Мора да се согласиме со констатацијата дека **успехот на алтернативните мерки зависи од тоа колку непосредно по сторувањето на кривичното дело се тие изречени и колку брзо и ефикасно се извршуваат**. Затоа Центрите за социјална работа треба организационо, кадровски и стручно-методолошки да бидат подготвени да ги прифатат обврските што ќе произлезат од примената на овие мерки.

Зголемениот обем и вид на работа ќе ја наложи потребата од зголемување на бројот на професионални кадри (социјални работници, психолози, педагози, лекари-психијатри) во Центрите за социјална работа. Ова ќе биде поевтино и поцелесообразно одошто судовите да водат постапка, да се изрече некоја од овие мерки, а таа да не се изврши. Успешното спречување на криминалитетот е поважно, позначајно и повредно од секоја друга вредност.

Овој проблем ќе се разрешува со двоен пристап: прво, примање од наведените профили нови кадри во Центрите за социјална работа и второ, создавање широка мрежа на "доброволни социјални работници" што е инаку многу развиена практика во некои развиени држави. Здружението на социјални работници го истакнува фактот дека во Република Македонија има околу 2000 дипломирани социјални работници што чекаат работа. Нивниот проблем за вработување би се разрешувал преку овие форми на работа.

Во вториот вид на ангажман, не смее да изостане и ангажманиот на Невладините организации што работат во ова подрачје од општествениот живот.

Алтернативните мерки ќе ја наложат потребата во Центрите за социјална работа да се формираат одделенија (тимови) за работа со "возрасни лица" како што тоа сега го имаме во однос на малолетните лица. На тој начин ќе се врши и специјализација во работата на социјалните работници. Овој вид на надлежности на Центрите за социјална работа што е сврзан со работа во постапка строго пропишана со закон (ЗКП) методологијата на работа на водење на досие за секое лице врз кое се извршува алтернативна санкција, роковите во кои треба да се извршуваат задачите и самата природа на алтернативните мерки на "казнени санкции" ја налага потребата од компјутеризација на Центрите за социјална работа особено во оној дел на работите и компјутерска обработка на податоците. За тоа однапред треба да се предвидат финансиски средства.

Конечно, кадрите во Центрите за социјална работа без оглед на оформено високо образование и обученоста да работат во областа на социјалното дело, кога се во прашање алтернативните мерки и нивната примена и извршување, ќе биде неопходна претходна обука преку соодветни форми на образование.

9.5. Органи за извршување на санкциите

Функцијата на извршувањето на санкциите е круна од работата на органите на откривањето, обвинувањето и пресудувањето на сторителите на казнените дела со примена на санкциуја со единствена цел: **да го**

спречи повторното сторување кривични дела од осуденото лице. Според тоа, сите претходни активности имаат единствена цел: да се изврши санкцијата и на тој начин да се оствари влијание врз осуденото лице во иднина да не се впушта во криминални дејствија. Доколку оваа задача не се изврши успешно, бесмислена и бесцелна е работата на сите органи на казнениот прогон. Тоа би значело дека една огромна администрација работи нешто кое на крајот не ги дава очекуваните резултати. Овој факт го истакнуваме од простата причина што емпириски се покажува дека функцијата на извршувањето на санкциите кај нас не функционира како што треба.

Податоците покажуваат дека само 30 % од изречените парични казни се извршуваат а остатокот воопшто не се извршува или застарува. Не е подобра ниту положбата со извршувањето на казната затвор. Во мај месец оваа година на едно советување од надлежните служби на Министерството за правда беше изнесено дека само во Скопје во тој момент имало 2000 неизвршени казни затвор кои по правосилноста на пресудата чекале подолго од една година.

Извршувањето на санкциите во Република Македонија со Законот за извршување на санкции е ставено во надлежност на судовите и Дирекцијата за извршување на санкции во Министерството за правда.

Извршувањето на санкциите е прашање на функционирање на државата принципите на владеење на правото, начелото на легалитет и легитимитет, прашање на еднаквоста, рамноправноста и недискриминацијата на граѓаните. Оттука, извршувањето на санкциите е прашање на остварување на безбедност во живеењето на луѓето, но и заштита на загарантираните слободи права на граѓаните.

9.5.1. Со пренесувањето на надлежноста за извршување на санкциите и судовите, заокружен е процесот на борбата против криминалитетот во една целина: оној што ја изрекува санкцијата се грижи и за нејзиното извршување. Во согласност со ослободувањето на казните од репресивност и ретрибутивност, хумано постапување со осудените лица и заштита на правата на човекот, оваа функција е пренесена на судството. Тоа е сторено со Законот за извршување на санкциите од 1977 година. Но по сè што понапред рековме судовите (судиите) како уште да не ја прифатиле оваа функција. Од тука и инсистирањето во основните судови, посебно во поголемите, да се определат судии надлежни за извршување на санкциите или да се формираат одделенија за извршување на санкциите.

Ако досега и не се чувствуваше толку силно потребата од постоење судии но и одделенија за извршување на санкции, без сомнение е дека со воведувањето на алтернативните мерки и надлежноста на судовите и судиите во нивната примена и извршување, ќе биде неопходно да се формираат такви облици на организација. Во спротивно, нема да дојде до примена на новиот систем на алтернативни мерки, а уште помалку до нивното извршување. На тој начин ќе биде доведен во прашање целиот концепт на Казнениот закон што ги прифаќа алтернативните мерки и неговата примена.

Меѓутоа, надлежностите на судовите кога е во прашање извршувањето на санкциите, опфаќа определени облици на надзор и

контрола во казнено-поправните установи во кои се извршуваа казнените санкции како и извршување на паричните казни.

Затоа ќе биде неопходно во овој поглед да се внесат соодветни измени во Законот за судовите и Законот за извршување на санкциите.

9.5.2. Во Министерството за правда постои Дирекција за извршување на санкции во чија надлежност спаѓа вршење стручно-инструкторски надзор врз работата на казнено-поправните установи. Стручно-инструкторскиот надзор има за цел да се следи и контролира дали казната затвор се извршува соодветно почитувајќи ги основните начела утврдени со закон, со настојување притоа да дојдат до израз современите пенолошки принципи за унапредување и развој на системот за извршување на санкции, како и позитивните искуства во функционирањето на современите системи за извршување на казната затвор, како и во анкетирање, разгледување и анализа на состојбите во отстранување на проблемите и слабостите во работата на установите (чл. 74 од Законот за извршување на санкции). Дирекцијата врши надзор врз работата на казнено-поправните установи од стручен аспект, доследната примена на законот.

Кога се во прашање алтернативните мерки, Дирекцијата за извршување на санкции ги презема надлежностите на извршувањето и на овие санкции. Се разбира во измените и дополнувањата на Законот за извршување на санкциите ќе се регулира начинот на извршување и постапување кај секоја алтернативна санкција и начинот на постапување на органот надлежен за нејзино извршување. Извршувањето и постапувањето за секоја алтернативна санкција ќе се разреши во самиот Закон за извршување санкции или пак со подзаконски акт. Во однос на алтернативната санкција "општокорисна работа" во надлежност на дирекцијата ќе биде пристапувањето кон извршување на оваа мерка со претходно изнаоѓање организација, претпријатие, институција во која ќе се обавува оваа мерка, склучување на договор со организацијата, начинот на извршување и обезбедување на сопствен надзор и контрола во извршувањето на мерката. Во прилог на Елаборатот даден е посебен Предлог-Правилник за услови и извршување на општокорисната работа како и Работен текст на договор за општокорисна работа што би морало да се склучува со организацијата каде што работата би се вршела.

Во однос на алтернативните мерки условна осуда, условна осуда со заштитен надзор и условно отпуштање со надзор, на Дирекцијата за извршување санкции останува контролно-инструкторската функција.

Во однос на алтернативната санкција "обештетување со медијација" ќе треба да се разработи и пропише со соодветен пропис начинот на извршувањето на мерка, а Дирекцијата ќе треба да ги обезбеди материјалните, техничките, организационите и надзорно-контролните работи во извршувањето на истата. Кога е во прашање извршувањето на казната куќен затвор, Дирекцијата за извршување санкции, согласно судската пресуда, ќе треба да ги разработи критериумите и условите под кои ќе се врши надзор - самостојно, заедно со полицијата или пак со Центрите за социјална работа.

Со промените во Законот за извршување санкции ќе биде неопходно да се разработи и институтот "условно отпуштање" со разработка на постапката во која судот одлучува за примена на овој институт и примената на заштитен надзор за времетраење на условното отпуштање и начинот и условите под кои тоа ќе може да се отповика. Во врска со примената на овој институт на соодветен начин ќе треба да се разрешат и регулираат односите на Дирекцијата за извршување санкции со Центрите за социјална работа кои најнепосредно го вршат надзорот кај условното пуштање на слобода.

Кога е во прашање Дирекцијата за извршување санкции, не смее да се заборава извршувањето на паричната казна и како алтернативна санкција на казната затвор и како замена на казната затвор. Имајќи ги предвид проблемите што се присутни со извршувањето на оваа казна, јасно е дека ќе биде неопходно да се изнајдат нови решенија во Законот за извршување санкции и постапувањето на судовите со цел да се обезбеди поставување на највисоки ефекти во остварувањето на целите од примената на оваа казна.

Со цел да се обезбеди што повисок квалитет во извршувањето на надлежностите на Дирекцијата за извршување на санкции во Министерството за правда, ќе биде неопходно да се разработи методологија за следење на извршувањето на санкциите воопшто и алтернативните мерки посебно. За таа цел ќе биде неопходно компјутеризација на Дирекцијата за извршување санкции, внесување и обработка на сите податоци што се однесуваат на самите санкции, на осудените лица и на работата на органите надлежни за нивно извршување. Сето тоа со цел секогаш и во секое време да биде можно согледувањето на состојбата со извршување на санкциите во целина и поединечно и за изготвување на анализи во врска со ефектите што се остваруваат од нивната примена, да се унапредуваат воопшто условите на нивното извршување, да се унапредува методологијата на работа на службите за нивно извршување како и унапредување на регулативата што се однесува на извршување на санкциите и слично.

Воведувањето на алтернативни мерки во казненото законодавство на Република Македонија во секој случај ќе придонесе за унапредување на нашиот казнено-правен систем и ќе бидат чекор напред во хармонизацијата на законодавството, како основна определба на Република Македонија во приклучувањето кон европските интегративни процеси. Меѓутоа, за примената на алтернативните мерки секако ќе биде потребно и организирање на повеќе едукативни семинари за носителите на судската функција, јавните обвинители, пенолошките работници и вработените во центрите за социјална работа.

Имено, како неопходно се наметнува потребата за едукативен пристап во имплементацијата на алтернативните мерки, како значаен сегмент во реформата на казнено-поправниот систем во Република Македонија. Во тој правец, во текот на законодавната процедура е потребно компаративно согледување на позитивните и негативните страни на овие санкции; понатаму, креирање на услови кои би обезбедиле непречено функционирање на алтернативните мерки во системот на извршувањето на санкциите; востановување на методологија, инструменти и мерки за контрола на примената на

системот на алтернативните мерки и нивното надградување, како и перманентна оценка за поставеноста и операционализацијата на системот.

АНЕКС

Статистички податоци што го оправдуваат воведувањето на алтернативните мерки

ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД
за движење на повратот (општ и специјален)
во периодот 1995 - 2000

година	вкупно поврат	за исто дело	за друго дело
1995	1064	524- 49%	436- 41%
1996	898	443- 49%	369- 41%
1997	650	308- 47,4%	293- 45%
1998	801	390- 48,7%	351-43,8%
1999	1077	612- 56,8%	352- 32,7%
2000	1137	601- 52,8%	357- 31,4%

Извор: Статистички годишници на РМ

ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД
на изречени условни осуди во периодот 1990 - 2000

Година	вкупно осудени	вкупно условни казни
1990	7704	2928 38%
1991	7095	2975 42%
1992	6660	2499 37.5%
1993	6538	2578 39%
1994	6724	2654 39%
1995	7711	3216 42%
1996	6341	2580 41%
1997	4732	2101 44%
1998	6128	2494 41%
1999	6783	2848 42%
2000	6496	2614 40%

Извор: Статистички годишници на РМ

ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД

*на состојбата со преполнетост на затворите во државите од
Југоисточна европа*

држава	1991	1995	1996	1997
Словенија	42	32	33	38
Хрватска	29	56	47	47
Македонија	67	67	66	51
Унгарија	143	122	125	132
Словачка	119	147	144	138
Бугарија	89	115	129	139
Полска	153	158	144	148
Романија	174	200	188	200
Чешка република	80	181	189	202
Естонија	306	286	320	331
Литванија	244	358	323	356
Латвија	314	396	416	410

Извор: Драфт Репорт он Присон Оверцроџдинг анд Присон Популатион Инфлатион”,
Еуропеан Цоммиттее он Цриме Проблемс (ЦДПЦ), Цоунцил фор Пенологицал Цо-
оператион, Страсбоург, 10 Маs 1999.

III дел

Резултати од проектот

РЕЗУЛТАТИ ОД ПРАШАЛНИКОТ УПАТЕН ДО УЧЕСНИЦИТЕ

За ставовите на претставниците од правосудството во однос на системот на алтернативните мерки

1. Дали го познавате системот за алтернативно казнување?

ДА - 36; НЕ - 1; ДЕЛУМНО - 6; ЗНАЧАЈНО ПО ОВОЈ СЕМИНАР - 2

2. Кои карактеристики на овој систем би ги издвоиле како посебно важни?

Одбегнување на изрекување казна затвор, влегување во светски трендови, специјална превенција, хуманизација на кривичните санкции, растеретување на затворите, учество на заедницата во казнувањето, куќен затвор, економичност, намалување на пренатрупаноста во затворите, индивидуализација на казната, казнување на слобода, вклучување на повеќе институции во нивно реализирање

3. Кои алтернативни мерки Ви се познати?

Куќен затвор, обештетување, условна осуда, медитација, општокорисна работа, судска опомена, пленување на имотна корист, полузатвор,

4. Кои од следниве алтернативни мерки Ви се чинат прифатливи и треба да бидат дел од нашиот систем на санкции (може да заокружите еден или повеќе одговори)?

а) општокорисна работа	45
б) условна осуда	29
в) условна осуда со заштитен надзор	34
г) куќен затвор	35
д) обештетување	36

5. Според тежината на пропишаната казна, која казна затвор би ја замениле со алтернативна санкција или мерка?

Казна затвор:

а) до 1 година	22
б) до 2 години	4
в) до 3 години	21
г) до 5 години	4

6. Алтернативна санкција или мерка би изрекле кон (може да заокружите еден или повеќе одговори) :

a) примарен сторител	38
b) небрежен сторител	32
v) повратник	7

7. Според возраста на сторителот кон која категорија сторители би изрекле

алтернативна санкција или мерка :

Кон сторители на возраст од :

a) 21-30 години	34
б) над 60 години	22

8. Дали сметате дека заштитниот надзор треба да остане во рамките на условната осуда или да биде пропишана посебна санкција - условна осуда со заштитен надзор?

Четворица сметаат дека заштитниот надзор треба да остане во рамките на условната осуда додека сите останати се за да биде пропишана посебна санкција - условна осуда со заштитен надзор.

9. Одредбата од КЗ , за посебните (дополнителни) обврски треба :

a) Да остане неизменета	12

b) Кои од следниве обврски треба да отпаднат (може да заокружите еден или повеќе одговори) :

1) оспособување , ostrучување и прекфаликување за да може осудениот да го задржи работното место што го зазема или да бидат создадени претпоставки за вработување,

4

2) прифаќање на вработување што одговара на способностите и склоноста на осудениот,

7

3) извршување на обврските и задржување на семејството , подигање на децата и други семејни обврски,

5

4) овозможување увид и совети во врска со распоредувањето и трошењето на средствата од платата и другите приходи што ги остварува,

5

5) непосетување определени видови локали или други места каде што се точи алкохолен пијалак или се игра на среќа,
14

6) забрана за употреба алкохолни пијалоци, дроги и други психотропни супстанции,
5

7) користење на слободното време според оценка на социјалниот орган,
9

8) одбегнување и недружење со лица кои негативно влијаат врз осудениот,
8

9) подлежување на лекување или социјална рехабилитација во соодветни специјализирани установи.
6

в) Што мислите за евентуално внесување нови обврски , како на пример:

31

1. надомест на штета

34

2. општокорисна работа

17

3. ограничено движење во ноќните часови

одговорното лице од Центарот

4. одржување редовен контакт со за социјални работи
33

г) Според Ваше мислење кои други обврски би било корисно да се внесат:

Посета на едукативни центри, оградување во образовниот процес, општокорисна и сезонска работа, учествување во групни терапии заради елеминирање на определени проблеми од психолошки и друг карактер.

9. Колку пати досега , во Вашата судска практика сте изрекле заштитен надзор кон условната осуда?

Само еден од учесниците има изречено посебни обврски од член 81 од КЗ кон воспитна мерка на заштитен надзор, еден неколкупати додека другите учесници ниту еднаш.

11. Што е причината што вие како судија ретко го изрекувате заштитниот надзор?

Неговото несправување, , немање услови за проверка на извршувањето, неизвршување од објективни причини и непостоење верба за негово реализирање како резултат на сегашната состојба, кадровска неекипираност во судот, го нема во законот и не е воведен во пракса.

12. Кои се факторите што создаваат отпор кон изрекувањето на посебните (дополнителните) обврски кон осудените лица?

Неможноста да се чувствува неодговорен за извршеното дело, му се ограничува движењето во просторот и времето, неможностите да контактира со други лица, неизградениот систем во рамките на државниот апарат , избегнување за создавање обврски за себе, скептичност дека ќе бидат и реално спроведени, ограничувањата, затоа што нема систем кој (за политичките лица) ќе ги следи извршувањата на посебните обврски, стереотипноста на судовите, конзервативноста кон новите промени во казнената сфера, економски и финансиски фактори, напливот од криминални дејствија во последните години заради кои се создава став за потреба од построго казнување, неговата личност, ограничување и обештетување.

13. Што според ваше мислење треба да се стори во одредбите на КЗ за да се влијае врз почеста примена на заштитниот надзор?

Да се изрече мерка ; условна осуда со заштитен надзор како алтернативна мерка за да се избегне казната, проблемот е во судската практика, оделенијата во судовите за извршување на санкциите , тимска работа, во казнениот закон одредбите не можат да направат повеќе, доволно да предвидуваат на се она што значи можност за реализација треба да се екипира, определување лица коишто организирано и плански ќе го вршат, нагласување на неговата важност и неопходност, едукација, проблемот не е во КЗ туку во ставот на судијата што одлучува дали да примени или не заштитен надзор.

14. Што треба да се стори во казнената политика на судовите за почеста примена на заштитниот надзор?

Координација на судовите, треба да се апелира до судовите за почеста примена на заштитниот надзор, тим способен за тој вид работа, да се обезбедат финансиски средства за да се изгради ефикасен систем на превентивни , репресивни средства, постапки за спречување и превенција на криминалот, едукација на судиите во тој правец, да се укине условната осуда , изрекување на ефективна казна затвор со алтернативна можност со заштитен надзор, од повисоките органи да се поттикнуваат судиите за почеста примена на истиот, да се бара задолжителност на примената на

оваа алтернативна мерка секаде каде што е неопходна , исполнување на сите донесени одредби.

15. Како ја оценувате потребата судечкиот судија да има сознанија за личноста на сторителот на кривичното дело како основа на алтернативната мерка?

Сите се изјасниле дека потребата од сознанија за личноста од страна на судечкиот судија треба да има во голема мерка.

16. Кои особини и карактеристики на личноста, по Ваше мислење, се неопходни да ги познавате за да се одлучите за примена на алтернативна мерка?

Целосно познавање на личноста(возраста, старосната граница, индивидуалните карактеристики, работоспособноста на сторителот, чувство на каење за стореното дело, семејната состојба.)

17. Какво е Вашето мислење во однос на можноста јавниот обвинител во обвинителниот предлог да предложи изрекување алтернативна мерка?

-не е во спротивност со ЗКП, корисно е за судот;

- позитивно;

-доприносот со предлогот на јавниот обвинител во предлогот ќе има допринос;

- јавниот обвинител да биде повеќе ангажиран околу предлогот на изрекување на алтернативните санкции;

- не е потребно бидејќи бидејќи за изрекувањето одлучува судот;

- јавниот обвинител треба да биде активно вклучен во овој процес;

- неопходно;

- може и не мора

18. Судовите ја презедоа функцијата за извршување на санкциите. Алтернативните мерки ќе создадат нови обврски. Што мислите за потребата од постоење посебен судија (оддел) за извршување на санкциите во секој основен суд?

Сите се изјасниле за неопходно, потребно.

19. Како ќе се одрази прифаќањето и примената на системот на алтернативното казнување кон положбата на жртвата во казненото право;

а) ќе се подобри положбата на жртвата 33

б) нејзината положба ќе се влоши 8

в) ќе остане иста

г) - ќе влијае само во случај на обештетување ,
- жртвата ќе добие некаква сатисфакција

20. Ако сметате дека ќе се подобри , во кој правец би се одразило подобрувањето (сатисфакција, обештетување, помирување)?

- Во однос на жртвата ќе остане иста
- морална и материјална сатисфакција
- навлекување на маргинилизираните групи

21. Дали сметате дека стручните собири (како денешниов) ќе придонесат кон пошироко запознавање и почеста примена на сите алтернативни мерки?

Сите учесници го оцениле Семинарот за доста корисен.

22. Што ви недостасува, Вам како судија да го прифатите системот на алтернативно казнување и почест да го применувате (на пример знаење, стручност, увереност во ефикасноста, одлучност , ангажман)?

- неекипираност на органите и нивна неопременост
- увереност во ефикасноста
- ангажман и одлучност
- спроведување
- поддршка од Владата и Собранието
- знаење

ЗАКЛУЧОЦИ

ПРОИЗЛЕЗЕНИ ОД ДИСКУСИИТЕ ВО РАМКИТЕ НА ГРУПНАТА РАБОТА НА РАБОТИЛНИЦИТЕ

РАБОТНАТА ГРУПА БР. 1

Модератор: Драги Целевски

Оваа работна група, во текот на својата претпладневна и попладневна работа со модераторот Драги Целевски, ги разгледуваше и дискутирале нацрт-текстовите на прописите во однос на алтернативните мерки, при што констатирале одделни забелешки и сугестии.

Едновремено, беа разгледувани и други значајни прашања неопходни за функционирање на алтернативното казнување во казнено-поправниот систем на Република Македонија.

Првично, беше истакнато дека е неопходно потребно воведувањето на алтернативните мерки во Кривичниот законик и во таа функција предложениот текст на Кривичниот законик беше оценет како добар.

Овие санкции, беше нагласено, би требало да се однесуваат исклучиво за кривични дела од полесен вид, при што задолжително да се има предвид личноста на сторителот, неговото претходно поведение и да се работи за примарен сторител на кривично дело.

Во однос на субјектите кои би требало да бидат инволвирани во алтернативното казнување, недвојбено беше истакнато дека покрај судот и јавниот обвинител потребно е учество на Центарот за социјални работи, Управата за извршување на санкциите и осуденото лице, но со точно утврдени права и обврски во процесот на имплементација.

За успешно реализирање на процесот потребно е кадровско екипирање и функционална и организациона поставеност на Центарот за социјални работи, како и соработка со невладиниот сектор, локалната самоуправа и друго.

Беше нагласено дека моменталната состојба во казнено-поправните установи е таква што значително е зголемена бројката на

осудени лица, со најголем број на сторители на кривични дела против имотот. Повторништвото е исто така, проблем, како и зависниците од маркотични средства.

Како пречки за неизвршувањето, односно неопределувањето на заштитниот надзор беше истакнато дека во судовите е присутно мислењето дали Центарот за социјални работи ќе може да ги спроведуваат обврските, како и неопходноста од едукација.

Беше предложено јавниот обвинител да се вклучи во постапката и да може да предлага алтернативна мерка.

Во судовите е неопходно потребно да се создадат претпоставки за функционирање на судија за извршување и неопходноста од мултидисциплинирани тимови.

Во текот на дискусијата се оцени како позитивно - идејата за викенд казни и кокен затвор, но едновременно и потребата за создавање на стручни тимови и примена на нови методи во работата, како и неопходноста од едукацијата на сите субјекти вклучени во процесот, односно системот на алтернативно казнување.

Во врска со предложениот текст на одредбите од Законот за извршување на алтернативните мерки во однос на ставовите 2 и 3 на членот 1, беше истакнато дали наместо Центарот за социјални работи да се јави Управата за извршување на санкциите со нагласена соработка со Одделенијата во центрите.

Во однос на одредбата на членот 2, беше нагласено дека постои можност за организирање на работата на центрите на регионално ниво.

Во врска со членот 4, беше нагласено да се преоцени решението "ако осудениот не ја прифати алтернативната мерка, Центарот за социјални работи е должен да го извести судот". Тука беше изнесено мислењето дали се работи за обвинето или осудено лице.

Поголема дискусија се разви во однос на одредбите за извршување на општокорисната работа. Во тој контекст, беше изнесено мислењето дали може за извршувањето на општокорисната работа да се задолжи државниот орган, јавното претпријатие и други, односно оние субјекти во кои ќе се извршува мерката.

Во однос на член 11, беше потенцирано дека е потребно да се создаде основ за подзаконски акт со кој ќе се утврдат критериуми - кој може да биде лице за надзор.

Исто, беше предложено и во однос на член 14, односно да се донесе подзаконски акт за регулирање на надзорот кога се работи за алтернативна мерка - кокен затвор, како и потребата за службени легитимации на лицата кои ќе ги спроведуваат овие мерки и ќе вршат надзор во извршувањето.

Во врска со Правилникот за видот и условите на извршување на општокорисната работа, беше истакнато во член 2 став 2 да се дополни и со друга дејност, на пример, сезонски работи и слично. Времетраењето на работата мора да биде составен дел а договорот кој ќе се склучи со надлежниот орган.

Во однос на членот 4, беше констатирано дека во договорот задолжително да се прецизира локацијата каде ќе се изведува општокорисната работа и точно да се специфицира што ќе работи осудениот, како и неопходност од примена на мерките на ХТ-заштита.

Во однос на Правилникот за извршување на стручно-инструкторскиот надзор не беа изнесени конкретни забелешки.

Во дискусијата по овие предложени законски текстови, покрај другото беа изнесени и други значајни прашања кои заслужуваат натамошна елаборација.

Така, на пример, би требало да се анализира можноста за отварање на посебна финансиска сметка во Центарот за социјални работи за примање на донации и грантови, а не само трошоците да паѓаат на товар на Буџетот.

Исто така, беше предложено во натамошниот процес на воведување на алтернативните мерки во казненото законодавство на Република Македонија да се согледа можноста јавниот обвинител во текот на своето постапување за обвинителен предлог, претходно да побара мислење и наод од Центарот за социјални работи за определено лице, за неговото претходно девијантно однесување, учеството во средината во која живее и работи, состојбата во семејството и друго, па дури потоа да предложи алтернативни мерки.

Овој предлог беше оценет како мошне добар, но, може да ја одолговлекува постапката пред обвинителството.

РАБОТНАТА ГРУПА БР. 2

Модератор: Гордана Бужаровска

1. Групата ги разгледа предложените одредби во Предлогот на Кривичниот законик и се согласи дека навистина има потреба од регулирање на алтернативните мерки како посебен облик на санкции во домашното казнено законодавство. Во рамки на дискусијата беше обрнато внимание на прашањето за можноста осуденото лице да има право на приговор во случај кога се појавиле извесни тешкотии (повреди на правилата, непридржување кон наметнатите ограничувања) во текот на извршувањето.

Во текот на дискусијата како прашање за размислување беше споменат статусот на странските државјани кои ќе се оценат како подобни за изрекување на алтернативна санкција.

Предлог од работната група е во одредбите за куќниот затвор во КЗ да се внесат и следните категории лица: доилка, самохран родител на дете до 3 години, со што ќе се заокружи листата на лица подобни за куќен затвор.

2. Во однос на селекцијата на сторители подобни за изрекување алтернативна санкција ставот на групата беше тие да се наменети за примарни сторители но како можност да се размисли и ситуација кога се работи за лице кое сторило кривично дело од кое поминале 10-15 години и сега сторува ново дело за кое е можно изрекување алтернативна санкција. Оттука се наметна прашањето дали може и во оваа фаза да се размисли кон прифаќање на повратниците како подобните сторители.

Во однос на тежината на кривичното дело - алтернативните мерки да бидат дозволени за кривични дела за кои е пропишана казна затвор од 1 до 5 години.

Имено, се оцени дека ако алтернативните мерки се пропишани само за дела казниви со затвор до 1 година всушност многу малку може да се постигне, тоа се најлесните кривични дела за кои ниту сега судовите не изрекуваат затворски казни.

Оттука, ако висината на пропишаната казна биде определена на ниво од 3 или 5 години ќе се создадат поголеми можности алтернативните санкции навистина да бидат замена или можност за одбегнување на казната затвор, и само на тој начин може да се очекуваат извесни измени во постојните еноормно високи проценти на изречени затворски казни.

3. Постапка за имплементација на алтернативните мерки - Групата сметаше дека од особена важност ќе биде ако во постапката за имплементација го вклучиме јавниот обвинител. Во таа смисла, постапката за имплементација треба да започне уште од него. Имено, јавниот обвинител по приемот на кривичната пријава да контактира со мултидисциплинарен тим (од посебно одделение за извршување санкции или од ЦСР) со цел тимот да разговара со сторителот и да подготви социјална анамнеза. По добивање на материјалот, јавниот обвинител добива слика за личноста и треба да предложи изрекување алтернативна санкција уште со самиот обвинителен предлог. Притоа, судијата со обвинителниот предлог ги добива и доказите и социјалната анамнеза и, доколку се убеди во основаноста на предлогот за изрекување алтернативна санкција, пристапува кон нејзин избор и содржинско обликување. Групата разговараше дека на судијата не смее да му се одземе можноста за одлучување според слободно судиско убедување и оттука мора крајниот збор да го има токму судијата. Во случај, пак, кога јавниот обвинител не дал предлог за изрекување алтернативна санкција, тогаш судијата е тој којшто ако оцени за потребно и основано ќе контактира со мултидисциплинарниот тим заради изработување социјална анамнеза.

За целокупното извршување на алтернативните мерки треба да биде одговорна Управата за извршување санкции при Министерството за правда на тој начин што би се формирал нов сектор (или можеби и посебна Управа) за извршување на алтернативните мерки. Овој сектор или Управа би го вршела стручно инструкторскиот надзор, би склучувала договори за вршење општокорисна работа, би контактирала со локалните заедници околу понудени места за ангажирање на лица осудени на општокорисна работа.

Непосредното, конкретно извршување би било доверено на одделението за полнолетни сторители во рамките на ЦСР, каде што би се формирал трочлен мултидисциплинарниот тим од кој што едно лице би било непосредно задолжено со грижа и надзор врз осудениот.

4. Состојбата во ЦСР - мора да се подвлече потребата од неопходна и брза организациска и кадровска екипираност на центрите. Мора да биде создаден посебен оддел (одделение) за работа со

полнолетни сторители (или одделение за спроведување на алтернативни мерки), кадарот би бил стручен, едуциран и обучен, би се ангажирале соработници по потреба (со договор).

Јасно беше истакнато дека сегашната состојба во ЦСР не дава основа и можност за спроведување на алтернативните мерки.

Предлог: корисно би било да се соберат искуства од странски држави за тоа како таму се организирани пробациските служби и како функционираат, низ каква обука минуваат социјалните работници, како практично изгледа имплементацијата на алтернативните мерки, тешкотии, проблеми, искуства и сл.

5. Затворите во моментов се соочуваат со недостиг од простор, но се очекува реална пренатрупаност ако се земат предвид постапките што се во тек, големиот број неизвршени правосилни пресуди.

Што се однесува до структурата на затворската популација евидентно е дека најголемиот број затвореници се сторители на кривични дела од имотната сфера, нивната просечна старост е 35 години.

Предлог: заради поцелосна слика на затворската популација, во елаборатот што ќе произлезе од овој проект да се проанализираат годишните извештаи од затворите доставени до Управата за извршување санкции при Министерството за правда.

Заклучок: кога сторителите на полесни кривични дела ќе останат надвор од затворските установи, реално може да се очекува подигање на квалитетот во извршување на затворската казна за оние осудени за кои затворот се оценил како неопходен.

6. Се чини дека досегашното неизрекување заштитен надзор се должи на две причини:

- недоволна едуцираност, информираност на судиите за тоа што претставуваат алтернативните мерки, кои се предностите од нив, каква е суштината и значењето на заштитниот надзор, долгорочно очекуваните резултати, и
- кај судиите е евидентен резервиран однос и страв од неуспех доколку изречат посебна обврска од заштитниот надзор, не се доволно запознаени со состојбите во ЦСР, не се сигурни дали имплементацијата е воопшто реално остварлива.

7. Ставовите и размислувањата во однос на учеството на јавниот обвинител во постапката за имплементација е содржано во одговорот бр. 3.

8. Работната група дојде до заклучок дека би било полезно создавање посебни одделенија во секој основен суд, кои би биле составени од судии професионалци задолжени само со извршување на санкциите, би имало технички персонал и непосредно би се контактирало со мултидисциплинарните тимови. Овие тимови може да се

дел од судското одделение или пак дел од одделението во ЦСР но постојано на располагање на јавниот обвинител или судијата.

9. Работно ангажирање надвор од затворите:

- се оцени како полесна мерка особено ако лицето минало дел од затворската казна и се оцени дека заради подобра социјална реадаптација би било корисно да се примени ваков режим,
- да постои соодветен надзор врз работното ангажирање, да постои механизам за одбегнување на можните злоупотреби и санкции во случај на евентуални повреди на наметнатите обврски (санкции кон осудениот, но и кон организацијата каде што работи);

Ноќен и викенд затвор:

- корисни режими за определена категорија осудени лица, особено ако делата се извршени во вечерните часови, за време на викенд (сторено дело поради конзумирање алкохол, незаконит лов, риболов),
- како замена за кратки казни затвор до 3 месеци,
- корисни режими за лица во работен однос,
- сегашните просторни услови (капацитети) дозволуваат извршување на овие режими

10. Методи за работа – извршувањето на алтернативните мерки треба да значи примена на следниве методи за работа:

- постоење мултидисциплинарен пристап (тимска работа),
- едно лице (пробациски службеник, лице за надзор) да биде директно одговорно за контактите со осудениот,
- флексибилност, умешност, трпеливост,
- водење комплетно досие и користење на искуствата од претходни случаи.

11. Работен ангажман за вршење општокорисна работа

Секторот (Управата) за извршување на алтернативните мерки треба да склучува договори за работен ангажман на осудените на општокорисна работа со организациите од локалната заедница.

Од општините треба да се бара изготвување програма за понуда на можни места за ангажирање на лицата. Управата треба да има информации за време и место за преземање определени планирани работни активности (пр. пошумување, расчистување, определени акции, сезонски работи). Работата не смее да биде профитабилна. Мора да постои осигурање во случај на повреда при работа и механизам за заштита од можни злоупотреби – ефикасен надзор.

Во однос на предложените законски одредби (работен текст и два правилника) :

Работен текст - Извршување на алтернативни мерки

- во чл. 2 се предлага додавање нов став 3: "Податоците за извршувањето на алтернативната мерка и за личноста на осуденото лице се од доверлива природа".
- во чл. 4 ст. 3 наместо Центар за социјални работа да стои Министерство за правда (или Управа, сектор за извршување алтернативни санкции).
- да се прави разлика меѓу стручно инструкторски надзор што го врши Управата и непосредниот надзор врз осудениот што го врши одговорно лице од ЦСР.

Правилник за стручно инструкторски надзор

Во целиот правилник да не се користи терминот "стручно инструкторски надзор" туку само надзор кој ќе се однесува на непосредниот надзор врз осуденото лице.

- во чл. 2 по зборот лице да се вметне "од стручниот тим". (се мисли на тимот од чл. 1 ст. 3 од Работниот текст).

Правилник за општокорисна работа

- чл. 2 да се воедначи со чл. 10 од работниот текст за извршување на алтернативните мерки и по зборот самоуправа да се вметне ", хуманитарна и невладина организација";
- во чл. 3 да се брише ст. 3 - тоа е веќе содржано во чл. 10 ст. 2 од работниот текст за извршување на алтернативните мерки.

Работен текст на одредби за измена на ЗИС

ИЗВРШУВАЊЕ НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ МЕРКИ

Глава _____

**ОРГАНИ И ПОСТАПКА ЗА ИЗВРШУВАЊЕ
НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ МЕРКИ**

1. Орган за извршување на алтернативните мерки

Член 1

(1) Алтернативните мерки се извршуваат по правосилноста на одлуката.

(2) Алтернативните мерки ги извршува надлежниот центар за социјални работи, според живеалиштето односно престојувалиштето на осуденото лице.

(3) Центарот за социјални работи формира стручен тим за спроведување на алтернативната мерка.

(4) Трошоците на извршувањето на алтернативните мерки ако со закон не е поинаку определено паѓаат на товар на органот што ги спроведува алтернативните мерки.

**2. Постапка за извршување на
алтернативните мерки**

Член 2

Центарот за социјални работи утврдува план и програма за работа за спроведување на алтернативните мерки, сообразен со видот на кривичното дело, личноста на сторителот, неговата семејна положба, имотниот статус и со исполнувањето на одделни обврски од страна на осуденото лице, доколку истите се определени.

Центарот за социјални работи уредно води матична евиденција и досие за осуденото лице во текот на спроведувањето на извршувањето на алтернативната мерка.

Член 3

Центарот за социјални работи најмалку еднаш на 3 месеци или по барање на судот ќе го извести судот за резултатите од спроведувањето на алтернативната мерка и извршувањето на обврските од страна на осуденото лице доколку истите се определени.

Член 4

(1) Ако осуденото лице не ја прифати алтернативната мерка, центарот за социјални работи должен е за тоа да го извести судот најкасно во рок од 8 дена.

(2) Надзор над законитоста во извршувањето на алтернативните мерки врши судот што ја изрекол мерката.

(3) Центарот за социјални работи го врши стручно-инструкторскиот надзор над извршувањето на алтернативната мерка.

(4) Министерот за правда со правилник го уредува извршувањето на стручно-инструкторскиот надзор.

Член 5

Одредбите од Закон за извршување на санкциите соодветно се применуваат и во однос на извршувањето на алтернативните мерки, доколку со оваа глава не е поинаку определено.

1. Извршување на заштитниот надзор

Член 6

Заштитниот надзор изречен со условна осуда го извршува надлежниот центар за социјални работи, според живеалиштето односно престојувалиштето на осуденото лице.

Член 7

Центарот за социјални работи во планот за работа за спроведување на заштитниот надзор, го утврдува видот на стручно-инструкторскиот надзор што треба да го остварува, времетраењето на надзорот, спроведувањето на надзорот во однос на исполнувањето на одделни обврски од страна на осуденото лице.

Член 8

(1) Центарот за социјални работи при извршувањето на заштитниот надзор, може на судот да му предложи изречените обврски да ги замени со други, или да го продолжи траењето на заштитниот надзор во рамките на времето на проверување, или да ја отповика условната осуда.

(2) Ако центарот за социјални работи оцени дека целта на оваа мерка е постигната ќе го извести за тоа судот што ја изрекол мерката и може да му предложи да го запре натамошното извршување на заштитниот надзор.

3. Извршување на општокорисната работа

Член 9

(1) Општокорисната работа ја извршува Центарот за социјални работи на начин што по претходно добиено известување од Министерството за правда го упатува осуденото лице на работа.

(2) Министерот за правда донесува правилник за видот и условите на извршување на општо корисната работа.

Член 10

(1) За извршување на општокорисната работа, Министерството за правда склучува договор за работа со државен орган, јавно претпријатие, установа, единица на локална самоуправа или со хуманитарна и невладина организација во која осудениот ќе ги извршува своите работни обврски.

(2) Министерството за правда за склучените договори за спроведување на општокорисната работа ги известува центрите за социјална работа и судот кој ја изрекол мерката.

(3) Општокорисната работа е бесплатна.

Член 11

(1) Центарот за социјални работи определува лице кое е надлежно за спроведување на стручно-инструкторскиот надзор над извршувањето на општокорисната работа.

(2) Лицето од став 1 на овој член, постојано го надгледува извршувањето на општокорисната работа.

Член 12

(1) Ако осудениот не ги исполнува или неуредно ги исполнува обврските, Центарот за социјални работи усно го опоменува и за тоа веднаш ќе го извести надлежниот суд.

(2) Ако осудениот и по опомената продолжи со таквото однесување, Центарот за социјални работи ќе предложи мерката да се отповика.

4. Извршување на куќен затвор

Член 13

Куќниот затвор го извршува надлежниот центар за социјални работи, според живеалиштето, односно престојувалиштето на осуденото лице.

Член 14

(1) Центарот за социјални работи овластува лице кое е одговорно за стручно-инструкторскиот надзор над извршувањето на куќниот затвор.

(2) Во спроведувањето на извршувањето на куќниот затвор, Центарот за социјални работи може да побара помош од полицијата.

Член 15

(1) Центарот за социјални работи во текот на извршувањето му дава помош и заштита на осудениот.

(2) Центарот за социјални работи усно го опоменува осудениот доколку не се придржува на забраната за напуштање на домот.

(3) Доколу осудениот продолжи со таквото однесување, Центарот за социјални работи веднаш го известува судот.

Работен текст на потребните подзаконски правни акти

П Р А В И Л Н И К
ЗА ИЗВРШУВАЊЕ НА СТРУЧЕН НАДЗОР

Член 1

Со овој Правилник се уредува извршувањето на стручен надзор спрема изречените алтернативни мерки.

Член 2

За извршување на алтернативните мерки, Центарот за социјални работи со одлука определува лице кое е надлежно за спроведување на стручниот надзор (во натамошниот текст: лице за надзор).

Член 3

По приемот на одлуката за именување за лице за надзор и судската пресуда, во рок од 8 дена се подготвува индивидуална програма за спроведување на алтернативната мерка (во натамошниот текст: програма).

Лицето за надзор со програмата ќе го запознае осудениот со цел осудениот да ги свати целите и последиците на извршувањето на алтернативната мерка.

Член 4

Лицето за надзор редовно контактира со осуденото лице во текот на извршувањето на алтернативната мерка и реализација на програмата.

Член 5

Програмата ги содржи активностите кои треба да се преземат во текот на извршувањето на алтернативната мерка, методот на работа и начинот и роковите на извршување на обврските.

Програмата од ставот 1 на овој член се доставува до надлежниот суд.

Член 6

Лицето за надзор секои три месеци, а по потреба и почесто, подготвува извештај за реализација на програмата.

Извештајот од став 1 на овој член содржи основни податоци на програмата, податоци за соработката на осудениот во извршувањето на програмата и податоци за остварувањето на обврските утврдени со програмата.

Извештајот се доставува до надлежниот суд.

Член 7

Лицето за надзор е одоговрно за извршување на програмата.

Член 8

Лицето за надзор води евиденција за извршување на алтернативната мерка која содржи податоци за името и презимето на осуденото лице и други лични податоци; адреса на живеалиштето, односно престојувалиштето на осудениот; податоци за судската пресуда; почеток и истек на алтернативнатата мерка; и други податоци кои се од особено значење за извршувањето на алтернативната мерка.

Член 9

Овој Правилник влегува во сила со денот на донесувањето, а ќе се објави во "Службен весник на Република Македонија".

П Р А В И Л Н И К

ЗА ВИДОТ И УСЛОВИТЕ НА ИЗВРШУВАЊЕ НА ОПШТОКОРИСНАТА РАБОТА

Член 1

Со овој Правилник поблиску се пропишува начинот на извршување на алтернативната мерка општокорисна работа.

Член 2

Општокорисната работа се извршува во државни органи, јавни претпријатија, установи, единици на локална самоуправа и во други субјекти кои вршат дејност со која може да се оствари целта на извршувањето на општокорисната работа.

Дејноста на субјектите од став 1 на овој член, треба да биде хуманитарна, еколошка, комунална и да биде во корист на општествената заедница.

Член 3

Министерството за правда склучува договори за извршување на општокорисната работа со субјектите од став 1 на членот 2 на овој Правилник.

Договорот од став 1 на овој член, содржи опис на дејноста, видот на работата и местото на извршување на работата.

Министерството за правда за склучените договори ги известува судовите и центрите за социјални работи.

Член 4

Договорот за извршување на општокорисната работа содржи:

1. Упатување на осуденото лице на општокорисна работа;
2. Почеток, распоред и времетраење на општокорисната работа;
3. Известување за прекилот на општокорисната работа; и
4. Примена на општите прописи за работа и за осигурување при работа.

Член 5

Овој Правилник влегува во сила со денот на донесувањето, а ќе се објави во "Службен весник на Република Македонија".

Предлог - текст на договор за општокорисна работа

Врз основа на член _____ од Законот за извршување на санкциите (Службен весник на Република Македонија бр. _____) Министерството за правда и Јавното претпријатие за паркови и зеленило , склучија

ДОГОВОР ЗА ОПШТОКОРИСНА РАБОТА

член 1

Предмет на овој договор е извршување на општокорисната работа на осудениот _____ согласно пресудата К бр. _____ од _____ на Основниот суд _____ .

член 2

Осудениот _____ во корист на општествената заедница треба да ги извршува работите на пошумување со млади расадни дрвца во градскиот парк.

член 3

Осудениот општокорисната работа ќе ја извршува во времетраење од 100 часови во деновите на државни празници, саботи и недели.

Општокорисната работа е без надоместок.

член 4

Основниот суд _____ го упатува осудениот _____ во Јавното претпријатие за паркови и зеленило за извршување на обврските на општокорисната работа.

член 5

Јавното претпријатие за паркови и зеленило во книгата за евиденција го евидентира почетокот, распоредот и времетраењето на општокорисната работа, сразмерно на вкупното времетраење на општокорисната работа.

член 6

Јавното претпријатие за паркови и зеленило должно е да ги преземе сите мерки за заштита при работа, согласно општите прописи.

член 7

Надзор над исполнувањето на обврските утврдени со овој договор врши Центарот за социјални работи во _____ преставувано од лицето _____

член 8

Во случај на неисполнување на обврските со овој договор се применува одредбата на членот _____ став _____ од Кривичниот законик.

За _____ Министерство за _____ правда
За Јавното претпријатие

_____
_____

ИВ дел

Меѓународни документи

**ЕВРОПСКИ ПРАВИЛА ЗА АЛТЕРНАТИВНИТЕ САНКЦИИ И МЕРКИ
ПРИМЕНУВАНИ ВО ЗАЕДНИЦАТА**

Препорака бр. Р (92) 16

**од Министерскиот комитет на државите членки
за Европските правила за алтернативните санкции и мерки
применувани во заедницата**

(Прифатени од Министерскиот комитет, на 19 Октомври 1992
година)

Министерскиот комитет, во согласност со чл.15.б од Статутот на Советот на Европа,

Со оглед на тоа што е во интерес на државите членки на Советот на Европа да воспостават заеднички принципи во доменот на казнувањето, за да ја зајакне меѓународната соработка на ова поле;

Констатирајќи забележителен развој во државите членки во употребата на санкции и мерки до чијашто примена доаѓа во заедницата;

Со оглед на тоа што овие санкции и мерки претставуваат значајно средство во борбата против криминалот и дека ги одбегнуваат негативните ефекти на затворањето;

Имајќи го предвид интересот што се врзува за примената на меѓународни норми за создавањето, изрекувањето и извршувањето на овие санкции и мерки,

Им препорачува на владите на државите членки во своето внатрешно законодавство и практика, да се раководат од начелата изложени во текстот на Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, содржани како прилог на оваа препорака со цел за нивна постепена примена и давајќи му на овој текст што е можно поголем публицитет.

Прв дел – Општи начела

Правило 1

Изложениве правила ќе се применуваат непристрасно.

Правило 2

Дефинициите на термините во објаснението, содржано во додатокот, треба да се сметаат како составен дел од правилата.

ГЛАВА II – ЗАКОНСКИ РАМКИ

Правило 3

Дефиницијата, прифаќањето и примената на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, треба да се предвидат со закон.

Правило 4

Условите и обврските на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, утврдени од страна на органите што

одлучуваат за нив, треба да се дефинираат со јасни и изречни законски одредби, како и последиците од непридржувањето кон овие услови и обврски.

Правило 5

Ниедна алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата не смее да биде со неопределено траење.

Траењето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата ќе биде определено од страна на органот овластен да ја донесе одлуката, во границите утврдени со закон.

Правило 6

Природата и траењето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата треба да бидат сразмерни на тежината на делото за кое сторителот е осуден или за кое лицето е обвинето, при што ќе се води сметка за неговите лични околности.

Правило 7

Органите одговорни за извршување на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата ќе се определат со закон.

Должностите и одговорностите на органот надлежен за извршување исто така ќе бидат определени со закон.

Правило 8

Со закон ќе бидат определени овластувањата на органите одговорни за извршување да одлучуваат за методите на извршувањето, ако е потребно да ги пренесат своите должности врз трети лица или да постигнат спогодба што се однесува на извршувањето со сторителот, со други органи или трети лица.

Правило 9

Во случај сторителот да не се придржува кон условите или обврските определени во одлуката со која му се изрекува алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата, со закон ќе се уреди апсењето и прибегнувањето кон затвор во текот на извршувањето.

Правило 10

Не смее да има законски одредби за автоматско претворање на некоја алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата во затвор, во случај на непочитување на кој и да е услов или обврска, што се врзува за ваквата санкција или мерка.

Правило 11

Редовната и надворешната контрола над работата на органите одговорни за извршување, треба да се определи со закон. Контролата треба да ја вршат квалификувани и искусни лица.

ГЛАВА ИИ - СУДСКИ ГАРАНЦИИ И ЖАЛБЕНИ ПОСТАПКИ

Правило 12

Одлуката за изрекување или отповикување на некоја алтернативна санкција или предсудска мерка применувана во заедницата ќе ја донесе судски орган.

Правило 13

Сторителот ќе има право на жалба до повисок орган против одлуката со која му се изрекува, менува или отповикува некоја алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата.

Правило 14

Жалбата против одлуката што се однесува на извршувањето на некоја алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата треба да се поднесе до судски орган секогаш кога сторителот се жали дека ограничувањето на неговата слобода или самата одлука се незаконити или спротивни на содржината на изречената санкција или мерка.

Правило 15

Жалбената постапка треба да му биде достапна на сторителот кој сака да се жали против одлуката што се однесува на извршувањето, а што е донесена или пропуштена од страна на органите одговорни за извршување.

Правило 16

Постапката за вложување жалба ќе биде едноставна. Жалбите ќе се испитуваат брзо и ќе се решаваат без непотребно одлагање.

Правило 17

Жалбените власти треба да ги добијат сите потребни информации што ќе им овозможат да одлучат по жалбата. Внимателно ќе се разгледа прашањето за тоа дали жалителот треба лично да се сослуша, особено кога изјавил таква желба.

Правило 18

Одлуката на жалбените власти и причините за таквата одлука, писмено ќе се достават до жалителот и до органите одговорни за извршување.

Правило 19

На сторителот кој сака да го користи правото на жалба против одлуката за изрекување, менување или отповикување на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата или против одлуката за нејзиното извршување, онаму каде што законските одредби тоа го дозволуваат, не може да му се одбие помош од лице што самиот го избрал или му е службено поставено.

ГЛАВА ИИИ – ПОЧИТУВАЊЕ НА ОСНОВНИТЕ ПРАВА

Правило 20

Не смее да постои дискриминација во изрекувањето и извршувањето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, врз основа на раса, боја, етничка припадност, националност, пол, јазик,

религија, политичко или друго мислење, економски, социјален или друг статус или физичка или ментална состојба.

Правило 21

Ниедна алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата што ги ограничува граѓанските или политичките права на сторителот не треба да биде создадена или изречена ако е во спротивност со нормите што се однесуваат на човековите права и основните слободи, а се прифатени од меѓународната заедница. Овие права не смее да бидат ограничувани при извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата во поголем степен од оној што произлегува од одлуката со која е изречена санкцијата или мерката.

Правило 22

Природата на сите алтернативни санкции и мерки применувани во заедницата и начинот на нивното извршување треба да биде во согласност со сите меѓународно загарантирани човекови права на сторителот.

Правило 23

Природата, содржината и методите на извршување на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, не смее да ја загрозуваат приватноста или достоинството на сторителите или нивните семејства, ниту да водат кон нивно вознемирување. Нивната самопочит, семејните врски, врските со заедницата и способноста да се биде активен во заедницата не смее да бидат загрозени. Сторителот треба да биде заштитен од навреди и некоректна љубопитност и публицитет.

Правило 24

Секое упатство на органите одговорни за извршување, вклучувајќи ги, особено, оние што се однесуваат на контрола на барањата, ќе бидат практични, прецизни и ограничени на она што е потребно за ефикасно извршување на санкциите или мерките.

Правило 25

Алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата не смее да вклучува медицински или психолошки третман или постапки, што не се во согласност со меѓународно прифатените етички стандарди.

Правило 26

Природата, содржината и методите на извршување на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата не смее да вклучува непотребен ризик од физичка или ментална повреда.

Правило 27

Алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата треба да се извршуваат на начин што не го зголемува нивниот карактер на страдање.

Правило 28

Правата на надомест во секој постоеен систем на социјално осигурување не смее да бидат ограничени со изрекувањето или

извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата.

Правило 29

Кога постојат одредби што им дозволуваат на организации или на индивидуални лица во заедницата да даваат платена помош на органите одговорни за извршување во вид на соодветни контролни дејности, органите одговорни за извршување се одговорни да бдеат над тоа дали соодветните услуги им одговараат на барањата од овие правила. Тие треба да решат за мерките што треба да се преземат кога сметаат дека така дадената помош не им одговара на овие барања.

Органот одговорен за извршување треба исто така да одлучи за мерките што ќе се преземат, доколку надзорните активности откријат дека сторителот не исполнил некој услов или некоја обврска што му е наметната, или некое упатство донесено заради извршување на наметнатата алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата.

ГЛАВА ИВ - СОРАБОТКА И СОГЛАСНОСТ НА СТОРИТЕЛОТ

Правило 30

Изрекувањето и извршувањето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата треба кај сторителот да го развијат чувството на одговорност, кон заедницата воопшто и посебно кон жртвата (жртвите).

Правило 31

Алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата може да се изрече само ако се обезбедат услови или обврски што може да му одговараат на сторителот и на неговата волја да соработува и да ги почитува.

Правило 32

Условите или обврските што треба да ги почитува сторителот, а што му се изречени во вид на алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата, треба да бидат определени земајќи ги предвид како неговите индивидуални потреби што имаат врска со извршувањето, неговите можности и права, така и неговите социјални одговорности.

Правило 33

Покрај издавањето формален документ со кој се соопштува одлуката за изрекување на алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата, пред да започне извршувањето, а на јазик кој што го разбира и, доколку е потребно, во писмена форма, сторителот треба јасно да биде запознаен со природата и целите на санкциите и мерките и за условите или обврските што мора да се почитуваат.

Правило 34

Со оглед на фактот дека при извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата треба да се обезбеди соработка на сторителот и да му се овозможи санкцијата да ја сфати како справедлива и разумна реакција за стореното дело, сторителот треба да учествува, колку што е можно повеќе, во определување на начините на извршувањето.

Правило 35

Согласноста на обвинетото лице треба да се добие пред изрекувањето на која и да е алтернативна мерка, применлива пред судењето или наместо одлуката за санкција.

Правило 36

Каде што е потребна согласност од сторителот, таа треба да биде дадена јасно и изречно.

Таквата согласност никогаш не смее да има за последица лишување на сторителот од кое и да е негово основно право.

ВТОР ДЕЛ – ЧОВЕЧКИ И ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА

ГЛАВА В – ПРОФЕСИОНАЛЕН ПЕРСОНАЛ

Правило 37

Не смее да постои дискриминација во ангажирањето, селекцијата и унапредувањето на професионалниот персонал врз основа на раса, боја, пол, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално, етничко или социјално потекло, имот, раѓање или друг статус. При ангажирањето и селекцијата на персоналот треба да се земат предвид специфичните дејности во корист на одделни категории на лица, како и разликите помеѓу сторителите што треба да се надгледуваат.

Правило 38

Персоналот одговорен за извршување треба да биде во доволен број за да може ефикасно да ги исполнува различните должности. Тој треба да поседува карактерни црти и професионални квалификации потребни за неговата функција. Развитокот на нормите и политиката треба да осигури дека квантитетот и квалитетот на персоналот се во согласност со обемот на работата и со професионалните вештини и искуството што се бара.

Правило 39

Персоналот одговорен за извршување треба да биде обучен и информиран, што овозможува реално да ги согледува посебните домени на активност, своите практични должности и етичките барања на работата. Неговата професионална надлежност, треба правилно да биде зголемена и развивана низ натамошна обука, извештаи и оценки.

Правило 40

Професионалниот персонал треба да биде именуван според такви законски, финансиски и работно – временски услови, со кои се обезбедува професионален и личен континуитет, се развива свеста на вработените за службените одговорности и нивниот статус, еднаков со оној на друг професионален персонал со слични функции.

Правило 41

Професионалниот персонал треба да биде одговорен пред органот одговорен за извршување определен со закон.

Овој орган треба да ги определи должностите, правата и одговорностите на својот персонал и да врши надзор над него и оценка на ефикасноста на неговата работа.

ГЛАВА ВИ - ФИНАНСИСКИ ИЗВОРИ

Правило 42

Органите одговорни за извршување треба да имаат соодветни финансиски средства, обезбедени од јавни фондови. Трети лица може да имаат финансиски или друг вид придонес, но органите одговорни за извршување не смеат никогаш да бидат финансиски зависни од нив.

Правило 43

Во случај кога органите одговорни за извршување имаат корист од финансискиот придонес на трети лица, мора да постојат правила што ќе ја пропишуваат постапката која мора да се следи, луѓе со посебни одговорности во оваа материја и средства за контрола на користењето на фондовите.

ГЛАВА ВИИ - ВКЛУЧЕНОСТ И УЧЕСТВО НА ЗАЕДНИЦАТА

Правило 44

Треба да бидат достапни соодветни информации за природата и содржината на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, како и за различните начини на нивното извршување, за да може јавноста, а особено приватните лица и приватните и јавни организации и служби вклучени во извршувањето на овие санкции и мерки, да ги сфатат и да ги сметаат за соодветна и достојна реакција на криминалното однесување.

Правило 45

Работата на органите одговорни за извршување на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата треба да биде дополнета со користење на сите соодветни извори што постојат во заедницата, со цел на овие органи да им бидат достапни соодветни начини за запознавање на потребите на сторителите и потврдување на нивните права. Во однос на последново, треба максимално да се искористи учеството на организациите и поединците избрани од заедницата.

Правило 46

Учеството на заедницата ќе биде со цел да им се помогне на сторителите во развивањето значајни врски во заедницата, да станат свесни за интересот на заедницата за нив и да се прошират нивните можности за контакти и поддршка.

Правило 47

Учеството на заедницата ќе се обезбеди преку спогодба со органот одговорен за извршување, што поблизу ја определува природата на должностите и начинот на кој тие треба да бидат извршени.

Правило 48

Организациите и поединците што земаат учество, треба да имаат надзор само во мера определена со закон или дефинирана од страна на органите одговорни за изрекување или извршување на алтернативните санкции или мерки применувани во заедницата.

Правило 49

Прибегнување кон поединци избрани од заедницата не смее да стане замена за работата што мора да ја врши професионалниот персонал.

Правило 50

Органите одговорни за извршување треба да ги дефинираат критериумите и постапките според кои поединците ќе бидат избрани од заедницата, информирани за нивните задачи, одговорности, граници на надлежност и за други прашања.

Правило 51

Поединците избрани од заедницата треба колку што е можно повеќе, да бидат раководени од страна на професионалниот персонал и оспособени за изведуваче на овие должности, во сообразност со нивниот капацитет и можности. Според потребите, треба да се обезбеди соодветна обука.

Правило 52

Организациите и поединците избрани од заедницата треба да бидат обврзани со барањата за професионална тајна.

Правило 53

Поединците избрани од заедницата треба да бидат осигурани од несреќи, повреди и јавна одговорност при извршувањето на должностите. Треба да им се надоместат трошоците што биле потребни во текот на работата.

Правило 54

Организациите и поединците избрани од заедницата треба да бидат сослушани за работите од општ карактер што спаѓаат во нивна надлежност, како и за оние што се однесуваат на индивидуални случаи. Тие треба да добијат повратни информации.

ТРЕТ ДЕЛ - РАКОВОДНИ АСПЕКТИ НА САНКЦИИТЕ И МЕРКИТЕ

ГЛАВА ВИИИ - УСЛОВИ НА ИЗВРШУВАЊЕ

Правило 55

Извршувањето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата треба да се конципира така што ќе имаат најголемо можно значење за сторителот и ќе придонесат за неговиот личен и социјален

развиток за да го овозможат неговото повторно вклучување во општеството. Методите на надзор и контрола, треба да служат на овие цели.

Правило 56

Советот до судот или јавниот обвинител во однос на примената, изрекувањето или извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата треба да биде остварен од или преку професионалниот персонал или од страна на организација утврдена со закон.

Правило 57

Органот одговорен за извршување треба да се осигури дека информацијата што се однесува на правата на оние што се подложени на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата им е ставена на располагање како и помош за вршењето на тие права и помош во нивното осигурување. Професионалниот персонал и комуналните организации и поединците треба да бидат известени за овие одредби.

Правило 58

Сторителот ќе има право усно или писмено да ги изнесе своите забелешки, пред донесување на одлуката што се однесува на извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата.

Органот одговорен за извршување, во случај на конфликт или криза, треба во најкус можен рок да му ја обезбеди на сторителот можноста да контактира со одговорен член на професионалниот персонал.

Правило 59

Органот одговорен за извршување треба да ги прими и грижливо да ги испита жалбите што се однесуваат на извршувањето на санкциите и мерките, што му се изречени на сторителот. Тој исто толку внимателно треба да го разгледа барањето на сторителот за замена на лицето што врши надзор или секое друго лице што има некаква одговорност спрема него.

Правило 60

Органот одговорен за извршување отвора индивидуално досие за секој делинквент. Досието треба да се води ажурно, што ќе рече – треба да биде можно да се воспостави секаков корисен однос за забелешките на сторителот за условите или обврските што му се наметнати на име санкција или мерка.

Правило 61

Информациите содржани во индивидуалното досие треба да ги опфаќаат само прашањата релевантни за изречените санкции и мерки, како и за нивното извршување. Таквите информации треба да бидат што е можно повеќе објективни и доверливи.

Правило 62

Сторителот или лицето што настапува во негово име треба да има увид во индивидуалното досие под услов да не го повредува правото на приватност на другите. Сторителот треба да има право да ја оспорува содржината на досието. Предметот на оспорувањето треба да биде забележан во досието.

Правило 63

Лицето што врши надзор над сторителот треба редовно да го известува за содржината на досието, за секој направен извештај и да му ја објасни неговата содржина.

Правило 64

Информациите што фигурираат во индивидуалното досие смее да им се дадат само на оние што имаат право да ги добијат. Вака дадените информации ќе се ограничат на она што му е потребно на органот кој ги бара за да ја изврши својата работа.

Правило 65

По завршување на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата, досиејата што се наоѓаат во рацете на органот одговорен за извршување треба да се уништат или да се чуваат во архива, според правилата за заштита од откривање на нивната содржина од страна на трети лица. Ова не смее да се стори сè додека правните последици од санкцијата или мерката не престанат, ниту подолго од временските ограничувања определени во законодавството.

Правило 66

Видот и обемот на информации за сторителите, што им се даваат на службите кои обезбедуваат вработување или лична и социјална помош од секаков вид треба да бидат дефинирани и ограничени според целта на конкретното дејствие. Особено, без изречна и пријавена согласност на сторителот, треба да се исклучат информациите за делото или за неговото лично минато, како и секоја друга информација од која може да се очекуваат неповолни социјални последици или која значи атак врз приватниот живот.

Правило 67

Задачите на сторителите што вршат општокорисна работа не треба да бидат ирелевантни, туку општествено корисни и значајни и, во најголема можна мера, да ги зголемат вештините на сторителот. Општокорисната работа не треба да има за цел остварување профит за која и да е организација.

Правило 68

Работните и професионални услови на сторителите што вршат општокорисна работа треба да бидат во согласност со сето позитивно здравствено и осигурително законодавство. Сторителите треба да бидат осигурани за случај на незгода, повреда или јавна одговорност, што се јавува како резултат од извршувањето.

Правило 69

Во принцип, трошоците за извршувањето не смее да бидат на товар на сторителот.

ГЛАВА ИЏ - МЕТОДИ НА РАБОТА

Правило 70

Извршувањето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата треба да се заснова врз раководење со индивидуализирани програми и со развиток на соодветни работни врски помеѓу сторителот, лицето што врши надзор и организацијата или поединците во заедницата.

Правило 71

Методите на извршување треба да бидат индивидуално прилагодени кон особените околности на секој одделен случај. Поради тоа, органите и персоналот одговорни за извршување треба да уживаат значаен степен на дискреционо одлучување, без тоа да води кон нееднаквост на третманот.

Правило 72

Кога ќе се согледа индивидуална потреба нужна за извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата, треба да се обезбеди соодветна лична, социјална или материјална помош.

Правило 73

Упатствата од органите одговорни за извршување, издадени за извршувањето на одлуката за санкција или мерка, треба да бидат практични и прецизни. Тие не треба да му наложуваат на сторителот барања надвор од оние содржани во одлуката.

Правило 74

Контролните активности треба да се преземат до степен потребен за правилно извршување на изречените алтернативни санкции или мерки применувани во заедницата и треба да се засноваат врз начелото на минимална интервенција. Тие ќе бидат пропорционални со санкциите или мерките и ограничени според нивните цели.

Правило 75

Органите одговорни за извршување ќе користат методи на работа доследни на прифатените професионални стандарди. Овие методи ќе бидат актуелизирани водејќи сметка за развитокот на истражувањето, на социјалната работа и на сите други сродни полиња на активност.

ГЛАВА Џ - СПРОВЕДУВАЊЕ НА САНКЦИИТЕ ИЛИ МЕРКИТЕ И ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД НЕПРИДРЖУВАЊЕТО КОН НИВ

Правило 76

На почетокот од извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата сторителот ќе биде известен за

содржината на санкцијата или мерката како и за она што се очекува од него. Исто така ќе биде известен за последиците од непридржување кон условите и обврските содржани во одлуката и за правилата според кои може да им биде вратен на органите за одлучување во случај на непридржување или несоодветно придржување кон барањата од санкциите или мерките.

Правило 77

Органот одговорен за извршување јасно ќе ги дефинира постапките што ќе ги користи извршниот персонал спрема сторителот и органот за одлучување во случај на непридржување или несоодветно придржување на сторителот кон изречените услови и обврски.

Правило 78

Помали отстапувања од инструкциите на органот одговорен за извршување или од условите или обврските, кои не бараат примена на постапката за отповикување на санкцијата или мерката, треба да се разрешат брзо со дискрециони средства или, ако е потребно, во административна постапка.

Правило 79

Во секој разговор во рамките на административната постапка, што се однесува на помалите отстапувања, сторителот треба да има можност за коментар. Содржината на овој разговор или кое и да е друго истражно дејствие мора да биде забележана во индивидуалното досие и да му биде брзо и јасно соопштена на сторителот.

Правило 80

За секое позначајно непридржување кон условите или обврските содржани во алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата органот одговорен за извршување треба писмено да го известува органот за одлучување.

Правило 81

Секое писмено известување за непридржување кон условите или обврските треба да содржи објективно и детално објаснение за начинот на кој се појавило непридржувањето и за околностите во кои тоа е извршено.

Правило 82

Органот што одлучува може да досуди измена, односно делумно или целосно отповикување на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата, по детално испитување на доставените факти од органот одговорен за извршување.

Правило 83

Пред да одлучи за измена, односно делумно или целосно отповикување на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата, органот што одлучува треба да биде сигурен дека сторителот имал можност да ги испита документите врз кои се заснова барањето за измена или отповикување, како и да даде свој коментар за наводната повреда на некој изречен услов или обврска.

Правило 84

Непридржувањето кон условите или обврските сврзани за санкцијата или мерката кое, според позитивното законодавство, може да доведе до измена, односно делумно или целосно отповикување на санкцијата или мерката, не треба, само по себе, да претставува кривично дело.

Правило 85

Кога се има предвид отповикувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата, треба да се земе предвид начинот на кој и степенот до кој сторителот се придржувал кон некој од условите или обврските.

Правило 86

Одлуката за отповикување на некоја алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата не треба неминовно да води кон одлука со која се наложува затворање.

Правило 87

Имајќи го предвид напредувањето на сторителот, треба да постои можност за измена на секој услов или обврска утврдени со некоја алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата, од страна на органот што одлучува, а во согласност со позитивното законодавство.

Правило 88

Органот што одлучува треба да биде во можност да ја прекине санкцијата или мерката пред таа навистина да заврши кога ќе утврди дека сторителот се придржува кон бараните услови или обврски и се чини дека веќе не е потребно тие да се одржат за да се постигне целта на санкцијата или мерката.

ГЛАВА ЦИ - ИСТРАЖУВАЊЕ И ОЦЕНКА НА ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ САНКЦИИ И МЕРКИ ПРИМЕНУВАНИ ВО ЗАЕДНИЦАТА

Правило 89

Треба да се поддржи истражувањето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата. Тие треба правилно да бидат оценети.

Правило 90

Оценката на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, треба да вклучува (но не и да се ограничи на) објективна проценка на степенот до кој нивната употреба:

- ги потврдува очекувањата на творците на законот, судските органи, органите што одлучуваат, органите одговорни за извршување и на заедницата, кои се грижат за целите на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата;
- придонесува за намалување на затворањата;
- овозможува да се запознаат потребите на сторителот во однос на делото;
- е исплатлива;
- придонесува за намалување на криминалот во заедницата.

Додаток - Објаснение

1. Алтернативни санкции и мерки применувани во заедницата

Терминот "алтернативни санкции и мерки применувани во заедницата", се однесува на санкции и мерки, што го зачувуваат сторителот во заедницата, но вклучуваат некои ограничувања на неговата слобода, преку изрекување услови и/или обврски, кои се извршуваат од страна на тела, создадени со закон за таа цел.

Терминот означува секоја санкција, изречена од судот или од судијата, и секоја мерка преземена, пред или наместо одлуката за санкција, како и начините на извршување на казната со затворање, надвор од затворска установа.

Иако, паричните казни не спаѓаат во оваа дефиниција, секоја надзорна или контролна активност преземена заради осигурување на нивното извршување спаѓа во доменот на правилата.

2. *Закон - утврдено со, регулирано со* - Изразите "утврдено со" или "регулирано со" се однесуваат на закони донесени од страна на парламентот и печатени владини одлуки (декрет или наредба) за примена на законот.

3. *Судски органи* - За целите на правилата, терминот "судски орган" го означува судот, судијата или обвинителот.

4. *Орган што одлучува* - Терминот "орган што одлучува" го означува судскиот орган, овластен со закон за изрекување или отповикување на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата или за менување на нивните услови и обврски, или кое и да е друго тело со слични овластувања.

Поимот на орган што одлучува е поширок од поимот на судски орган.

5. *Орган одговорен за извршување* - "Орган одговорен за извршување" е тело или се тела, овластени и одговорни за извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата. Во многу држави, органот одговорен за извршување е службата за условен отпуст.

6. *Извршување и примена* - Под "извршување" се подразбира спроведување на практичните аспекти во работата на органот одговорен

за извршување, за да биде сигурно дека алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата правилно се применува.

Под "примена" се подразбира како изрекувањето така и извршувањето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата.

Вториов термин има поопшто значење одошто првиот.

7. *Услови и обврски* - Под "услови и обврски" се подразбираат сите барања содржани во санкцијата или мерката изречена од страна на органот што одлучува.

8. *Жалба* - Терминот "жалба" се однесува како на жалба до судски орган така и на приговор до административно тело.

9. *Надзор* - Терминот "надзор" се однесува како на помошни активности спроведени од или во корист на органот одговорен за извршување, кои имаат за цел да го зачуваат сторителот во заедницата, така и активностите преземени заради осигурување дека сторителот ги исполнува изречените услови и обврски.

10. *Контрола* - Терминот "контрола" се однесува на активности ограничени на утврдување дали изречените услови или обврски се исполнети, како и на активности за да се осигури придржувањето, со употреба или закана за употреба на постапки достапни во случај на непридржување.

Поимот на контрола е потесен од оној на надзорот.

11. *Сторител* - Единствено во интерес на краткост, терминот "сторител" треба да се сфати дека ги опфаќа како обвинетите, така и осудените лица.

12. *Учество на заедницата* - Терминот "учество на заедницата" се однесува на сите оние форми на помош, наплатени или бесплатни, што се извршуваат редовно, хонорарно или одвреме - навреме, што му се достапни на органот одговорен за извршување од јавни или приватни организации или од страна на поединци избрани од заедницата.

13. *Пол* - Во интерес на краткост, правилава употребуваат машки род (на пример, "негов", "нему", "тој"). Женскиот род (на пример, "нејзин", "неа", "таа"), треба да се сфати сврзано со машкиот пол.

14. *Глаголски форми*

Изјавите во правилава, што се однесуваат на суштествените барања, се формулирани употребувајќи ги "ќе" и "мора", како глаголски форми. Спротивно, суштествените забрани ги користат овие глаголски форми во негативна смисла. Изјавите, што се однесуваат на она што се посакува, но не е апсолутно суштествено, имаат "би требало" или "треба", како глаголска форма. Кога треба да се забрани, се користат овие глаголски форми во негативна смисла.

Препорака Рец (2000)22

на Комитетот на министрите на државите членки

за подобрување на имплементацијата на Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата

(Прифатена од страна на Комитетот на министрите на 29 ноември 2000)

Комитетот на министрите, според условите од чл. 15.б од Статутот на Советот на Европа,

Истакнувајќи го континуираното значење на креирањето, изрекувањето и имплементирањето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата кои се засновани врз принципите содржани во Препораката бр. P(92)16 за Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата;

Имајќи ги предвид резултатите од испитувањето на Европскиот комитет за казни проблеми во однос на имплементацијата на Европските правила и, особено, за тешкотиите што се јавиле кај државите членки;

Признавајќи ја потребата од измени на Правилото бр. 5 од Европските правила во светлина на резултатите од испитувањето и развиената практика во надзор врз осудениот;

Свесен дека со тек на времето ќе се појават нови можности за поефикасно и пошироко користење алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата;

Признавајќи дека важните развитоци и променетата практика на полето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата и прашањата определени од државите членки бараат дополнителни објаснувања и толкувања на неколку одредби содржани во Европските правила;

Истакнувајќи дека пристапувањето кон и имплементацијата на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата секогаш треба да се води така што ќе се почитуваат фундаменталната правна заштита како што е тоа нагласено во Европската конвенција за човековите права и со принципите содржани во Европските правила;

Признавајќи го значењето што за оваа Препорака ги имаат Препораките бр. P(92)17 која се однесува на конзистентноста во казнувањето, бр. P(97)12 во однос на персоналот засегнат со имплементацијата на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, бр. P(99)19 за медијацијата во казнената област и бр. P(99)22 за затворската пренатрупаност и инфлација на затворската популација;

Им препорачува на државите членки:

- во националното законодавство и практика да се раководат согласно траењето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата според ревидираниот текст на Правилото бр. 5 од Препораката бр. P(92)16 за Европските

правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата;

- кога ќе внесуваат измени во законодавството, политиката и практиката во однос на критериумите за создавање, изрекување и имплементација на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, да се раководат од принципите содржани во Апендикс **III** од оваа Препорака, заради постигнување поефикасно користење на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата;
- да обезбедат најширока можна дисеминација на оваа Препорака и извештајот кон неа со цел за постигнување поефикасно користење на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата елаборирани од Европскиот комитет за казни проблеми, при што посебно внимание да обрнат на дополнителните интерпретации и објаснувања на некои од Европските правила, како што е тоа објаснето во ставовите 129-168 од погоре споменатиот извештај.

Апендикс 1 на Препораката Рец(2000)22

Измени на Правилото бр. 5 од Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата

По правило, ниедна алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата не смее да има неограничено траење.

По исклучок, алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата со неограничено траење може да се изрече кон сторители кои, од причини на сериозно претходно или тековно кривично дело во комбинација со посебни лични карактеристики претставува континуирана сериозна закана за животот, здравјето или сигурноста на заедницата. Законските одредби треба да предвидуваат редовно преиспитување на изречената алтернативна санкција или мерка применувана во заедницата со неограничено траење кое ќе го врши тело независно независно од извршната власт но со закон овластено за такво нешто.

Траењето на алтернативната санкција или мерка применувана во заедницата треба да се определи од страна на органот овластен да донесува одлуки имајќи предвид соодветни органичувања и според услови пропишани со закон.

Апендикс 2 на Препораката Рец(2000)22

Раководни принципи за постигнување поширока и поефикасна употреба на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата

Законодавство

1. Треба да постои одредба за доволен број соодветно различни алтернативни санкции и мерки применувани во заедницата како на пример следниве:
  - алтернативи на предсудското притворање како што би било барање осомниченото лице да престојува на точно утврдена адреса, да биде под надзор и да му се пружа помош од страна на служба определена од судскиот орган;
  - пробацијата како независна санкција изречена без определување на казна затвор;
  - одлагање на извршувањето на затворската казна со изрекување посебни услови;
  - општокорисна работа (т.е. неплатена работа во корист на заедницата);
  - компензација на жртвата/репарација/медијација сторител-жртва
  - третмански наредби за сторители зависници од дрога или алкохол и оние што страдаат од ментални растројства кои се поврзани со нивното криминално однесување;
  - интензивен надзор за соодветна група сторители;
  - ограничување на слободата на движење по пат, на пример, на полициски час или електронски мониторинг изречен имајќи ги предвид Правилата бр. 23 и 55 од Европските правила;
  - условен отпуст од затвор следен со надзор по отпуштањето.
2. Со цел да се промовира користењето на вонзатворските санкции и мерки, и особено кога се донесуваат нови закони, законодавецот треба да ја посочи вонзатворската санкција или мерка наместо затворот како посебна санкција за определени кривични дела.
3. Треба да се размисли во правец на измена и редуцирање на формалните одредби кои го спречуваат користењето алтернативни санкции и мерки во однос на сторителите на сериозни кривични дела и повратниците.
4. Треба да постојат одредби за воведување нови алтернативни санкции и мерки врз експериментална основа.
5. Секој експеримент што ќе биде преземен да се спроведува во согласност со духот на Европските правила и внимателно да се набљудува и оценува. Експериментирањето треба да биде во согласност со етичките стандарди на меѓународната заедница.

Казнена практика

6. Смислата на казнувањето треба да биде определена, кога тоа го дозволуваат уставните принципи и законската традиција, и менувана од време на време од страна на законодавецот или друг компетентен орган, имајќи го предвид, меѓу другото,

редуцираното користење на затворањето, проширување на користењето на алтернативните санкции и мерки и обезбедување на компензација на жртвите.

7. Судските власти треба да бидат вклучени во процесот на создавање и менување на политиките за користење на алтернативните санкции и мерки, и треба да бидат информирани за резултатите од нив, со цел да се обезбеди пошироко разбирање на нивната природа во судските кругови.
8. Посебно внимание треба да се посвети на дефинирањето на олеснувачките фактори кои ќе овозможат судските власти да ја одбегнуваат употребата на затворот и да изрекуваат алтернативни санкции и мерки.

**Основни барања за ефикасна имплементација на
алтернативните санкции и мерки**

9. Треба да постојат соодветни служби за имплементација на алтернативните санкции и мерки, кои ќе располагаат со доволно ресурси и ќе се развиваат според потребите со цел да се обезбеди довербата на судските органи во корисноста од алтернативните санкции и мерки, да се обезбеди општествената безбедност и да се влијае во правец на подобрување на личната и социјалната ситуација на сторителот.
10. Службите за имплементација треба да имаат персонал со висок професионален квалитет, избрани, обучени и користени согласно принципите утврдени во Препораката бр. Р (97)12 во однос на персоналот засегнат со имплементацијата на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата со цел да се остварат целите на алтернативните санкции и мерки.
11. Работата на службите за имплементација треба да се заснова врз експлицитна наредба со која ќе се опишат нивната функција, целите и основните вредности. Оваа наредба треба да вклучува прашања како што се обврските и правата на сторителот, ефикасното извршување на интервенциите и програмите за менување на местото на живеалиште на сторителот, легитимните интереси на жртвата, организациска одговорност за сигурноста на заедницата и соработка со затворскиот персонал, релевантните служби и организации, и поединци избрани од заедницата.
12. Наредбата треба да биде дополнета со соодветни планови и практики создадени со цел да се подигне свеста на различните организации и поединци вклучени во имплементацијата на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата во однос на важноста на работењето за заедничко добро и постоење взаемно разбирање за работните методи.
13. Повторно треба да се разгледа создавањето законски одредби за редовно и независно преиспитување на работата на службите

надлежни за имплементација од страна на искусни лица како што тоа го бараат Европските правила.

Подобрување на кредибилитетот на алтернативните санкции и мерки

применувани во заедницата (со судските власти, помошните служби,

општата јавност и политичарите)

14. Треба да се обезбеди најшироко можно дисеминирање на Препораката бр. P(92)16 за Европските правила за алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, на соодветниот национален јазик.
15. Политичките и административните водачи и општата јавност треба да добијат повратни информации за економските и социјалните предности што произлегле до редуцираното изрекување на затворањето и зголеменото изрекување на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата. Треба да постојат воспоставени односи со јавноста во однос на локалните медиуми. Информациите треба да истакнуваат дека алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата опфаќаат ефикасен надзор и контрола врз сторителите.
16. Судските власти и персоналот од службите овластени за имплементација треба да создадат канали на комуникација кои ќе овозможат редовни дискусии за практичните аспекти од препорачувањето и имплементирањето на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата.
17. Со оглед на фактот што реинтегрирањето во заедницата е важна цел на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, службите овластени за имплементација треба активно да соработуваат со локалната заедница, на пример, преку инволвирање на лица избрани од заедницата во вршењето надзор врз сторителот или преку соработка со шемите за локална превенција од криминалитет.
18. Воведувањето нови алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата во законодавството и практиката треба да биде проследено со силни јавни кампање со цел да се добие поддршка од јавноста.

Создавање ефикасни програми и интервенции

19. Критериумите за ефикасност треба да бидат пропишани на тој начин што од различни перспективи ќе овозможуваат пристап до чинењето и предностите поврзани со програмите и интервенциите со цел за максимизирање на квалитетот на резултатите. Треба да постојат и стандарди и индикаторите за изведба заради извршувањето на програмите и интервенциите.
20. Програмите и интервенциите мора да бидат структурирани во согласност со знаењето добиено од релевантните истражувања и обучен персонал.

21. Програмите и интервенциите за реинтеграцијата на сторителот треба да се засноваат врз различни методи. При дизајнирањето на програмите и интервенциите, во контекст на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата, посебно внимание мора да се обрне врз нивното веројатно влијание врз сторителот, особено во однос на:
- основни вештини (на пример, основна писменост, решавање на општи проблеми, работа со личните и семејните врски, про-социјално однесување);
  - едукациска или работна ситуација
  - можна зависност од дроги, алкохол, медикаменти и
  - прилагодување кон заедницата.
22. Вклучувањето на сторителот во посебни програми и интервенции треба да се раководи со експлицитни критериуми, како на пример неговата способност да одговори на интервенцијата, нивната претпоставена опасност за јавноста и/или за персоналот одговорен за програмата или интервенцијата како и личните и социјални фактори кои се поврзани со веројатноста од повторништво. Во оваа смисла, погодни средства кои би го овозможиле вклучувањето треба да бидат развивани и користени.
23. Посебно внимание треба да се посвети на развивањето на програми и интервенции за сторителите кои се впуштиле во сериозен криминалитет или за кои е веројатно дека ќе го сторат тоа. Во светлината на неодамнешните истражувачки резултати, таквите програми и интервенции треба да овозможат користење, особено, на когнитивните бихевиористички методи, т.е. да се научат сторителите да мислат за последиците од нивното криминално однесување, зголемување на нивната самосвест и самоконтрола, утврдување и одбегнување на ситуации кои претходат на криминални активности и обезбедување можности за практикување про-социјално однесување.

Истражување на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата

24. Треба да постои адекватна инвестиција за истражување со цел да се набљудува спроведувањето и евалуацијата на исходот од програмите и интервенциите користени во имплементацијата на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата.
25. Истражувањето треба да настојува да ги утврди како факторите што го одвратиле сторителот од натамошно криминално однесување и оние кои во тоа не успеале.
26. Истражувањето на ефектите од алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата не треба да се ограничува на просто регистрирање на пост-надзорните осудувања туку треба да овозможат користење на посензитивни критериуми. Таквото истражување треба да ја испита, на пример, фреквентноста и

сериозноста на повторништвото заедно со личните и социјалните индикатори за прилагоденост кон заедницата и погледите на сторителот во однос на имплементацијата на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата.

27. Во најголема можна мера истражувањето треба да овозможи споредување на ефикасноста на различни програми.
28. Статистиките треба да се развиваат така што рутински ќе го опишуваат степенот на користењето и резултатите од алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата.
29. Квантитативните и квалитативните проценки на заостанатоста на предметите поврзани со различните преземени задачи во имплементацијата на алтернативните санкции и мерки применувани во заедницата треба да се вршат одвреме навреме со цел да се постигнат повисоки степени на ефикасност, моралот на персоналот и неговото ментално здравје.

В дел

Заклучоци

во вид на препораки

ЗАКЛУЧОЦИ ВО ВИД НА ПРЕПОРАКИ:

1. Оценета е неопходната потреба од создавање на стратегија за имплементација на алтернативните мерки.

2. Да се подготват нормативните акти за нивно вградување во казненото законодавство.

3. Да се изгради методологија за извршување на мерките во која ќе се разработи посебно:

- местото и улогата на центрите за социјални работи,
- казнено поправните установи,
- полицијата,
- судот,
- обвинителството,
- локалната заедница.

4. Активно вклучување на невладините организации во подготвувањето на стратегијата и имплементацијата на алтернативните мерки.

5. Активно вклучување на јавноста и изградување на јавна свест за потребата од реализација на стратегијата за имплементација на алтернативните мерки.

6. Соработка и вклучување на медиумите:

- објаснување,
- примена на алтернативните мерки,
- валоризација на алтернативните мерки и на резултатите од имплементацијата на алтернативните мерки и нивното место и улога во сузбивањето на криминалитетот.

7. Континуирана едукација на сите учесници во примената и извршувањето на алтернативните мерки.

8. Обезбедување на претпоставки, за реализација на посебен проект за пилот истражување низ кое ќе се врши-следи валоризацијата на системот на алтернативното казнување.

З А К Л У Ч О К :

1. Да се изработи финансиска анализа - план за потребните средства неопходни за имплементација на стратегијата и алтернативните мерки.

2. Да се изгради стратегија за прибирање на финансиски средства и да се утврдат изворите на финансирање.

3. Да се направи план и утврдат приоритетите во финансирањето.